

84(2-632.1)6
K 597

Л. Юкнине

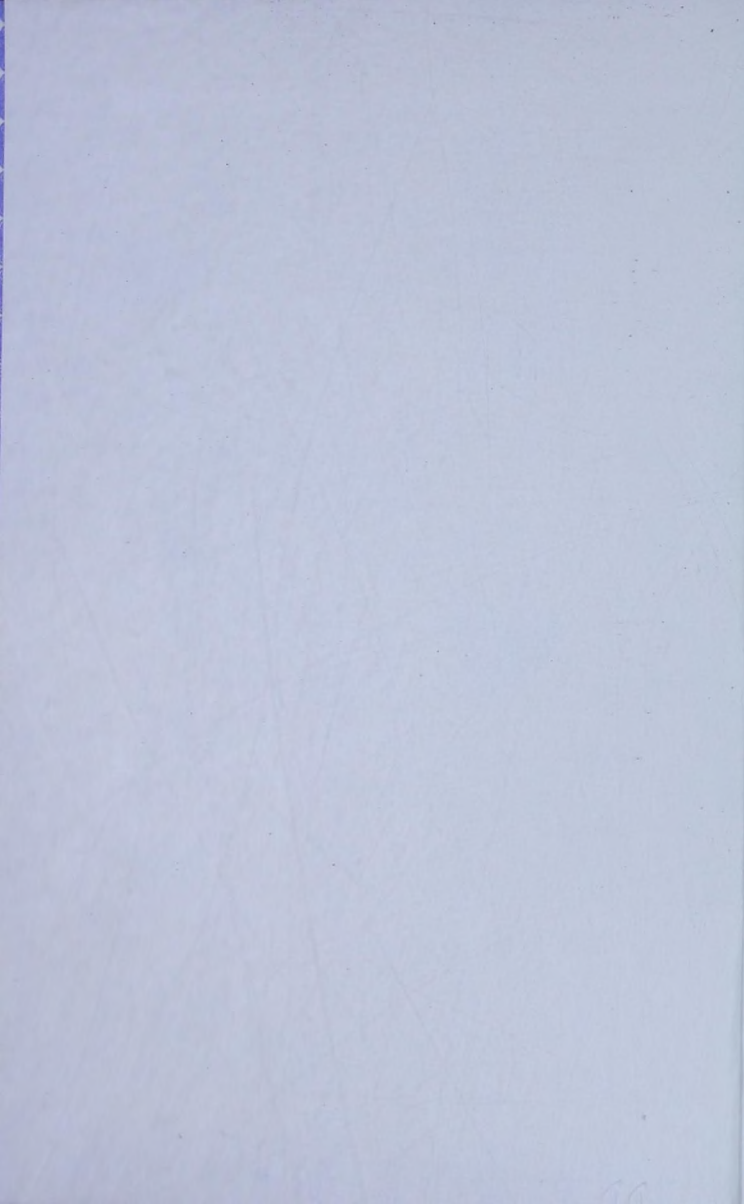

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач

--

Лазарь Коршунов

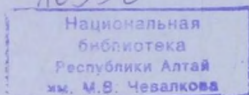
Судьба

Торно-Алтайск

ББК -84(2=631.1)6-4
К 597

A6350

*Составитель – д.ф.н., профессор
Н.М. Киндикова*

*Компьютерный набор – к. ф. н., доцент
А.В. Киндикова*

ISBN 978-5-93809-055-2

20.01.2014

I. ПОЭТТИН ЛИРИКАЗЫ

«АЛТЫН-КӨЛ» (1958) ДЕП ЈУУНТЫДАН

АЛТАЙЫМ

Айдын түнде тууга чыгадым.
Чуйдын оды алдымда жалтырайт...
Кажы ла табышты тындап турадым.
Јүрегим көксиме не бадышпайт?
Чакпынду жарык суулары табышту,
Чакка көгөргөн туулары булутту,
Кеен сынду, кайран Алтайым,
Кемине батпас менин ырызым,
Кожонло сени чүмдеп айдарга
Сөстөрүм жетпейт, ас – канайдар?
Сени жангыс ла узак чактарга
Ажыктап турар күүним бар.
Озогы жажын, кыйынду шыран
Ыраакта арткан ончозы кийинде.
Канду камчыга кестирген шырган
Артпаган сенин агару жүзинде.
Чуй жолына албатын кирерге
Канын төккөн караңуу жолдордо.
Төрөл Алтайым, эмди чечекте
Буутарын бек Чуй жолында!..
Там бийиктей тууга чыгадым,
Чуйдын жолы алдымда жалтырайт.
Кажы ла табышты тындап турадым,
Јүрегим көксиме не бадышпайт?
Кожонло сени чүмдеп айдарга
Сөстөрүм ас, же сөс табылар!
Сенле, Совет Алтайым, жажына
Кожо алтаар күүним бар!

4

Бу мааныны
Толкудан сен,
Коммунист чыгарып,
Көдүр салкынга.
Оны албаты сакыган,
иженген...

Туттурып бер
Сакыган улуска!
Үч мааны
бүгүн биригип,
Өңи олардын там кызарзын!
Ийделү салкынга
жергелей тургулап,
Албаты-жонды
ичкери кычырзын!

1952 ж.

КОЖОНДО, КОЖОНДО, КОЖОНДО

Кожондо, кожондо, кожондо,
Кожонгын ыраак жайылзын.
Корейде, Вьетнамда, Иранда
Найыларыска ол угулзын.
Амыр-энчү бистин ижисти
Амыргыдый үнинг ле мактазан.
Ыраактагы нөкөрлөрести
Ырысту жүрүмге кычырзан.
Бистин агару жолысты –
Амыр-энчүни чүмдезен.
Чума жепселдү өштүни
Чугулду сөзиг ле каргазан.
Кожондо, кожондо, кожондо,
Үнингди угат Кочжедо,
Жалтанбас најын түрмеде
Бүдүп жат сенин үninge.
Корейде герой солдаттар
Алкышты жөнү ле жетирер.
Жоткондый үнинг жайылып,
Ончо улусты жөнү ге кычырзын.
Тынгыда, чокым, коолодо
Кожондо, кожончы, кожондо...

1951 ж.

МЕНИН КНИГАМ

Москва – Алтай.
Пассажирский вагондо
Эки кондыбыс
 бис узун јолдо.
Французский романду
 үй кижі јанымда,
Мен дезе
 көзнөк алдында.
Кайда да
 коштой кыпта, вагондо
Чурана јайымда,
 улустар кожондо.
Уралдын туулары,
 ашту
 чөл – кебистер –
Кычырарга меге
 баалу бичиктер:
Качан да мында башкир
 Салават үлдүлү
Каан кынјызын
 үскен јенүлү.
Бу јалаңла салкындый јайылып,
Чапай мантаткан,
 актарды сүрүжип...
Көзнөк өткүре көрүнет алдымда
Јаңы заводтор
 чанкыр ыштарда.
Агроном черүзи
 көрүнет јалаңда.
Олор менин кычырган книгамда.

1953 j.

АЛТЫН-КӨЛ

– Алтын-Көл деп ненинг учун адаган?
– «Озогыда бир јокту кижиге ат бажынча
алтын табала, аяк арбага толуп болбогон.
Ачынган бойынча, ол алтынды көлгө чачып
ийген... Онон ло бери туулардын ортозындагы
көл Алтын-Көл деп адалган...»

(Алтай легенда)

Ўргүлөп турган тууларга ай
Тыйрык мүүзиле сүзүп ийгенче,
Алтын-Көлдин јарадын јакалай
Базып јүрдим, чалын түшкенче...

Туулар көлдөн тас бажын көрөлө,
Уйалып, јүстери туманга јажырат,
Јылдыстар эжинген толкунун үстиле
Кемнинг де кожоңгы араай јайылат.

Уйалып, јүстери туманга јажырат,
Көл керегинде чөрчөгін куучындайт:
«...Аштаган кижиге алтынды кайдар?
Алтынды көлгө чачкан деп айдыжат».

Ашка јединбей кыйналган јоктунын
Јүрүмин сананып отурдым јаратта.
Ташка согулып ойногон толкунун
Арказы бүктелет буттарым јанында.

Алтын-Көл! Сен узак чактарга
Алтай улустын јүрүмин көргөн.
Улустар јүрүмге чыдашпай качканда,
Олорды јүрүмнен толкула бөктөгөн.

Алтын-Көл, сен алдымда жайылдың,
Же кееинге сенин кайкабадым мен.
Жок, сен көл эмес, – жокту улустын
Чактарга төгүлген тери сен!..

Түбинде бойы бойлорын жастанган,
Уйуктап жадыры Алтайдын уулдары,
Олор жайым учун мында согушкан
Жалтанбас, жакшынак Алтайдын уулдары!

Кайралы жоктон согушкан олорды
Калжуурган актар таштаган түбинде.
Же алтын жүрегинен аккан кандары
Будуп салды суунды үйеге.

Алтын-Көл, суунгнын чырайын
Ийделү Алтай көрүп тургандый.
Ойногон толкунгнын күчтүзүн кайдайын!
Сендий болорго жүрегим кычырды.

Тербезен алтынды чачкан да болзо,
Жок, алтын жок сенин алдында.
Тууларда жарыган «Алтын таңдактын»
Жаркыны жалтырайт сенин толкунда!..

1954 ж.

СЕГЕ ЖЕНҰЛҰ КЕЛЕРИМ

Жаскыда аймактын жуунында
Жажнай, сени көргөм.
Жозокту ижинди айдарында,
Жилбиркеп, сөзин уккам.

Жуунда, бош өйлөрдө
Куучындажарга сенле санангам.
Клубта сеге жолугарымда,
Айдарга эрмек таппагам.

Сен, мени билгендий,
Менле омок куучындашкан,
Сөстөрүн, Себинин суузындый,
Сүүнчилү шуулап угулган.

Манзаарып, сен мендеп,
Ченемелинди меге айткан.
«Иште кемибис жегер!» – деп,
Мөрөйгө мени кычырган.

Ол тушта жаскы өй
Жүрегимде менин арткан.
Бийикте толу жарык ай
Бисти көрүп күлүмзиренген.

Ыраакта, сенин колхозына
Кожо барарга күүнзегем.
Өскүрип алган малынды
Көрөргө мен санангам.

Бүгүн сүринди газеттен көрүп,
Жаскы өйлөрдү эске алындым.
Сенин ченемелинди кычырып,
Көп немени ондодым.

Эзендеги жаска жетирбей,
Женүни мен аларым.
Сеге күндүлү сөзимди
Жүрегимнен айдарым.

Куйунду жолдын ыраагын
Көөркий, Жажнай, билерим.
...Же карлу жыштан, шонкордый,
Сеге жөнүлү келерим.

1952 ж.

ЭКИ ЖОЛ

Өркөш боомнын каскак тажында
Жаныскан турадым эрте жаскыда.
Түрген Кадыннын толкузы алдымда
Чугулду табарат
Жараттын тажына.
Жанымда, коштой жайылган маралдар
Жаскы эзинге жайканып кызарат.
Түштүктөн келген кожончы кушкаштар
Ару кейле кожондоп айланат.
Чуйдын жолы чечекке курчаткан,
Корумды кезип, ыраакка чөйилет.
Этти, терени, түкти артынган
Грузовиктер мында күркүрөп өткүлөйт...
Тозунга,
Кумакка килетпей сабаткан
Озогы жол Чуйдын алдында.
Ээнзиреп, эскирип,
Борорып калган,
Жайнап жаткандый жаскы салкынга.
Чуйдын жолы
Чечекке курчаткан,
Чике-Таманга чыгара жалтырайт!
Озогы жол баргаага бастырган,
Корум таштын
Алдында жадат...

1952 ж.

ЭНЕНИН КОЖОҢЫ

Ай көзнөктөн жалтырап,
Туранын ичин жарыдат.
Энези уулын кабайлап,
Эркеледип кожондойт.
«Уйукта, уулым, уйукта,
Улустар терен уйкуда.
Карыксынып ыйлаба,
Кару энен јанында.

Сенин амыр уйкунды
Сергек черүбис корулайт.
Сенин жүрүминди јараш эдерге
Төрөлис кичеенет...

Јаан јашка сен јетсен,
Јарык школго барарын,
Кичеен јакшы үрензен,
Ученый кижі болорын.

Уйукта, уулым, уйукта,
Улустар терен уйкуда.
Карыксынып ыйлаба,
Кару энен јанында».

1951 ј.

ПОЯРКАНЫН БАЛДАРЫ

Карла шыбалган турабыс
Карануй түнде көрүнбейт.
Түниле тежик трубабыс
Чөрчөк кайлап күнүрейт.

Орой кышкы жолдордо
Салкын ыйлайт: «Ии-й, калак!»
Энебис төмөн дворлордон
Эмдиге иштеп жангалак.

Карануй, койу четтерде
Түлкү үрүп, жанылдайт.
Улустар иштеп келерде,
Энебис кайткан не жанбайт.

Энебисти жаш бозулар
Божотпой турган болбойзын.
Мындый соокто уйлар
Төрөбөзө дө кайтсын...

Энем келбезин билгенис,
Божотпойтон неме...
Же бистинг жангыс энебис
Бозуларга да эне.

1954 j.

СЫР ОЙЫНДА КЫСТАРГА

Сыр ойында кыстарга
Кожулып не кирбейдин?
Карлу бийик тууларга
Ўшкүрип не көрдин?

Карачкы түндий көстөрин
Суркурабайт каткыга.
Жарыжып түшкен чачтарын
Согулбас кайтты курлаанга?

Колго кирген кушкаштый
Жүрегин амыр бербейт пе?
Керексибей, сүүгенин
Тееркеп өдө берди бе?

Өткөн болзо, баргай ла,
Оны сүүри албан ба?
Чындык нөкөр табылар,
Чын жүрегин ачылар.

Ойто бурул ойынга!
Ойно, каткыр, кожондо!
Кожула берген жыргалга
Ўүр үүрелер ортодо.

Жүрегинин кожоны
Эдиски болуп жаңыланзын.
Омок каткын эбире
Өчөшкөндө жайылзын!

1954 ж.

АРИНА

Ачык тапчы көзнөктин жаагына
Унчукпай Арина уур жөлөнди,
Тымык, тымык. Туулар уйкуда...
Унчукпай Арина терен үшкүрди.

Уча берди бөднөлөр жаланга.
Јодро јыды көзнөктөн јытанат.
Јылдызы ойногон тенгери алдыла
Кыстардын кожоңы араай јайылат.

А6350
Городтон келген эринин письмозы
Ўч кўнге чыгара столдын ўстинде.
Энезин көрўп, уйуктабайт балазы –
Тўн ўткўнчў эненин тўжинде.

Эрине таштаткан эне кожондоп,
Балазын јайкап, энирди ајыктайт.
Ачузын бадырбай, јылдыстар кородоп,
Тенгериден јерге чурап тургулайт.

Деревненин ары јанында, јаланда
Кажы ла энирде јииттер јуулыжат.
Кажы ла кўн көзнөктин тыштында
Јўрўм кожондойт, јодро јайылат.

Је коронду письмо столдо јатканча –
Алты конды столдын ўстинде...
Кенетийин Арина балазын алганча,
Чыгара јўгўрди јетинчи кўнде!

Жүрек сыстаткан письмоны алала,
Ырта согуп, жерге таштады.
«Кемибис жеңер» – деп, ол айдала,
Жииттерге чыгып, бије баштады.

Амыр билбес, чурана, чурана!
Кыстардын санаазын ыраак апарат.
Жүрүм жараш...
Деревне учында
Салкынга буудай араай жайканат.

Учы көрүнбес ажынын жанында
Таң атканча Арина турат.
Уужалган письмо салкынга сабадып,
Ээн жалаңга ташталган айланат...

1954 ж.

* * *

Ўредү божогон. Жериме Москвадан
Энемди көрөргө катап ла жандым.
Мени көрөлө, энем турадан
Чыгара жүгүрди. Мен кучактадым.

Он беш жылга мени азыраган
Жес чөйгөн катап ла печкеде шуулады.
«Поэтке үренери канча жыл арткан?» —
Араай үшкүрип, энем сурады.

Айдар сөзимди чыдашпай сакыды.
«Удабас ла...» — деп, каруун жандырдым.
Чайдын кийининде чеден-чуланды
Чыгып, шиндеп көрөргө шыйдындым.

Өскүрген кайыным көзнөк алдында
Мени сакып жаанап калыптыр.
Жабуунын алдында жажырган чанама
Кичеемкей карлагаш уйа салыптыр.

Бала өйим өткөн жаланды
База катап көрөргө айландым.
Удабай ла күн кырга жөлөнди.
Мен арийла, жанарга бурулдым.

Урсулдын отторы суркурай берерде,
Уйлар мөөрөжип, журтка жангылайт.
Уйкузы келген жылдыстар бийикте
Көстөрүн араай ачып-жумгулайт.

Кескен өлөнги жытанган аркада
Соочы кунугып, чөйө кожондойт.
Энем меге бозого алдында
Колхозтын ижин узак куучындайт:

«Аш јакшы. Өлөң дө кем јок.
Тыңдазан, балам, талтардын калагын.
Көөркийдин, байла, кирер јери јок:
Чаап койгоныс састын өлөңин.

Иштер көп. Удабас аш быжар.
Тыңдазан, уулым, бөднөлөр кожондойт.
Быјыл, байла, төрт комбайн чыгар...
Јаандар ла келип божобойт...

... Поэт болуп үренип чыкканчан
Меге, балам, күч келижер.
Је алдырбас... Карыган бойымды
Улус көрүп, болужар.

Канайып-канайып күч болгодый болзо,
Балам, сен качан да кунукпа.
Мындагы улустый јакшы улустар,
Мен билерим, көп Москвада...»

Санаамнанг чыкпайт: ыраак аркада
Колхозчы кыстардын кожонгы јангыланган,
Энем куучынын токтодып, учында
Кату чачымди эрке сыймаган.

Жылу эгирдин эзини ыраактан
Тымык туулардын уйкузын экелген.
Энем меге эжиктин алдында:
«Балам, качан да Кижиге бол...» — деген.

Айлар айланат. Жылдар жылыжат.
Жериме удабас бурулып барарым.
Карандаш сындырып,
поэт те болбозом,
Калык-жон сагыган
Кижиге болорым!

1954 ж.

ШКОЛЫМ

Јети јажымда энем айылдын
Эжигинен мени үйдешкен.
«Экинчи энен сенин бу» – деп,
Јаан көзнөктү турага көргүскен.

Кенг кыштарлу тура ичинде
Карыган качы урокты баштаган.
Мен дезе парта кийнинде
Эпоксынып, уйалып отургам.

Је удабай буурайган үредүчи
Ыраак јерлерге санаамды «апарган».
Баштапкы ла катап јаш јүрегим
Јилбиркеп мында ойноп согулган.

Турна үнин, суулардын табыжын
Узак тындаарга јериме үренгем.
Баштапкы ла катап телекеј јаражын
Јаркынду школымнын ичинде көргөм.

Элбек Төрөлимнин сууларын, јалангын,
Улузын билерге, мында үренгем.
Баштапкы ла катап телекеј јаражын
Јаркынду школымнын ичинде көргөм.

Элбек Төрөлимнин сууларын, јалангын,
Улузын билерге, мында үренгем.
Баштапкы ла катап јүрегим бадышпай:
«Төрөлим!..» – деп, мында үнденгем.

1953 ј.

ЈАСКЫДА

Јас! Јалангдар түрген тынданып,
Јенгил тынып ийдилер.
Јылу эзинге јайканып,
Јажара берди кайындар.
Талайлар ары јанынан
Куштар ойто келдилер.
Кобы-јикте, јаланда
Кожонгын чөйип ийдилер:
«Алтайыс, бистинг Алтайыс,
Амыр јаткан Төрөлис!
Ачу-корон кыш болбозо,
Африкага учпас эдибис.
Ачу-корон изүлер
Аркабыс јулдай өртөди.
Ачана-оору бистерге
Африкада табылды.
Амыр кырлу Алтайыста
Амыраарга биске макалу.
Колхозтын ижин јаланда
Көрөргө биске јилбилү».
Јашөскүримнинг кожоңы
Јаланда омок јынғырайт.
Тракторлордын табыжы
Түнде де болзо, типилдейт.
Јажара берген садтардын
Јыды јакшы, јаражын!
Кеен чанкыр Алтайдын
Кейи јенгил, арузын!
Алтайыс, бистинг Алтайыс,
Амыр сүүген Төрөлис!
Ачу-корон кыш келбезе,
Африкага учпас эдибис!

1952 ј.

ЧУРАНАМ, ОЙНОЗОН (Жайгы энгир)

Тыныжы үзүлбес чуранам,
Тыңыда эмди ойнозон!
Тышкары жуулган јииттердин
Јүрегине табарзан!

Ўни јараш чуранам,
Ўүреме менин угулзан,
Ишке арыган улустын
Ийде-күчин тыңытсан.

Унчукпас тымык энгирдин
Уйкузын туура таштазан.
Көөркийим менин Сырганы
Көкүдип, јолго чыгарзан.

Јараш үндү чуранам,
Јарыйтан танды јууктатсан,
Ишке баратан улуска
Ийде берип, үйдешсен!

1952 ј.

ОЙНОЙЛЫК

*«Арка жерге чыгала,
Ай чыкканча, ойнойлык.
Алтан эки жыла маш
Айланганча ойнойлык»*

(Кожон)

Јастын жылу ойинде
Кандый јакшы энгирде!
Тегерик ай бийикте,
Јаскы табыш эбире.

Кулузындар јайканып,
Шымыраныжат нени де.
Аркада элик багырып,
Сезип турат кемди де.

Мындый јакшы энгирде
Незин јадар иргеде.
Јаш үүрелер јатканча,
Ойнойлык тан атканча!

Ак јаланга јуулыжып,
Табыскактан табыгар.
Токтогор деп арбанып,
Бистерге кем адылар?

Јаш жүрүмис энчикпес,
Уйкуга ой келишпес.
Јалбыштый јаш бойыбыс
Уйуктаарга өскөн эмезис.

Тутактар јок јолыста,
Өйлөр бистинг колыста:
Јыргайлыктар энгирде,
Иштейликтер јарыкта.

Комусчы кузнец Каракай
Кожонды озо баштагай.
Болушсан сен, Карагыз,
Карагыска дезе ончобыс.

Кату јерге тыгыда
Јызырада тебелик.
Өйлөр бистинг колыста
Ойнойлык, балдар, ойнойлык!

ЖЫЛКЫЧЫ АЛТАЙ УУЛ БИЛЕР...

Салкын согот тайгада,
Шуурган улуйт ыраакта,
Кабыруда малды канайдар,
Кайда оморды жажырар?

Карлу шуурган келгежин,
Өлүмди кожо экелер.
Же малды кайдаар эдерин
Жылкычы алтай уул билер.

Туунын каршулу андары
Мал тударга келгилеер.
Же мылтыкла чечен адарын
Жылкычы алтай уул билер.

Жаскыда элбек тайгада
Жылу салкын жайымда.
Кажы ла чечек кожонду,
Кажы ла тынду жыргалду.

Малчыга амыргы ол тушта
Эрмеги жоктон кестирер.
Жасты кожонло чүмдеерге
Жылкычы алтай уул билер.

Ойындар сайын энгирде
Кыстарга күч келижер,
Чыйрак бије теберге
Жылкычы алтай уул билер.

Тойго уур баштарын
Кестирди өчөш текелер,
Кожон-каткыла ырғаарын
Жылкычы алтай уул билер.
Бийикте жылдыстар өчкөнчө,
Ойноор, уулдар, келиндер!
Иштеерге, оноң ырғаарга
Жылкычы алтай уул билер.

1953 j.

ТУУЛАРДЫҢ КОЖОҢЫ

Жайылган чейне чечеги жайгыда
Араай эзинге жайканып турарда,
Агроном кыстың кожоңы жалаңда
Жынырап, торгулат эбире тууларга.
Буудайдын мажагы салкынга жажып,
Жылу эзинге ойноп, толголот.
Көгөргөн кырлар үн алыжып,
Көөркий кыска жөмөжип кожоңдойт.
Мындый ырыстың кожоңыла кожо
Уча берерин, булутка табарбай...
Туулардын жүреги таш та болзо,
Канайып туратан озор унчукпай?

1952 ж.

КОЖОН ЛО ҮЧ СӨС

Јаскыда тайганын эдеги,
Јажарып, чечекле бүркелет.
Јылкычы кыстын кожоны
Јышта түжүне серибейт.

Алтай кыстын кожонгын
Агаштын бүри де тындайт.
Јиит јастый јараш бойын
Көргөн лө кижии кайкайт.

Јенгил тынган төжинде
Суркураган алтын јылдыс.
Токунап билбес јүрегинде
Кучактап болбос јаан ырыс.

Кожондогон үни онын
Комустын јараш үниндий.
Јирме бир јашту кыс бойы
Јайылган чейне чечектий.

Онын өткүн кожоны
Ыраак учат ийделү.
Айдылган баалу сөстөри:
Амыр, ырыс ла јенү.

Бу сөстөрдии јенетен
Ийде кайдан табылар?
Јиит кыстын кожонгынан јараш
Кожон кайдан угулар?

Лотконду күнде жыгылып,
Калганчы күчин чыкса да,
Кожон сени көдүрип,
Колтуктап ичкери апарар.

Ол тужында сен бөкө,
Лотконноң до ийделү!
Жаркынду сөстөр көксинде:
Амыр, ырыс ла јенү.

1953 j.

КҮСКИ ТҮНДЕ

(Ак стих)

Кап-карануй күски түн.
Чугулданып салкын келет.
Куулар түниле табышту
Кунукчыл тууларды эбирет.
Саргарган кайыңнын бүрлери
Салкынга учуп, эжикке келет.
Күски жаңмыр атыйланып,
Көзнөгисти чугулду токулдадат.
Уйазын карлагаш түнүкте
Узун күске таштады.
Ўзүги жоктон аркада
Ўкүлөр эдип, кунукты.
Уулын школго белетеп,
Уйкузын энем таштады.
Кийимин јунуп, кургадып,
Азыгын азып јазады.
Көзнөк алдында тактада
Түниле энем көктөнөт.
Кунукчылду улуган салкынды
Тыгдап, не де унчукпайт.
Улуган чугулчы салкынды
Удаан незин тыгдадын?
Кой терези тонымды
Көктөбөй нени санандын?
Күрен күстинг келгени
Күч болды ба сеге?
Уулыңнан айрылып артарга

Уур болды ба жүрекке?
Кунукпай, омок кожоңгын
Кожондозон, эне, угарга.
Күски јолло үредүге
Јенгил болзын барарга...

1952 j.

КӨЗНӨГИНГ АЛДЫНА

Көзнөгинг алдына јодра болзом,
Јайканар эдим јаскы эзинге.
«Сүүп јадым» – деп, бүрлерим өткүре
Шуулаар эдим сенинг үстинге.
Салкын соксо, шылтактанып,
Кучактаар эдим апагаш мойнынды.
Бүрлеримле јажытту шымыранып,
Салбас эдим койу чачынды.
Кайран үүре, сенинг алдынга
Как агаш болор күүним јок.
Јодразы јоктон јанынга
Келетен сүмем бар, та јок?..

КАРЫГАН АНЧЫ

Тайгада мылтык жызырайт.
Тайга онтойт, күнгүрөп.
Тийиндер мендеп качкылайт.
Көчкөлөр түжет күркүрөп.
Табылу жайзан айулар
Ойгонып өрө тургулайт.
Жыпылдууш арык таралдар
«Түбек, түбек!» – деп кыйгырат.
Антара тонду айудый,
Анчы араай жылгаштайт.
Көзи ойылган тийинди
Курына, көрбөй дө, кыстанат.
Карыган анчы тайгага келзе,
Түймежип куштар качат.
Көзинен ол уйдап та жүрзе,
Же тийиннин көзине адат.
Жангыс ла онын мылтыгы
Он тогус жылда жастырган.
Жайзаннын көзине шыкаарда,
Огы мандайына табарган...
Тууларда энир киргенде,
Мөштөр оны койдонот.
Ол кожондоп, мөш төзинде
Койоннын эдин кайнадат.
Тийин көстү жылдыстар
Мөш өткүрө көргүлөйт.
Уйуктап жат. Чибилер, жыраалар...
Амырап, анчы база үргүлөйт.

Тепкин шүлүзин жастырып,
Курч тузакка каптырган,
Өзөктө жадык жастанып,
Өрөкөн-айу жыгылган...
...Онын чечен мылтыгы
Он тогус ла жылда жаскан.

1954 ж.

* * *

Туулар... Туулар... Чанкыр тууларга
Турналардын калганчы кыйгызы жаңыланат.
Салкынду боочыга амырап аларга,
Энем ле сыйным өлөнгө отурат.
Эзен болзын, энейим, сыйным,
Эзен болзын, менин кырларым!
Качан да сүрген кеен жаланым,
Эзен болзын, мен ойто келерим.
Чүми жок менин жеңил жүгимди
Энем катап ла быжулап буулады.
Эзендежип аларга энемге энчейдим.
Мени ээчип, сыйным ыйлады..
Жаш та жааза, куйун да ойнозо,
Жолым мени Москвага апарар.
Жеңил өдүгим тапчы да болзо,
Элбек жолымнан канайып тайкылар?
Эки жалбак курутту жүгимди
Белиме энем эрке жүктеди.
Кату колыла сыймайт жүзимди,
«Письмоны бичип тур» – деди.
Эзен болзын, энейим, сыйным,
Эзен болзын, менин кырларым!
Качан да сүрген менин жаланым,
Эзен болзын, мен ойто келерим.
Кандый да болзо, салданын жолыла
Жолымды салган бу жүрүмгө.
Ыраак та барзам, кайып та чыksam,
Же таманым качан да жер төжинде...
Туулар... Туулар... Чанкыр тууларга

Турналардын калганчы кыйгызы
жаңыланат...
Солун жолдорго,
солун улуска
Жүрегим тартылып, жүрегим кычырат!..

1954 ж.

ЖАЙГЫ ЭНГИРДЕ

(Кокур)

Жайгы энгирде јаланга
Јалакай кыска мендедим.
Айдынып болбой көөркийге
Ай чыкканча болуштым.
Јаш өлөңди чабарга
Јаш баладый көкүдим...
Токтоп, эрмек айдарга
Јалакайдан коркыйдым.
«Эмеш амырап албас па?...»
Эрке үнимле сурадым.
Јүрексиреп мендейле,
Јалакайга жууктадым.
Түргендеп сөзим айдарга,
Базып келдим алдына.
«Айдын түнде амыраарга
Мен сүүбейтем – деп айтты. –
Бош өйлөрдө куучындаш...» –
Бойы дезе: ха, ха, ха!
Сөстөрүн сенин, карындаш,
Орустап айтса: «чепуха».
Мындый сөсти угала,
Кунуга бердим турала.
Јалакай көөркий каткыда.
Јүрегим дезе оозымда...
«Кунукчылду сен сананба,
Куучыныбыс болор качан да.
Айдын түнде отурба,
Сүүнчилү болор јаланда...»
Ак јаланга эмди де
Ай јокто до келедим.
Сүүнчилү жүрерге
Иженип ле жүредим.

1952 ј.

МОСКВАНЫҢ АЛДЫНДА

Мында жажыл элбек жалаңдар
Учы көрүнбес ыраак чөйилет.
Шаңкызын салган чичке кайыңдар
Жайым салкында омок шуулажат.
Жеңил канатту салкын мында
Уйкуда жырааны ойноп табарат.
Уур мажакту аштар жалаңда
Жажытту шуулап, араай жайканат.
Торчыктын үзүлбес мөңүндий үни
Жылдыстар күйгенче, төгүлет... төгүлет...
Поэттин сүүген кожончы кужы
Амыры жоктон кемге кожондойт?
Колхозчы кыстын кожонгы анда
Жүрекке тийип, жаңырайт жалаңда.
Онын өткүн үнин ээчиде
Санаам учат... ого туштаарга...
Торчыктын үзүлбес мөңүндий үни
Ай ашканча, төгүлет... төгүлет...
Поэттин сүүген кожончы кужы
Нени сезип, токтобой кожондойт?

1953 ж.

БАШТАПКЫ КҮКҮРТ

Кенетийин айас, жаскы тенгериде
Казыр булуттар көрүнди, чыдырап.
Салкын сокты. Агаштар эбиреде
Көңкөрө түштилер күкүртке бажырып.
Какшаган кайыңга тамчызын булуттар
Мөңгүн акчадый таштап бердилер.
Жааштын кийнинде жалаңда кушкаштар
Жайдын күндерин жарлап ийдилер...
Он тогус жашка жүреримде
Ончозы тымык айас болгондый.
Же баштапкы катап
Сүүшти билеримде,
Жүрегим кайнады күкүрттү булуттый.
Сүүштин кийнинде мен жаңы өйлөрдө
Башка санаада, өскө жүрүмде.
Баштапкы «Күкүрт» бойымды крестеди
Мен жаңы өйлөрдө, жаңы жүрүмде!

1954 ж.

КАРЫГАН СОЛДАТТЫН КОЖОНЫ

Јиит балдардын бу тойында
Менин јерим – төр бажында.
Уругар чөөчөйди толтура, толтура!
Је јалкунун јери – карануй толукта.

Каткырып турган кем анда?
Бијени көргүс карыган солдатка.
Бијечи күлүк, бери сен кел,
Чыдажар ба буттарын агаш будыма?

Мен – солдат. Эмдиге јетире
Мен јангыс партийный эмес.
Је ондый да болзо, иште, биједе
Јиит сего солдат јендиртпес.

Менин айылым күнбадышта
Күйүп калган јуу тужунда.
Уулдарым јыгылган калапту согушта,
Је ондый да болзо, мен бүгүн айылымда.

Каргышту јуунун јалбыжы өчөрдө,
Јүрүм төзөөргө Алтайга келгем.
Өскүс балдардын адазы болорго,
Агаш бутту да болзом, јер сүргем...

Онын учун јииттердин айылында
Менин јерим – төр бажында.
Уругар чөөчөйди толтура, толтура!
Је јалкунун јери – карануй толукта.

Агаш, коомой бутту да болзом,
Аксап, жүрүмнөң артпагам.
Жиит күлүк бијечи де болзон,
Чыдажар ба буттарын агаш будыма?

Таары жытанган жүрегим ойноды,
Кайкамчылу неме жок мында.
Кату агаш таманым кычыды,
Карагай полго тебейин тыгыда!

1954 ж.

ДЕРЕВНЕМ

Эзен бе, јерим, менин деревнем,
Эзен бе, менин өткөн өйлөрим!
Ыраак јолдон ойто ло келгем,
Бурулып качан да сеге келерим.
Эки јанымда туралар көзнөги
Опсыркажып, мени ајыктайт.
Катап ла менин санаам, јүрегим
Бала өйиме апарат...
Качан да бу болчок кырлангда
Көзүйке болуп јуулажып туратам.
Онон ойынды таштап,
Бу элбек јалангда
«Сүүгеним – сен...» – деп, кыска айткам.
Бу кырлангнын ичкери чөлдөри
Неге де санааркап, ајыктап көрөтөм.
Эртен тура сыгыннын үндери
Кайдаар да мени кычырып туратан.
Бу кырлангнын ичкери чөлдөрин,
Тындап, колынан тын туткам.
Көзүйкенин «јуучыл, курч үлдүзин»
Комсомольский билетке

мында солыгам...

Өйлөр өтсө дө, өткөн кожонгын
Кыстар, иштеп, үспеген јалангда.
Улусты чүмдеген мактулу топшуурын
Карыган кайчылар салбаган колында.
Эзен бе, јерим, менин деревнем,
Эзен бе, менин келетен өйлөрим!
Ыраак јолдон ойто ло келгем,
Бурулып качан да сеге келерим!

УУЛЧАК

Өштүнүн огынан өлүп жадала,
Сен керегинде адан сананган...
Жалбышка алдырткан Сталинград алдында
Шуурганду жалаңда адан жыгылган.

Адагнан ыраак ол тужунда
Эненнен сен чыккалак болгон.
Өштүлөр балдарды аткылап турарда,
Өчөшкөн чылап, ак-жарыкка чыккан.

Тууларга курчаткан тымык колхозто
Бала өйлөрүн табышту өткөн.
«Баштак!» деп адылыш неме болбосто
Энен сени школго үрөткөн.

Энгирлер сайын көзнөк алдында
Эненнин узун куучынын тындаган.
«Адам – баатыр!» – деп, ол тужунда
Жүрегин тынзып, бойында сананган.

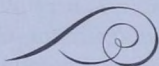
Онон бери адага өткөнүп,
Балкаштан канча туралар төзөгөн.
Ат үстинен баргаага талайып,
Агаш үлдүлө «өштүлөр» өлтүргөн.

Атка минеле, ары болгондо,
«Адазына түңгейин!» – деп, улус айдыжат.
Күнүн ле энгирде табышту оромдо
Сени жеңерге уулчактар жарыжат.

«Капшагай чыдаза кайдат» – деп,
Уйкузын таштап, энен сананат.
«Телекейде амыр жок!» – деп, табыш келгенде,
Ойногон табыжын жүрекке табарат.

Мактулу болзын сенин жолдорунг,
Албадан, балам, адандый болорго.
Жүрегингнин сүүнип кажы ла сокконы
Согулта болзын амыр жок өштүге.

1953 j.

«КЫЗЫЛ ЧЕЧЕК» (1961)
ДЕП ЈУУНТЫДАН

ЧОЛУШМАНДА КОНГОНЫ

1.

Кайада мөштин
Будагын кызартып,
Кату-Жарыктан
Күн ашты.
Карагуй кирерин
Сакып алала,
Кастар кыйкылдап,
Мендештү чубашты.
Јуугында конотон
Јурт та јок –
Конорго, суунын
Јанында шуулаган
Койу теректин
Төзине түжедим...
...Адымнын ачкыл
Токумын төжөнип,
Айланчык түбин
Ајыктап јадырым.
Арыган адым
Јойгоннын төзинде
Араайын отоп,
Јажанга браадыры.

2.

Ыраак, ыраак
Жылдыстар суркурайт...
Ыгыранып, шулурап,
Толкулар үнденет.
Санааркап турган
Жойгоннын бүрлерин
Салкын кырланга
Жетире үйдежет.
Теректер бажы
Узада кооложып
Тенгери түбин
Будагыла сыймайт.
Чолушман сууда
Толкулар шуулажып,
Чочытпай, мени
Араайын жайкайт.
Сүүри, сүүри
Сүмерлер алдында
Сүнелер эригип,
Чөйө кожондойт.
Чапкынду суунын
Көбүгин алала,
Чачтарын јунуп
Көөркийлер соодонот.
Өчөмик, өчөмик
Ўниле кожондоп,
Араайын келгилейт.
«Жаңы үйенип
Балазы эмтир...
Јаналык ойто,
Ўүрелер...» – дешкилейт.

«Колыстан бисти
Алар ба ол?
Комсомол кыста –
Санаазы» – дешкилейт.
«Бистин жүрүмди
Билер бе ол?
Билгени жангыс –
Стих!» – дешкилейт.
«Чолушман түбинде
Алтын өргөөгө
Чорттын бүдөр ол...» – дешкилейт.
«Атеист тагманын
Адын, үүрелер,
Армакчыга оролтып
Салактар!...» – дешкилейт.
Армакчыла ойноп,
Көкүген көөркийлер
Арыган адымды
Оролтып ийгилейт.
Колтуктажып алала,
Кобыны төмөн
Кожондоп, кожондоп
Жүре бергилейт.

1960 j.

ТОЙ

Түлкү бычкак бөркимди
Түре тудуп кийейин.
Нөкөримнинг тойында
Бижелеп мен ийейин.

Кудагайдың колынан
Кубарым алып ийейин.
Жылтыраган полына
Тизиреде тебейин!

Канчын бойым тудунып,
Канчазын мен жүрейин?...
Учуры да жогынан
Уругар меге, ичейин!

Албатымның ойынын
Ойногор, мен көрөйин.
Чүми жок оның кожоңын
Кожондогор, угайын.

Торко чачак толголып,
Тоозынга түшсе, кайдалык.
Тамчы тийбес сопоктын
Таманы түшсе, кайдалык.

Жылтыраган полына
Жыгылганча тебедим.
Чөөчөйлөжип, ууртажып,
Чөкөгөнчө ыргайдым!

ЖАРБЫНЫШ

Беретен жүстүк – белегин
Береечи болуп – бербеген.
Кечүге кызыл энгирде
Келеечи болуп – келбеген.

Онбос сары чамчамды
Ойто кийип аларым.
Омок – седег уулдарла
Ойынга мен барарым.

Өчөшкөндө барала,
Өскө кысла ойноорым.
Колынан оны алала,
Кожондоп, мен соодорым.

Бије болзо, бијени
Билинбей мен теберим.
Жеектеген омок үүрөң мен
Женерим ле женерим.

Буруунды сен алынып,
Бурылып келзен, көрбөзим.
«Кожо ойнойлык»... – деп айтсан,
Колымды мен бербезим.

Беретен жүстүк – белегин
Берзен де, мен кийбезим.
Кечүге кызыл энгирде
Келзен де, мен келбезим...

ТУЙКА САНАА

Кызыл түлкү бөркимди
Кыйа кийип алайын.
Кырдан энир түш келзе,
Кыстар көрүп барайын.
Деремненин ичиле
Телчип базып жүрейин.
Көөркийлерди туйкайын
Көс кырыла көрөйин.
Көстөри кара балдарды
Көрбөөчи болуп өдөйин.
Бу ла жердин кыстарын
Билбеечи болуп жүрейин.
Кызыл марал уул дежип,
Кыстар көрөр болор бо?
Кылыгы жакшы уул дежип,
Кыстар айдар болор бо?
Ўүрези жок көөркий... деп,
Ўшкүрүжер болор бо?...

1960 j.

ПИСЬМО

Бијелеген буквалу
Письмонды мен кычырдым.
Кырып салган сөзинди
Кычырып болбой, ачындым.
Айдылбаган сөзинди
Айт болбодың эмеш пе?
Жарталбаган санаанды
Жажырып койдың эмеш пе?
Кыйналзын деп шүүнеле,
Кырып салдың эмеш пе?
Чертенип айткан сөстөрди
Чернилала не кырап?
Санааны айдып ийеле,
Сабарла ойто не жыжар?
Толголышкан санааны
Тоолой канай чечейин?
Канча сурак түймеди,
Каруузын не деп чийейин?

1959 j.

КҮС

Күрен, тымык боочыда
Күртүктер ойноп баштады.
Кереес чогын сары күн
Кедери мееске таштады.
Ұлтүреген өлөн отоорго,
Ұшкүрип уйлар баргылайт.
Көлди бүркеп, тумандар
Көжөгөзин тарткылайт.
Соок күндерге сүрдүрип,
Солун куштар сыгырат.
Туманга азып, сүрнүгип,
Турна ачу кыйгырат.
Жаланда турган ак кайын
Жараш жайды түженет.
Жангыскан анда белгелеп,
Жалбырагын түжүрет.
Кыштын кары кайылар,
Кырланда катап күүк эдер.
Жажыл бүрин шууладып,
Жайлуга катап жас келер...

1959 ж.

СЕГЕ

Чала эмеш кемзинип,
Чачынды не өрөдин?
Айдар сөзинг айдынбай,
Айга незин көрөдин?

Сүмер туулу Алтайда
Сүүгеним жангыс сен эдинг.
Салымым сенинг колында,
Санаамда жангыс сен эдинг.

Көбүктү түрген сууларды
Көрбөй лө мен кечедим.
Эш немеден айабай,
Эжигинге келедим.

Кожонду кеен жүрүмге
Кожо жүре берелик.
Жаан элбек жүрүмде
Жакшы керек эделик!...

Алаатып не санандын,
Аланзып турун эмеш пе?
Бүдүжинг не кубулат,
Бүтпей турун эмеш пе?

Чала эмеш кемзинип,
Чачынды не өрөдин?
Ай туулардан ажа берт,
Айга незин көрөдин?...

1960 j.

КЫСТЫН ЭРИККЕНИ

Ак борого минеле,
Айдын түнде жүре берт.
«Акам оору...» – деп айдала,
Арканы төмөн желе берт.

Өлөң ижи өткөнчө,
Өөркөшпөй жүрген эдибис.
Кобылардын чечегин
Кожо үскен эдибис.

Аланзыганымды билеле,
Айдын түнде жүре берт.
«Акам оору...» – деп айдала,
Арканы төмөн желе берт.

Кобылардын чечеги,
Корон чылап, саргарды.
Кородоп жүрген бойымды,
Комургай чылап, кадады.

Сары торко пладымды
Салкынга тутсам, жайылбайт.
Сала берген көөркийди
Сакып жүрзем, бурылбайт.

Экче торко пладымды
Эзинге тутсам, жайылбайт.
Узакка барган көөркийди
Ундыйын дезем, ундылбайт....

1959 j.

КЫШКЫ ЖОЛ

Чугулду куйун бијелеп,
Чуйдын жолын үреди.
Көпөгөш кар айланып,
Көөркийим жолын бүркеди.

Көзнөктөн жолдорго
Көрө, көрө чыладым.
Энгирлер сайын эжиктен
Эригип мен чыгадым.

Салып ийген письмом
Салкынга уча берди не?
Унаачынын таарында
Ундылып калган жады не?

Айса, письмом алала,
Ачынып жүрүн эмеш пе?
«Ачарга турбас неме» – деп,
Жыртып койдын эмеш пе?

Өскө көөркий көксинди
Өртөп жүрү эмеш пе?
Салымы өскө көөркийек
Сакып жүрү эмеш пе?

Чугулду куйун бијелеп,
Чуйдын жолын үрегей.
Көпөгөш кар айланып,
Көөркийим жолын күртегей....

1960 j.

Табыжы көп городты
Тап этире ундыйлык.
Татанак тууга чыгала,
Таңды кожо уткыйлык.
Чечектерде чалынга
Чексиркебей өдөлик.
Көгөришкен тууларга,
Көөркийим, экү баралык.
Кобыларды торгулта
Кожондоп экү алалык.
Корум-таштын жүзине
Колыбысты салалык.
Өдүгисти чечеле,
Өлөңди жайа базалык.
Балтырганла адыжып,
Балдар чылап, ойнойлык.
Шорлу жүрүм ундылзын,
Шоор ойноп берейин.
Эди-сөөгин серизин
Эдиски тартып берейин...

1960 j.

ШЕВЧЕНКОНЫН СӨӨГИНДЕ

Энчейген жабыс талды эркелеп,
Элбек чөлдөрлө Днепр агат.
Узун төгненин чике бажында
Улу поэттин сөөгү агарат.

Тарастын бийикте сөөгининг үстиле
Табылу булуттар айланып тургулайт.
Түштерин түженип, озор мендебей,
Түндүктү көстөп, ойто баргылайт.

Улу кижининг сөөгүн ајыктап,
Унчукпай турдым мен түжине.
Арчын јытту Алтайдын чечегин
Араайын салдым поэттин төжине.

Буудырган Днепрдин бууры кайнап,
Огурып, онтоп, чөлдөрлө барат.
Айлаткыш түбин ајыктап, тындап,
Албатынын поэди анда ла јадат...

Ганевка, 1960 ј.

КЫШКЫ ТҮНДЕ

Көгөрө тонгон жылдыстар
Көзнөгимнен көргүлейт...
Жаңы жылды түженип,
Жаан теректер үргүлейт.

Улус ла улус... Жолдо кар
Узак, узак кыярайт.
Жыл уткыган жылдыстын
Кожонгы ыраак жынырайт...

Жаңы жылды бу түнде
Жаңыскан уткып отурым.
Тызырап күйген оынды
Тындап калган отурым.

Стаканга урган аракым
Стихтериме төгүлет.
...Көпөгөш түнди өткүрө
Көөркийимнин көзи көрүнөт...

Жылу көргөн көстөрүн
Жылдыстый ыраак, кайдайын.
Ыраак, кару нөкөрим,
«Ырысту бол...» – деп айдайын.

Төгүлип калган стаканга
Толтыра катап урайын!
Нени, нени куучында,
Куучынынды угайын!...

Эскиде айткан сөстөрдү
Эске катап алайын.
Ундылып калган сөстөрдү
Узак, узак угайын...

Энчикпей мен кыйналып,
Эбире тындап угадым.
Көндүрө өткөн улусты
Көзнөктөн көрүп турадым.

Жылу көргөн көстөрүн
Жылдыстый өчүп, жоголот.
Стаканга урган аракым
Стихтериме төгүлөт...

1960 ж.

АЙДЫЛБАГАН СӨСТӨР

...Ол тужунда тактада
Отурган ошкош ол эдим...
Эбиреде аыктап,
Эриккен ошкош ол эдим.

Кандый да куштын үнине
Карам каткан ошкош эт.
Токтоп болбос кожонду
Тоорчык болгон ошкош эт.

Өткүлөп турган улуска
Өзөгим кайнап отурган.
Онон өрө турала,
Ол көөркийге туштагам...

Жайылып турган жажыл сад
Жайкана берген ошкош эт.
Көпөгөш көк тенгери
Көрүнбей барган ошкош эт.

Айдынарга турала,
Айтпаган ошкош ол эдим.
Бажымды бийик тудала,
База берген ол эдим.

«Кажы ла кысты көрөлө,
Кайылба!» – деп арбангам.
Жүзүн-базын кылыкту
Жүрегимди каргагам.

Тоомжылу эр болуп,
Торт көндүрө өдөргөм.
Көөркий көрүп турарда,
Көзине мен көрбөгөм...

Ак чечектү жас келди.
Ах, кайдайын, кайдайын!
Жүрегим садка кычырды –
Жүүлгенимди кайдайын!

Ол тужунда көөркийге
Оролыжатан немени.
Тилим кычып турарда,
Тиштенбейтен немени!...

1961 j.

ЖАЛАНДА

Кырлар бажын кызыдып,
Кызыл энгир койылды.
Тайалардын төзинде
Талтар эдип кунукты.
Чапкан өлөң жытанат...
Чалын бүрге түнеди.
Сойокто туман тартылат.
Соочы аштап үнденди.
...Өзөктө журтка жетире
Көөркийим кожо баралык.
Мечирткенин кожонун
Мендебей кожо угалык.
Амыр тымык жалаңда
Ай чыкканча удайлык.
Көк чечектү жалаңга
Көөркийлер болуп ойнойлык.
Жымжак жылу буулдын
Жыдын кожо жытайлык.
Тенгериде жылдыска
Тегине ле көрөлик...

1961 ж.

КӨӨРКИЙИМЕ БАРАДЫМ

Жангыдан алган сопокты
Жалтырадып аладым.
Көк чекпенди кийеле,
Көөркийиме барадым.

Сүүш жанынан суракты
Сүрекей эптү баштайдым.
«Адым чыккан малчы...» – деп,
Араайынан айдадым.

«Коркушту эрте келдим бе?» – деп,
Колымда часты көрөдим.
Жүрүмди шүүжип ийеле,
Жүрегине өдөдим.

Политика жанынан
Болгобой айдып ийедим...
«Көрөтөн ижим көп...» – дейле,
Көндүрө чыга берем.

«Сагыжы калың эмтир» – деп,
Санаазы једер болор бо...
«Күлүк бүткен уул» – дейле,
Күүни једер болор бо...

Жангыдан алган сопокты
Жалтырадып аладым.
Көк чекпенди кийеле,
Көөркийиме барадым...

1960 j.

КЫШКЫ ТҮН

Табышту жүрүмнин кийнинде
Та нени эдетен? Билбейдим.
Тактага чыгып, үлгерди
Тан атканча чийедим.

Кыјырууш эски эжикти
Кышкы куйун күртеди.
Кырутып калган көзнөктөн
Кышкы жолго көрөдим.

Орой жолдо кем де жок,
Оттор өчөмик суркурайт.
Ойногон куйунга жүрегим
Оорып, оорып, сыстайт.

Сойылганча мандайым
Соок шилге түртүлет.
Ырысту, ыжын чөйилткен
Ыраак город түжелет....

Мун отторлу турада
Музыка ойноп торгулат.
Седен јииттер ортодо
Сенин каткын угулат.

Кеен залдын учында
Кемге де көрбөй турадың.
Кеберкек уулдын куучынын
Керексибей угадың...

Ортобыста не болгон,
Онызын кем айдар?...
Күртедип салган турада
Күч сагыштар ундылар.

Узун түннинг жотконы
Узак, узак бустайт.
Отторды көрүп, жүрегим
Оорып, оорып, сыстайт...

1960 ж.

ЖАЙЛУДА

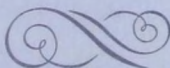
Энгир жылдыс тырлажып,
Күнчыгышта калтырайт.
Көрнөө оттый тандакка
Көлдөрдүн жүзи жалтырайт.

Бийиктеги жайлуга
Билдирбей энгир жууктады.
Баштарын салактадып,
Балтыргандар уйуктады.

Ыраактан, ыраактан киштежип,
Тибиреп, аттар келгилейт.
Үркүген кастар кайкылдап,
Үүрлежип, көлгө киргилейт...

Камчы сынду Алтайым,
Канайып сени журайын?
Канымла тудуш жерлерим,
Кандый сөстөр табайын?..

1960 ж.

**«ЭКИНЧИ JYРҮМ» (1963) ДЕП
JUУНТЫДАН**

МЕНИНҢ ҮЙЕМ
(Поэмадан алган үзүк)

Пролог

Ак чаазынды
алдыма салала,
Мендебей, пероны
катап ла алдым...
«Менин үйем...»
бу сурактын
Алдына колымды
катап ла салдым.
Ак-жарыкка
үйелердин
Артызып салган
нези бар?
Келип жаткан
бу улу өйлөргө
Келетен кандый
жолдоры бар?
Адалар берген
jүрүмнин алдына
Адын оордын
канайып айдатан?...
Оордын кеберин
көргүзип берерге
Сөс жетпезе,
канайдатан?

Мендебей, перомды

катап ла алдым...

Менин үйем

кем болотон?

Эбире шүүнип,

мен слерге көрөдим,

Эткен керегеер

не болотон?...

Жебрен өйлөрдөн
 жер үстинде
 Мунг аттардын
 истери арткан.
 Макты, жөөжөни,
 жүрүмди, ойди
 Манг бажыла
 үйелер апарган.
 Коркушту jotкондый
 өткүлөп, кийнинен
 Корумдар ээчий
 корумдар артырган.
 Таш кудаЙга
 бажырып алала,
 Талайлар кечип,
 ороондор бактырган.
 Кыл чылбырла
 албаты башкарып,
 Кызыл канла
 аттарын сугарган.
 «Бистин үйе
 жагына ундылбас...» -
 КудаЙдын жангын
 анайып жарлаган.
 Жондордын үстиле
 jotкондый өткүлөп,
 Жолдорын жүрүмге
 үлдүле ачкан.
 Армакчы алып, телекей мойынына
 Ат үстинен
 талайып чачкан.

«Канча чактарга

макталзын!» – дежип,

Кайа-таштарга аттарын бичиген!

Олордын эткен керегин бичип,

Ойгор судурчы кийниненг ээчиген.

Je ол үйенинг өткөн жолында

Ойго тепкен изи ле арткан.

Ойгор судурчы бичип те койзо,

Олордын магы ундылып калган.

Аттарын бичиген таш-кайалар

Ак јенеске бастырып салган.

Керегин билетен таш кудайлар

Кебистий чөлдөрдө көмүлип калган...

Ўзүлип, үзүлгөн үйелер...үйелер...

Ўўле-коногын кем оны билер?

Канча үйенинг салымын ойгортып,

Карузып меге кем оны берер?

Менгебей, перомды катап ла аладым ...

Менин үйем кем болотон?

Эбире шүүнип, ондоорго турум –

Эткен кереги не болотон?...

Менин үйем – солдаттын балдары.

Јуулу өйлөрдө энеден чыккан.

Кабай кожоннын ордына олор

Уй-мылтыктар күзүртин уккан.

Менин үйем – јаш солдат,

Европа јолдорын јойу өткөн.

Менин үйем он алты јаштуда

Волгоград алдында бомбадан өлгөн.

Менин үйем атака тушта

Кыска кожондый јүрүмин берген.

Менин үйем угузу чаазынды

Каныла бичип,
 партияга кирген.
Менин үйемнин
 кожонгы болзо,
Төрт талага торгулып калган.
Олордын эткен кереги чактарга
Миллион жүректе бичилип калган.
Тегин кижиге, ишмекчи класска
Менин үйем өргөөлөр төзөгөн.
Менин үйем мун үниле
«Эзендик болзын, Куба!» – деген.
Менин үйемнин элбек төжинде
Өткөн жуунун шырказы арткан.
Менин үйемнин от жүрегинде
Миллион энелер шыразы томулган.
Менин үйем күйгексү чөлдөрдө
Апагаш чырайлу городтор тудат.
Бүгүн олор космос түбинде
Келетен үйенин жолдорун ачат.
Менин үйем бу жарыкка
Сьерра-Маэстро* туулардан түшкөн.
Телекей жүзине революция жарлап,
«Мааныбыс бистин Ленин!» – дешкен.
Менин үйем капитал ороондо
Жайымы учун площадька чыгат.
Элдин санаазын, айтпаган сөзүн
Диктатор – палачтын жүзине айдат.
Жүзүн чырайлу менин үйемди
Төрт талада полиция адат.
Же менин үйемнин курч көзінде
Классовый тартыштын жалкыны чагылат.

* Сьерра-Маэстро – Кубадагы кырлар

Менин үйемнин уулдарын өштүлөр
Кажы ла түнде адарга апарат.
Жалбышту сөзинен, жарт санаазынан
Жалтанып, оорды түрмеге жажырат.
Же түнөй лe уулдар сөзинен
Кынжылар чыдашпай, шынкырап үзүлөт.
Менин үйемнин жалбыштый күүнинен
Телекей үсти эки бөлинет!
Бу үйенин

 үннен жондор
Тартышка туруп, кынжызын таштайт.
Менин үйемнин бу мактулу жолун
Чактарды өткүрө

Ленин баштайт...

МЕН ИШКЕ БРААДЫМ

Эзен бе, күн! Же кандый кондын?
Эзен бе, нөкөрим!
Кандый жадырың?
Ончо улусла оромго чыгала,
Олорло кожо мен ишке браадырым...
Колдоры маскадый, ишмекчи уулдарла
Коштой өдүп, олорды уткыйдым.
Саргарган жалангар, тайгада малчылар
Санаамда слерди
Мен база уткыйдым.
Көнгөкөрө түшкен учы жок айас
Көк тегери түбине көрөдим!
Тоозы жок туштаган улустын жаныла
Токунаалу, араай,
Мендебей өдөдим.
Жүстөр тоолу каймыккан улуска
Жүрегим ачык, удура барадым.
Каткырып өткөн, унчукпай өткөн
Кажы ла кижинин
Көзине көрөдим.
Чөйилген узун жолдорды кечире
Чөйө, чөйө мендештү алтайдым.
Таныш кижиден табыш-тал сурап,
Табышту улустын көбизин танийдым:
Бу кижини газеттен кычыргам,
Онызы озочыл строитель дежет.
Мынызын күндүлү доскодон көргөм,
Ол кижини профессор дежет.
Эртен тура оромдо жаңылган
Эрмек-каткыны
Угарга мен сүйүйдим.

Энчигип болбой, тышкары чыгала,
Экчелген оромло барарга жүткийдим...
Эртен тура ороонды торгултып,
Эң ле артык улустар баргылайт.
Жакшы кижини – олоҗ кайралдайт,
Жаман кижини – олоҗ јаргылайт.
Базыды чокум бу бараткан улустан
Бастыра ороонын ийдезин көрөдим.
Колдоры торсокут ишмекчи черүни,
Командир чилеп, ајыктап өдөдим.
Бажым бийик, жүрегим ачык...
Базыдым түрген –
Оморкоп браадырым.
Партиянын көзинче, ороонын көзинче
Күнди озолоп,
Мен ишке браадырым...

1962 ј.

ЛУМУМБАНЫН КӨЛӨТКӨЗИ

Кажы ла энгирде Африка үстинде
Канду тандактар кызырап өчөт.
Кадалгак эмиктү грандарды жайладып,
Кажы ла түнде Лумумба өдөт.

Кынжызы шынгырап, нажылары кожо
Кыйынга бастырган жериле барат.
Бамбук жабылу журттарда токтоп,
Баобаб төзине ол амырап алат.

Өзөктөр сайын кулдар онтожот,
Өчин аларга даба* өксөйт.
Бастыра ороонды Лумумба өдүп,
Базыдын токтотпой, парламентти көстөйт.

Je өштүлөр дезе парламентте оны
Базып саларга баштарын көдүрөт.
Жалдадып алган жамыркак пигмейлер**
Жаан кижинин жүзине түкүрөт.

Соок блаашкан ийттердий кынзыжып,
Сөс айттырбай, будынан туткулайт.
«Штаттар» эдип, төрөлин саткылап,
Жамызы жокко артпаска тургулайт.

Кенедө соккылап, колдорун күлийле,
«Генерал» атту немеге бергилейт.
Караңуй түнде катап ла оны
Катанга жаар туйкайын ийгилейт.

* Даба –африканский абыл.

** Пигмейлер – сүрекей кичинекей сынду улус. Автор пигмейлер деп санаазы кыска улусты адайт.

«Кулугур! Эмди калганчы катап
Кудайга бажыр!..» – ийде салгылайт.
Карманын тинтип, тоноп алала,
Карангуй түнде катап аткылайт!

Je канду тагдак өчө лө берзе,
Колында кынжызын Лумумба үзет.
Кадалгак эмик грандарды жайладып,
Кажы ла түнде Лумумба өдөт.

Карангуй, жотконду түн өткүрө
«Кем анда?» – деп, кыйгылар торгулат.
Октоң жыгылган палачка удур
«Лумумба!» – деген кару угулат.

Кынжызы шыгырап, нажыларыла кожо
Кыйынду жериле катап ла барат.
Бамбук жабылу журттарды түймедип,
Баштап алала, ичкери аппарат...

Кара албаты ойгонып келген-
Кара Африка, өрө тур.
Бастыра таладан кыйгылар торгулат:
«Лумумба тирү!» Африка, тур!

1961j.

КИОСКТЫҢ ЖАНЫНДА

Табыжы жок городты мен
Та неге сүүгөм, онызын билбейдим.
Жайы-кыжыла энгирлер сайын
Жаантайын олорло иштенг келедим.

Карга бүркөткөн бу киоск жаныла
Канча ла катап араайын өдөдим.
Караңгуй шилди өткүрө улуска
Каткырган Титовтын чырайын көрөдим.

Келетен ойдинг улузын керелеп,
Герман анда каткырып отурат.
Келиндер, балдар, пастухтар, поэттер
Керееске онын сүрлерин алат.

Городской кыстар чайкалган немедий,
Космонавт уулдын портредин алгылайт.
«Бистинг жердин кижизи...» – дешкилеп,
Билетен уулдар үшкүрүп тургулайт.

Уулчактар улустын будына оролып,
Унчукпас жанынан суура тарткылайт.
Санаазына жеткен кийинде олор
Салкын-куйундый айылына баргылайт.

«Жаңыс жердин уулы» – дежип,
Жамылу улус оморкоп алгылайт.
Койынына чебер суккулап алала,
Койчылар карлу турлуга баргылайт.

Келгилеп токтогон бу улустан
Келетен өйдин бүдүжин көрөдим.
Каткырып отурган Титовтын чырайын
Катап ла катап айкап өдөдим...

(1961 ж.)

АЛТАЙ ТИЛИМЕ

Ак-жарыктын алдына келеле,
Айлу-күндү жеримди көрөлө:
«Адайым» – деген алтай тилим,
«Энейим» – деген эрке тилим...

Эне Алтайдын эдеги алдынан
Эрке үнденип, сен чыккан эдинг.
Таштан чыккан тандалай чечектий,
Таң алдынан сен өскөн эдинг.

Коркушту чактарда тепсеп салганда,
Корболоп ойто сен өзүп келетен.
Ас та болзо, алтай жонымнын
Айылдары сайын шулуруп жүрөтөн...

Керсү жонымнын чүми жок кожоңын
Келишкенче сен кееркедип беретен,
Албатым жуунаткан алтай тилим,
Аарчызы жытанган алтай тилим!..

Өскө албаты тилиле сен
Өөркөшпөй, эпту таныжып жүрөтөн.
Жайымды сүүген жакшынак уулдардын
Жалбышту сөзи сен болотон.

Сени жокту, эби жок дешкилеп,
Седендеген немелер ундып салгылайт...
Калыктын алдына каткыга түжеле,
Катап сени эске алгылайт.

Эжелер меге чүмдеген тилим,
«Эш-нөкөрим» деген эрке тилим,
Жаманын сенин сеспедим мен,
Жаражын шиндеп көрбөдим мен.

Кайда да жүрзем, канайып та жүрзем,
Канымнанг сени мен айрып болбозым.
«Энейим» деген эрке тилимди
Эр жажына ундып болбозым!..

Албатымнын айткан санаазы – сен,
Амадап жүргенде – кожоңы сен.
Адамнын арткан jөөжөзи – сен,
Энемнин берген энчизи – сен,

Ыйлаган тушта эрикчил тилим,
Ырысту тужумда чечеркек тилим...
Алтай тилим,
Кару тилим...

(1962 j.)

КАРА СУУ

Кайыр туулардан калып түшкөн,
Кайнап аккан кара суу, кара суу.
Каан күндөрдө, тынчу күндөрдө
Канчанын санаазын жарыткан ла, суу!

Кату таштарла согулып түжеле,
Казалап чөлдөрлө барарга чирендин.
Кажы ла өзүмнүн тазылын сугарып,
Жүрүмүн өдөргө амадап мендедин.

Же сенин мендеп барган жолунда
Урсулдын толкузы мендебей жайканат.
Сенин мендештү кыска жүрүмүн
Урсулда токтоп, анда жылыят.

Же Урсулдын суузы ийдезин алынып,
Уур жайканып, ичкери көндүгөт.
Ойногон көбүктү жаан суулардан
Оок суулардын ийдези көрүнөт.

Онойдо ок кижинин жүрүмү
Ончо жүрүмгө анайып кожулзын.
Онойдо ок кижинин жүреги
Кара суучактый, жаркынду болзын.

Жажына жарымдай тынду жүргенче,
Жалбырап күйеле, өчкүлөп калалы.
Жаан, мөңкүлик жүрүмнүн алдына
Жаркынду жолысты
Артызып салалы!

(1962 ж.)

ӨЗҮП КЕЛГЕН КӨК ӨЛӨНГӨ

Бу балкаштан бажынды чыгарып,
Өзөрин деп, мен сезип салгам.
Сен өскөлөк болгон, сен жок болгон,
Je жажыл жыдынды мен жыткарып алгам.

Салкынду күндерде, кышкы күндерде
Сакыгам сени, санангам сени...
Кичинек жүрүмдү өлөң дө болзон,
Кижиги бойым уткыйдым сени.

Кар кайылза, өзөтөн өлөңгө
Качан да мынайып эрикпеген эдим.
Качып бараткан өйлөрдү жүрегим
Качан да мынайып сеспеген эди.

Салкынга сабадып, саргарып жатканда,
Санаама неме кирбейтен эди.
Жажарып, жаскыда жаранып келгенде,
Жаш жүрегим сүүнетен эди!

Көкип, сени мен көп тепсегем,
Көк өлөң, байла, билерин мени.
Көөркийлерле кожо мен көп ойногом...
Көк өлөң, байла, билерин мени.

Өлөңди тепсейле, жүре берген
Өткөн өйлөргө ачынбазым мен.
Ойногон үүрелер ырап та калза,
Озогыда чылап, кунукпазым мен.

Лажарып ӱс, јайылып јытан!
Лажына мынайып турбазын, ӱлӱн!
Кыска да болзо, кижини сӱӱндирген
Јӱрӱминг бӱгӱн уткыйдым, ӱлӱн!..

(1962 ј.)

ТАНДАК

Ойгонып келип, ойногон тандакты
Одус жылга айкап келдим.
Жайгы тандак, жаркынду тандак,
Жаражынды сенин бүгүн ле билдим.

Жалтырап келеле, жап эдетен
Жаңыс жүрүмнин кысказын билдим.
Булутту тегерини өдө берген
Бу жүрүмнин элбегин сестим...

Ойгор күннин баштапкы чогынан
Ойгонып келген чечекти көрдим.
Өзөктөр сайын жайыла берген
Өзүмдер чилеп, бойым өскөрдим...

Өрө көргөмдө, суркурап турган
Бийик, бийик жылдыстый ошкожым.
Төмөн көргөмдө, чалынга сурлаган,
Мелтиреп турган, чечектий ошкожым.

«Буурым соок...» – деп, мен тегин айткам,
«Бу – жүрүм» деп, эмди билерим.
Кажы ла конушла берижип, ойнойдым,
Кажы ла өлөңди жытап көрөдим.

Ойно, ойно, жаркынду тандагым,
Ончозын жарыдып, ойгозып жыргат!
Көстү ле неменин жаркынду жүзине
Көлөткө түжүрбей,
Жалтанбай ырат!..

(1962 ж.)

ЖҮРҮМ

Көксиме толгон, куулгазын жүрүм,
Көзимнинг алдынча сен өдүп барадың.
Эртенги күндө ойто ло сени
Эбире ажыктап, таныбай турадым.

Жаражай кыстын чололу пладындый,
Жайылып, жалбырап, элбиреп браададың.
Көдөчи чилеп, сени ээчиде
Көзимнен салбай, истежип турадым.

Күр салдырбас Аркыттын суузындый,
Күркүреп, кенете алдымда жададың.
Көнгөрө түжеле, ол суудан ичкемде,
Суузыным канбайт,
Сен коробой агадың.
Кыссылтым өңдү тагдак бололо,
Кырлардын бажынан кызарып чыгадың.
Амыргы үндү аң-элик бололо,
Алтай жериме
Кычырып турадың.
Ай чырайлу кыс бала бололо,
Араайын каткырып, алдымда турадың.
Таң атканын торт сеспей калала,
Таң чолмонды таныбай турадым!
Санаам туйукта, жажынып алгамда,
Салкын бололо, эжиктен киредин.
Күүним уурда, күч болгондо,
Күн бололо, көзнөктөн көрөдин.

Көксиме толбос,
Куулгазын жүрүм,

Көзимди сүүндирип, айланып барадын.
Эртенги күнде ойто ло сени
Эбире ајыктап,
Таныбай турадым!

(1962 j.)

КУУ

Кичинек, кичинек, јаш тужымда
Јаан улус билбес оорудан оорыгам,
Јаанам мени өнөрип алала,
Јаан өзөктө аржанга апарган.

Јаркынду, јаркынду аржаннын суузыла
Јаанам менин жүзимди јунатан.
«Кудайын сенин – куу, балам...» – деп,
Көлдөрлө жүрген кууларды алкайтан.

«Комдоштор уйазы коромјык эди,
Корыгар менин баламды...» – дейтен.
Куулар онын алкыжын уккандый,
Бийик, бийик учкулай беретен...

Онон бери көп јылдар өткөн,
Ол өйлөр, тумандый, јылыйып калды.
Комдоштор уйазын корыган јаанамнын
Колдоры амырап, уйуктап калды.

Бүгүн түнде, бу тымык түнде
Түжиме менин куу түжелди.
Эки канадын талбайтып алала,
Эжигиме менин куу келди.

Эрлү жүрегим согулганча эди,
Эмди нени, куу, сестин?
Эки канадын талбайтып алала,
Эжигиме менин не келдин?..

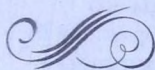
Куулар, слерди сүүп жүредим,
Кушта кандый жаман бар база.
Кудайы жокко өзүп калдым,
Кудайга качан да бүтпегем база.

Ал-санаам менин жарык, омок,
Амадуум менин ару, билигер.
Амадуум болуп, ак санаам болуп,
Бийик, бийик учкулай беригер!..

КҮС

Жалакай толкулар
Араайын үнденет...
Жаландар ээн,
Агаштар куру.
Тегин ле сананып,
Тымык булунда
Терек агаш
Жангыскан туру.
Канадыла кейди
Чичкерте сыыладып,
Кадынды өрө
Өртөктөр өткүлейт.
Какталып калган
Каа-жаа аспактар
Кайкажып тургандый,
Ээчиде көргүлейт.
Атпайган будакту
Колдорыла жангып,
Алтын күсле
Айрылып тургандый...
Арга жокто
Араайын шуулажып,
Айдынып болбой,
Шыралап тургандый ...
Жангыс ла Кадынды
Кечире кайалар
Жасты сакып,
Бийикте үргүлейт.
Кебистий жаландар
Онгылап браатканын

Керекке албай,
Өчөмик көргүлейт...
Кös тайкылар
Кök айас түбинде
Куу мүркүттер
Кунукчыл акшыйт.
Күс келзе ле,
Төрөл туулардан
Jүрегим нени де
Jaантайын сакыйт...

«ЖОЛ» (1964) ДЕП ЈУУНТЫДАН

ӨСКӨН ЈЕРИМ КЕРЕГИНДЕ ҰЛГЕРЛЕР

(Цикл)

Жол

Каан күндерден какшап калган,
Карарган жолло жойу браадырым.
Кају жолдын кырына отурып,
Кандый да башка санаага бастырдым.

Көп жылдар кайра бу жолло
Көпти көрөргө барган эдим...
Одус жашка јединип алала,
Озогы јолымла ойто клеедим.

Ундылып калган улуска јолугып,
Узун јолымды эске аладым.
Оору јүрегим јазылар болбой,
Ойногон јеримди көрүп аладым...

...Барар тушта јаш кижинин
Бажына неме кирбейтен эмтир.
Одус јаштуда озогы жолло
Ойто келери күч ле эмтир...

ЭСКИ АЙЫЛ

Эзен бе, эски агаш айылым,
Эбирип сеге ойто ло келдим...
Кургак чакында төс кабайдан
Курсагым сурап, ыйлаган эдим.

Нени де билбес јаш тужумда
Чобрала сени јамайтан эдим.
Өрө турган айылдарга көрө,
Өргөөдөн дө артык көрүнетен эдинг.

Јантык сенин эжигин ачып,
Јакшы улус көп киретен.
Аракы-чегенин бар тужунда
Айылдаш улус киргилеп ичетен.

Јаңыртык үстүнде кара казанын,
Јайзаң чылап, кыйын јадатан.
Аланчык сайын амтанду јытанып,
Аарчы-курудын тизүде туратан.

Тобракту айылым өңжүзин ле деп,
Тогус јаштан иштеген ле эдим...
Анаң арызын не коскорор?
Ачынба, айылым, ойто ло келдим.

Өчүп калган бу тымык очокто
Өскүс балдардын курсагы кайнаган.
Јаан тутакту јүрүм тужында
Јаргак штаным мында көктөлгөн.

Кызыл энгирлер кирип келгенде,
Сени јаман көрмөстү деп бодойтом.
Тежигинген тунде тамчылар тамганда,
Тенек бойым конорго коркыйтам.

Буул тартала, экелген акчамды
Бу кулјага энем сугатан.
Кату жылдарды јенерге сананып,
Каптардын јанында санааркап туратан.

Тунде аштап ойгонып келгемде,
Энем сыймап, бойыма килейтен.
«Јеерен уйыбыс јанып ла келзе,
Једеген курут экелер...» – дейтен.

Кату чачымды энем кезеле,
Бийик аланчык кийнине сугатан.
«Ыйлаба, чачынды анда суксабыс,
Ырысту болорын, балам...» – деп айдатан.

Айылым, сенин эжигин алдына
Курсактан аштап көп ыйлагам.
Јаңы жүрүмге киреле, сени
Јажына таштап, мен ырагам...

Эзен бе, эски агаш айылым,
Эбирip сеге ойто ло келдим...
Јакшы да жүрзем, јалтырап та жүрзем,
Јамандап сени айтпаган эдим.

Эмдиги өйдин балдарын кайкадып,
Эрикчелдү туруң, калганчы айыл.
Ачу ыжын көксиме менин
Шинип калган жажына, айыл!..

Мен де сениле узак артпазым,
Ойто ло бойымнын жолымла барарым.
Өйүн жедип, жемирилип калзаң,
Өртөбөй, сени жуунадып саларым...

ЭНРИКО

Энрико, Энрико, кубинский уулчак,
Эртен тура
Ол эрте турат.
Колына щетка, крем алала,
Кожондоп, секирип
Оромло барат.
Сыгырып, сыгырып тротуар жанында
Сыр кожонгло
Ол өдүктөр арлайт.
Гаваньда, площадьта, оромдо, кафеде
Газеттер садып,
Солундар жарлайт.
Панамананг ала Перуга жетире
Бастыра солунды
Энрико билер.
Фидельдинг айткан калганчы сөзин
Бир де жастырбай,
Ол айдып берер!
Газедин садып божойло, уулчак
Кадуга терлү
Пиджагын илет.
Карманга салган көмүрин алала,
Стенелер сайын
Буквалар чийет.
Энир ле кирзе, оттор жарыза,
Энрико албаты
Школына келет,
Тоолорды тоолоп, бодолго бодоп,
Доского «Вива Куба!» деп

Ол түнгей ле чийер!
Энрико, Энрико, кубинский уулчак,
Эртен тура
Ол эрте турат.
Колына щетка, крем алала,
Кожондоп, жаңы
Жүрүмле барат!

КУБИНСКИЙ ЭНЕ

Бир колыла
Балазын кучактап,
Бир колына
Автомат тудунган.
Кумакты јунган
Талайды ајыктап,
Кубинский эне
Јаратта турган.
Мандайы, чачтары
Јаркынду көрүнген,
Мадонна ошкош,
Ол јараш болгон.
Салкынга јайылган
Чүми јок јикпези
Јайымга кычырган
Мааныдый болгон.
Карибский талай,
Бажырып тургандый,
Кају јаратка
Төбөзиле түртет.
Јиит эненин
Кийини јанында
Јангы туралар
Булутка сүзүлет.
Алды јанында
Көк талайла
Күнге мызылдап,
Керептер барат.
Өнөлөп, талайла

Эжинип келетен
Өштүни кетеп,
Үй кижн турат.
Бир колыла
Балазын азырап,
Ак-жарыкка
Ол жүрүмди өскүрер.
Эмди ле талайдан
Өштүлер чыкса,
Экинчи колыла
Өштүни өлтүрер!

ЖАРАТТА ТУШТАШ

Сурлаган толкулу
Талайга көрөдим...
Сурайтан сурагым
Эмди де көп.
Ах, Лала, Лала,
Айтсан меге, Лала,
Карибский талай.
Ненин учун көк?
Балга бараткан
Мулат кыстардый,
Пальма агаштар
Ненин учун коо?
Сайрап жаткан
Салкынду жараттын
Сай таштары
Ненин учун оок?
Ах, Лала, Лала,
Сендий бүдүштү
Седен кыстар
Кайда да жок!
Чалкойто түшкен
Көк талайдый,
Чанкыр көстөрин
Ненин учун соок?
Каткы жогынан
Талайлар кечип,
Карлу ыраак
Россиядан келгем.
Лала, Лала,

Ачынба меге,
Тарынба меге –
Сурайын дегем.
Каткынды сенин
Укпаган болзом,
Качан да анайда
Мен сурабас эдим.
Карлу јерим
Јок болгон болзо,
Качан да ойто
Мен барбас эдим...
Билижип те алзаас,
Бистин салымыс
Тенгиске бөлиткен
Эки таладый...
Јүзибис бистин
Бүдүштеш те болзо,
Јүрген жүрүмис
Эки таладый.
Мен билерим:
Карибский талай
Өгин сенин
Көзинген алган.
Коо сынынды,
Ээлгир колынды
Јаратта турган
Пальмалар алган.
Саргара күйген
Бу сай таштар
Салынып алган

Линјинге түнөй.
Талайдын күрөң
Быыраш өлөңи
Тарак тыгынбас
Чачынга түнөй.
Онын учун
Жаратта турган
Мулат кыстардый,
Пальмалар коо.
Салымыс бистин
Эки талайдый,
Чанкыр көстөрүн
Онын учун соок!
Алдыңда турган
Корзинада толо
Жаш чечектий,
Жаркынду бололы.
Ах, Лала, Лала,
Мындый да тушашка
Ырысту бололы!...

Варадеро, Куба.

НЕГРИТО

О, негрито деген
Сан башка куштар,
О, негрито деген
Кунукчыл куштар,
Канадаар жайып,
Таң атса ла
Казыр талайга
Слер не барадаар?
Эрке бүрлердин
Ўнинен чочып,
Эрте, эрте
Слер не турадаар?
Локту кварталга
Конгылап алала,
Лотконду талайга
Слер не барадаар?
Караңуй кирзе ле,
Гавананы көстөп,
Кажы жараттан
Учкулап келедер?
Карибский талайдын
Ары жанында
Канайып тўжиле
Жемзенип жүредеер?
О, негрито деген
Сан башка куштар,
О, негрито деген,
Слер, јобош куштар,
Лотконду талайга
Барбагар слер,
Локту кварталга

Конбогор слерлер.
Жокту кварталда
Күнүн ле сайын
Кубинка ыйлайт –
Ол жокту, жокту...
Күнүн ле сайын
Ол слерди сакыйт,
Келбегер бери –
Слер өскө жолду.
Ак байканду
Кемени мендедип,
Сүүгени талайла
Эжине берген...
Карибский талайдан
Ырысты тудала,
Кайра сеге
Мен келерим деген.
Гавань отторы
Күйе ле берзе,
Кажатта экү
Туштажарыс деген
Нени де сеспей
Бис коштой отурып,
Негрито куштарга
Көрөрис деген.
Табылган ырысты
Бис экү темдектеп,
Таверна сайын
Ойноорыс деген.
Тенгери алдыла,
Гавана городло
Тегин ле телчип
Жүрерис деген...

Je Карибский талайдын
Калжуурган толкузы
Канча ла катап
Жаратка согулган.
Кубинка кыстын
Сакыган ырызы
Мун тамчыдый
Оодылып, чачылган!
Ак байканду
Кемени сакыырга
Арып чылады
Сеньорита Чомон.
Негрито куштар
Каруузын бербеди,
Өчө берди
Энгирги чолмон.
О, негрито деген
Сан башка куштар,
О, негрито деген
Кунукчыл куштар,
Антильский талайда
Болбодыгар ба слер?
Ак байканды
Көрбөдигер бе слер?
Энгирлер сайын
Локту кварталдан
Энелер сыгыдын
Угадыгар слер.
Эрте, эрте
Эн жараттан
Олордын сомын
Көрөдигер слер.
Сай кумакту

Жаратта энелер
Сахарный тростниктий,
Жайканып тургулайт.
Көпөгөш өңдү
Талайдан көөркийлер
Көстөрин салбай,
Көргилеп тургулайт.
Олордын үстүнде
Көпөгөш тенгери.
Негрито куштардый
Кап-кара булуттар.
Уулдары талайдан
Бурулбас кайткан –
Улам ла мынайып
Канчазын турар?
Айса, олорды
Байканыла кожо
Антильский талай
Базырып салды не?
Айса, тонокчыл
Янкиге олор
Туштажып, баштарын
Талайга салды не?..
Жок, кубин уулдардын
Жажытту јолын
Бу јарыкта
Кем де билбес.
Өйлөр келер,
Кубаннын уулдары
Өйинен озо
Качан да келбес.
Эм тургуза
«Гранма» кереп

Амыр, тымык
Мексиканский портто.
Ээн талайга
Көрбөгөр, сеньора,
Эм тургуза
Арай ла эрте.
Өйи јетсе,
Карибский талай
Өндөйип чыгала,
Ол јотконнон
Түрмелер оодылар!
Антильский талайды
Уулдар кечкилеп,
Ак байканын
Јайылтканча келер
Олор јангыс ла
Слерге эмес –
Ончо улуска
Ырысты әкелер.
Ол тужунда
Негрито куштар
Омок седеп
Учкулап келер.
Јокту кварталда
Јуртаган слерге
Кубин уулдардын
Эзенин әкелер!

Гавана, 1963 јыл.

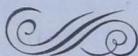
АДАЛАР ТҮЖЕЛЕТ.

Жуу јеринде
Божогон адалар
Јаантайын менин
Түжиге киргилейт...
Көлөткө болуп
Көзнөгим алдында
Көпөгөш энгирде
Јуулыжып келгилейт.
Араайын эжиктен
Киргилеп келеле,
Айлымнын ичин
Ајыктап көргилейт.
Эски сукно
Шинелин чечкилеп,
Эжиктин јаагында
Кадуга илгилейт.
Өлөр алдында
Ичпеген суузын
Көнөктөн сускулап,
Ўлежип ичкилейт...
Тегерик столды
Эбире отурып,
Телекей ўстин
Айладып шўўшкилейт.
– Бистин учун
Тирў уулдардын
Јүрген жүрүмин
Көрөлик – дешкилейт.
– Бистин учун

Айдатан поэттин
Бичиген үлгерин
Угалык – дешкилейт.
Бичип салган
Бичигим бедреп,
Бийик шкаптардан
Кодоро тарткылайт.
Сары тагдак
Бозорып келгенче,
Сананып калган
Бүдүштү тургулайт...
...Катап энгир
Киргенче ле мен
Карандаш учын
Сый тиштейдим.
Эртеннен ала
Түн киргенче
Эңчейип алып,
Мен катап иштейдим.
Турамнын ичи
Тапчы болгондо,
Туулар ажып,
Талайлар кечедим.
Айдатан сөзим
Табылбай барганда,
Аймактар керип,
Жүрүмге көрөдим,
Алтайлар үстин
Айлана соголо,
Алтай жериме
Ойто келедим.

Эдилбеген немени
Эдерге мендеп,
Эртенги күнди
Көрөргө мендейдим.
Токуналы јок
Јүрүмдү болдым...
Токтой ло түшсем,
Јүрегим эригет.
Кайнаган јүрүмнен
Артып ла турзам,
Катап ла меге
Адалар түжелет...

1963 ј.

«САНААЛАР» (1967) ДЕП ЈУУНТЫДАН

САНААЛАР

Түндер сайын
менин көксимде
Түмен шүүлтелер
түймежип келгилейт.
Түнгүр чилеп,
көксимде түпүлдеп,
Түбинен бери
каймыгып келгилейт.
Музыка болуп
жериме жайылып,
Мун оттордый
жаркынду күйгүлейт.
Тенгистер кечире,
грандарды ажыра
Телекей үстиле
булуттый өткилейт.
Ол санаанын
жаркынду чогынан
Ороондор сайын
чечектер жайылат.
Ол санаадан
кажы ла жерде
Ончо улустын
түбине ундылат.
Ол санаалар
бийик жылдыска
Ончо ракетадан
озолоп чыгат.
«Кинчек этпегер!» – деп
улуска айдат...

ТАН (Поэма)

Кезилген ашка
Жабыс энчейип,
Келинек арыштан
Снаптарды буулаган.
Телекейдин үстүндө
Тандак жарыган,
Ол келинек менин
Энейим болгон.
Орооннын үстүлө
Баштапкы беш жылдык
Оорудан жазылган
Кижидий алтаган
Жуулардан арткан
Куру патрондор
Жолдордо татап,
Саргарып жаткан...
Тойу Европанын
Тееркеген каткызын
Ол тужында
Укпагам мен.
Суслоннын төзинен
Айды аяктап,
Суузап, кабайда
Ыйлаган эдим мен.
Европага жедетен
Пландарды эдерге
Энем мени
Бош ундып салатан.
Үстүгип, кабайда
Мен багырып жаткамда,

Ўстүмде жангыс ла
Ай туратан,
Тер жытанган
Түндеги јаланда
Тенкейген клаттар
Карарып турат.
Улу ойлор...
Ол жүрүмди төзөгөн
Улустын үндери
Эмдиге угулат.
Отторы сурлаган
Ол ыраак одуда
Омок уулдардын
Кожоны угулат.
Платтары онгон
Кыстарла кожо
Плакаттан Стаханов
Каткырып отурат.
Күйгек салкынга
Өртөткөн улустын
Күренг жүстери
Күскүдий јалтырайт.
Түлтүйген бүрүнкүй
Түндерди өткүре
Түмен отторы
Тууларда јалбырайт.
Ол оттордын
Кызарган јалбыжы
Орчылан үстин
Јарыдып тургандый.
Ороондор ажыра
Ончо улусты
Одузына олор

Кычырып тургандый...
Же кайда да ыраак
Күнбадыш талада
Камылган өртти
Көрбөгөн олор.
Маркс ла Гётенинг
Иштери жалбышта
Күйгүлөп турганын
Билбеген олор.
Күрөң чамчалу
Фюрер анда
Артылдап турганын
Укпаган олор.
Европага такалу
Сопоктор алдына
Ээлип жатканын
Сеспеген олор.
Фашисттинг колында
Факелдин оды
Канду тандагын
Жондорго таштаган.
Ороондор жалбырап,
Бойынын салымын
Олордын будынын
Алдына таштаган...
Жаңгыскан арткан
Менин ороонум
Жалтанбай жаңы
Жүрүмин төзөгөн.
Болоттый шонкор
Чкалов Валерий
Полюсты ажыра
США-ны көстөгөн.

Амур суунын
Литкектү сазында
Тайгада жаңы
Городтор турган.
Алтын үрендү
Аш аларга
Ангелина Паша
Тракторго отурган.
Магнитканын койу
Көк чаңкыр ыжы
Магнаттар көстөрүн
Ачыдып, бурлаган.
Баштапкы ла катап
Полюска түшкен
Папаниннин улузы
Москвага бурылган...

* * *

Кайда да ыраакта
Алтайдын түбинде
Кайа таш жемирген
Динамит күркүрейт.
Жебрен тууларды
Уйкудан ойгозып,
Алтайдын уулдары
Боомдорды өрүмдейт.
Автодон үркүген
Алтайдын аттары
Ак жалаңла
Ойлодып брааткылайт.

Жал-куйругын
Салкынга жайылтып,
Жаңы өйлөрлө
Жарышып брааткылайт.
Азийги өйлөрдөн
Арткан немедий,
Ачу-ачу
Киштежиб тургулайт.
Туйук тууларды
Улустар кемирип,
Тууларды тепсеп,
Жол салгылайт.
Улу өйлөр...
Ол жүрүмди тзөгөн
Улустын үндери
Эмдиге угулат.
Отторы сурлаган
Ол ыраак одуга
Омок уулдардын
Кожоны торгулат.
Пландарын бүдүргөн
Энеме сүүнип,
Плакаттан Стаханов
Каткырып отурат.
Өйлөрдү өткүрө
Ол тымык энирде
Ойногон жииттердин
Кожоны угулат.
Же ырысту жеристин
Күнбадыш гранында
Пушкалар адышкан
Күзүрти торгулат!...

2

Кезилген ажыска
Жабыс энчейип,
Ўй кижиге терлеп,
Снаптарды буулаган.
Өрттий тандактар
Жалбырап, кызарат.
Ол ўй кижиге менин
Энейим болгон.
Жайканып жаткан
Кыралу жалаңда
Жаш балдардын
Сыгыды угулат
Таркырууш, эски
Машинаны аттар
Тарткылап болбой,
Көнгөкөрө жыгылат.
Кўски жалаңда
Коозонун тоозыны
Кўннинг көзин
Торт бектеп салгандый.
Тенери көрбөй
Иштеген бистерди
Телекей торт ло
Бош ундып салгандый.
Эбире аяктап,
Кайдаар ла көрзөң,
Эр ле киндиктў
Улустар көрүнбейт.
Тўлтўйип калган
Тенери алдында
Тўни-тўжиле

Идирген күркүрейт.
Эңирлер сайын
Күнбадыш жанында
Өрттий таңдакты
Ажыктап турадыс.
Экче чаазыннын
Үстүне энчейип,
Өксөгөн энелер
Комудын угадыс.
Үрпейип калган
Снаптардын үстүне
Үкүнинг көзиндий
Ай көдүрилет.
Тоозында көрүнбей
Иштеген бистерге
Төстойып калган
Көстөриле көрөт...
Бу ла түнде
Күнбадыш фронтто
Буурайган генерал
Картага көрөт.
Адынын таказын
Саламга оройло,
Адам фронттын
Чийүзин өдөт.
Бу ла өйдө
Күнбадыш фронтто
Күйгөн журттардан
Тенери кызарат.
Канадын кестирген
Гастелло-шонкор
Калганчы катап
Өштүгө табарат!

Бу ла түнде
Ишке бертинип,
Тул келин клаттын
Төзинде јадыры.
Бу ла түнде
Танктар күркүреп,
Москванын алдында
Чөлдөргө браадыры.
Бу ла өйдө
Дубосеково журтта
28 гвардеец
Окопто јаткан.
Табару эдетен
Танктардын тоозын
Генерал Панфилов
Сананып отурган.
Күзүрт-күзүрттү
Күски Москваны
Ол тужунда
Көрбөгөм мен.
Јүрүмин берген
Акылар сөстөрин
Өлөр алдында
Укпагам мен.
Күзлези баскан
Кыранын ичинде
Күнге јалдадып,
Снап тажыгам.
Аштаган өзөкти
Мекелеп аларга,
Аткакту буудайдын
Мажагын уужагам...
Бригадир келиннин

Өткүн кыйгызы
Эбире тууларга
Жаныланып калатан.
Бийикте, бийикте
Ай саргарып,
Бистерди аяктап,
Санааркап туратан.
Бу улу согушта
Эки ийде-күч
Москванын алдында
Удура турган.
Жыгылган солдатты
Ажыра алтап,
История бойынын
Жолыла барган.
Чынды-төгүнди
Ол ондоп аларга
Чыкту окоптор
Ичиле барган.
Бойынын жолыла
Чын барарга
Бомбаны тыгдап,
Сталинградта турган.
Онын жолын
Ороондор кетеп,
Ончозы Волгада
Городко көргөн.
Же история бойынын
Болужын берерге
Адам отурган
Окопко кирген...
Сопок өдүктү
История энебис!

Соок жылдарда
Сен кемге көргөн?
Ышталып јаткан
Јурттарла өдүп,
Ырысту кандый
Ороонго берген?
Өйй энедий бурылып барган
Өлүмге чике
Бис көргөн эдис.
Өчөмик отту туралар сайын
Өскүс балдар –
Бис өскөн эдис.
Кургак паёкту История энебис!
Куйунга сабадып,
Бис иштеген эдис.
Салданы тудуп, чактары јетпес
Солдаттын балдары –
Бистерге килеген.
Јердин үстүнде шыраны ајыктап,
Је болушка түнгей ле
Бистерге келген!
Төрөлис бисти, Октябрь учун
Төрт жылга сени
Бис сакыган эдибис.
Төрөөнис бистинг –телекей учун
Төрөл јеристи
Бис корыган эдис!

3

Будына салданы түжүрип алала,
Буурайган үй киж
Араайын онтогон.

Орооным үстинде тандак ойногон.
Ол үй кижиге менин
Энейим болгон.
Эшелон ээчий
Эшелон тирсилдеп,
Европа ичинде
Кожондор толгон.
Айлына келеткен
Солдаттар ортодо
Адам менин
Жок болгон...
Өскөн жериме жас бурылып,
Өлөңгү, чечеги
Жайканып турган.
Өткүн үндү күүктердин үни
Өскүс немедий
Аркада торгулган.
Бригаданын камык улузы одуга
Бир кижидий
Жуулыжып келгендер.
Ончозы тыныжын алынып болбой,
Орден тагынган
Кижиге көргөндөр.
Женүни уккан улуска кенете
Жер айлана
Бергендий болгон.
Канчыннын көксинде
Кан ойногон!
Карганнын көзине
Жаш толгон!...
Эдегиле көзүн
Арчыган энемди
Ол тужунда

Көрбөгөм мен.
Өкпөөрип, өксөп,
Өскүс артканымды,
Таң атканча ойноп,
Билбегем мен...
Тенгери түбинде
Жылдыстар бијелеп,
Телекей бастыра
Кожондоп турган.
Эр кемиме жеткеним сезинип,
Кожончы кыстардын
Жанында отургам.
Тандак дезе там ла ойноп,
Тамырыма менин
Ийделер кошкондый.
Тенгери түбине жетире жалбырап,
Телекей үстине
Күн түшкендий!
Ол тужунда көөркийлер кожонгы
Көксиме жажына
Томулып калгандый.
Төрөл жонымнын
Ырызы, шыразы
Jүрегиме жажына
Шингип калгандый...
Оноң арызын жүректи чочыдып,
Ойгортып тегине
Немезин айдар?
Бойыгар көстү
Болотон немени
Поэттин учун
История айдар.

4

Жайылган ашка жабыс энгилип,
Жаңгы энелер
Снаптарды буулаар.
Жер үстинде не де болзо,
Же История бойынын
Жолыла барар...

1966 ж.

МАРКСТЫҢ ПАМЯТНИГИ

Таштан эткен тегин пьедестал
Тамырап жааган
Жанмырга боророт.
Туйук Лондоннын
Табыжын тындап
Туманды өткүрө
Маркс көрөт.
Бу тегин ле таштан
Пьедестал эдерге
Тегин улус акчазын жуунаткан.
Карануй баракта
Журтаган ишмекчи
Карманнан калганчы
Акчазын кактаган...
Сары туманга ороткон портто
Забастовка жарлап,
Матростор турат.
Тунгак жанылган үндерин тындап
Туманды өткүрө
Маркс көрөт.
Манчестер городто заводтор токтогон.
Плакаттар элбиреп,
Забастовка элбейт.
Изү доменный
Печкени таштап,
Ишмекчи киж
Правозын некейт.
Биржанын каандары
Биригип алала,
Пикадилли оромдо
Бије салгылайт.

Калганчы күндерин
Сескилеп тургандый,
Карманда акчазын
Кабакка чачкылайт.
Туманду, караңуй
Ороонды айкап,
Пьедестал үстүнөн
Маркс тындайт.
Туруп чыккан
Африка үнин
Туманду городтон
Ол база тындайт!
Вьетнамда аткан
Пушкалар үни
Кулагына онын
Угулып тургандый.
Талайып чыккан
Азия онын
Таш көзине
Көрүнип тургандый...

Лондон, 1963 ж.

ПРАГА

Алтын башту Прага город.
Каштан агаштын
Бүрлери какталат.
Ачык жүректү Прага городто
Алтын бүрлү
Бульварлар макталат.
Карлов күрдин ары жанында
Кара өңдү сыра ичкилейт.
Озогы, озогы часла кожо
Он эки апостол
Айланып келгилейт.
Jeбрен башнядан
Чыккылап келеле,
Jердин үстин аяктап көргүлейт.
Калын, калын
Чактарды өткүрө
Кайнап жаткан жүрүмге көргүлейт.
Jети төндөги Прага городто
Jeбреннен бери
Кан төгүлгөн.
Бескеге салынган
Чехтердин салымын
Он эки апостол
Ончозы көрлөгөн.
Төбөзи куйакту
Гугеноттон ала
Төжинде кресттү
Фашисттер де болгон.
Je орустар аттарын
Влтавадан сугарза,
Ол ло тужында

Амыр болотон...
Советский солдаттар
Сөөктөрүн жуунаткан
Төнг бажында
Унчукпай турубис.
Ажып бараткан күн чогыла
Ойногон городты
Ажыктап көрөдис.
Жууп салган сөөктөрдөнг ончобис
Жуук улусты
Бедреп турадыс.
Кажы ла солдаттын
Адын кычырып,
Олордын айткан
Сөстөрүн угадыс:
«Слер, жиит үйе,
Өскө ороондо
Жыгылган бистерди
Ундыбагар, балдар.
Кандый да шведтин,
Фрицтердин алдына
Качан да жабыс
Болбогор, уулдар!
Слер – Советтин уулдары.
Слердин адыгар
Жер үстүнде омок угулзын.
Каршу өштүлөр –
Өштүлөр болзын,
Кару нажылар –
Нажылар болзын!...»

* * *

Алтын башту Прага городто
Каштан агаштын
Бүрлери какталат.
Он эки апостол
Кайда да анда
Энирги шандарды
Сокконы угулат...

Прага 1963 ж.

ТҮНДЕГИ ЛОНДОН

*Лондондо аэропорттын буфединде
Иштеген карган индуска.*

Лондон.
Аэропортло баскан
Лордторды аяктап,
Мен – залдын учында.
Конжооры тумтур
Течпейген англосакс
Конгоны шоодып,
Анекдот куучындайт.
Комфорт-сомфортту
Самолет сакуп,
Кофе ичкилеп,
Кедейген јаткылайт.
Коркойып калган
Официант-индуска
Кокырбыла. Цент* чачкылайт.
Тиштеген этти
Резинкадый чайнап,
Тиштерин көргүзип,
Каткырып јаткылайт.
Түштүк Суданда,
Ганада, Малиде
Түйеен эдерге
Түнде баргылайт.
Сары туманга
Аскындап-тоскундап,
«Сабенна**» фирмадан
Самолет келет.

* Цент – английский оок акча.

** Сабенна – бельгийский самолет.

Катанга берген
Күмүшке суркурап,
Католик жаңду
Дамалар кирет.
Кортук индус
Коркойо энчейип,
Кофезин уруп,
Олорды күндүлейт.
Онын төрөлин
Канча чактарга
Олор тоноп,
Шоотконын билбейт.
Карануй түнде
Моторы күркүреп,
Канады сыгырып,
«Каравелла»^{*} келет.
Карды какшаган
Бийлердин алдына
Карган индус
Катап ла эңилет...
Карануй түн.
Кунукчыл, кунукчыл!
Качан учарым
Мен,
Былардан качып?...
Телекей тепсеген
Немелер ортодо,
«Тенек» индус меге ачу...

Лондон, 1964 ж.

^{*} Каравелла – французский самолет.

* * *

Отельдин көзнөгин кайра ачала,
Өскө городты
Ажыктап турум...
Жаан кара көлөткөм оромдо
Чалкойто жатканын
Ажыктап турум.
Жүс отторго чалыткан төжимнен
Жүрегим менин
Өткүрө көрүнөт.
Өткөн улустар менин үстимле
Өнөтийин тепсеп,
Өткөндий билдирет.
Кар айланып, айланып, айланып
Карарып жаткан
Көксиме түшкүлөйт.
Жүзүн башка истерин артызып,
Жүрегеме басып,
Улустар өткилөйт.
Кандый да врачтын рентгеновый чогы
Төжимди өткүрө
Чалытпаган эди.
Кандый да эмчинин сескир приборы
Канымнын тебүзин
Ондобогон эди.
Тамырым менин узун жолдордый,
Тартылып, ороонло
Тудужып калган.
Жүрегим менин миллион отторлу
Город болуп
Туруп калган.
Онын учун улустын истери
Өйлөрлө кожо

Жоголып калат.
Онын учун кар айланып,
Көксиме түжеле,
Кайылып калат...

1966 j.

ПЛАЙА ХИРОН

Кубада революция учун жыгылган кажы ла
жуучылдын сөөгине Республиканын
маанызын кадап салган.

Картага тарткан
кара чийүдий,
Чике ле барган
кызыган гудрон.
Тартышка, жүрүмге
Кубаны көдүрген,
Тарызы жытанган –
Плайа Хирон.
Пальма төзінде,
жолдын кырында,
Баткак саста
маанылар элбирейт.
Кажы ла мааны –
жуучылдар мында
Карабинди салбай,
өлгөнүн керелейт.
Караңуй түнде
десант түжерде,
Каруулда сегизен ле жиит
уулдар тургандар.
Карибский ле талайдан
чубаган черүге
Карабин ле мылтыкту
удура баргандар.
Караңуй жаратта
башталган согушты
Карибский талайдын
толкузы билер.

Канына јунунган
уулдарга болушка
Кастро мендеп
ол эртен келер...
Оног олордын
јыгылган јерине
Онбос мааныны
тургузып салгылаар.
Өлтүрген јуучылдар
ойто тирилип,
Өштүге удур
өскөзин кычырар.
Сегизен маанынын
кийини јанында
Серп ле маскалу
мааныбыс турар.
Бомбанын, пушканын
күзүрти өткүрө
Болушка телекей
улузы барар.
Төжинде шыркалу
Революция туруп,
Өштүге калганчы
согулта берер.
Республиканын улузы
маанылар болзо,
Революция өлбөс,
Революция јенер!

1964 ј.

ВАРАДЕРО

Жагына жажыл
бу алтайдан
Жараш
алтай
бар деерин бе?
Куудый агаш,
эжинип жайканган
Курорттын ады –
Варадеро.
Кös кылбыгар
тенгери алдында
Кös тенгиске
эжинип жылынат.
Батистанын
бажын
изүден корыган
Пальма агаштар
Эзинге жайканат.
Диктатор эмди
Бириккен Штаттарда,
Житкезин тырмап,
Кастроны каргайт.
Тоноп алган
акчазын
карамдап,
Тойо
курсак
жииринен де корккыт.
Бистер дезе
онын кыбында
Бифстроган жип,
кофе ичедис.

Кунугып
турган
дендилер* болуп,
Кумакту жаратта
баскындап жүредис.
Балдахон жабылу
телкем орында
Батистадан
артык
сайрап жададыс.
Күркүреп
келген
Атлант тенгисле
Күрежип,
соодонып,
ойноп турадыс.
Бистерди корыган
Милициянын сомы
Бийик жаратта
турганын танийдыс.
Сьерра-Маэстронын
уулдарыла кожо
Секирип
келеле, тенгиске кайылдыс!
Банкирлер журтаган
Варадеро эмди
Бастыра соодын
бистерге берер.
Jүс миллион
акчазын төжөнип
Дюпон** до биске –
ол кайдан једер?!
Куба, 1963 ј.

* Дюпон – американский миллионер.

** Денди – кеен кийимду, тагаркак.

ЭНИРГИ ГАВАНА

Энгир ле кирзе,
 Жаражай Гавана
Энде ле бергендий,
 Жыргалын баштайт.
Эки де песо
 Акчазын кысканбай,
Энгирги клубта
 Бијеге таштайт.
Там-там ойногон
 Таверналар сайын
Таманы жызырап
Уулдар бијелейт.
Ээлгир сынду,
 Кармендий кыстар
Эжиктер сайын
 Ийиктелип киргилейт.
Жаңгы чыккан
 Газеттер саткылап,
Жаактары талбас
 Уулчактар кыйгырат.
Санаазы чыкканча
 Самбо ойноп,
Саксофон тўниле
 Кафеде багырат.
Кармен ошкош
 Кыстардын колдоры
Кабыра тутса –
 Бек кискедий.
Кееркенип ойногон
 Гавананын ўни
Кестиртип јаткан

Мунг кискедий.
Бије теберге
Күч болгондо –
Пиджак, платье
Кедери чачылат!
Көрнөөдий кызыл
Сындары толголып,
Көстөрдө жангыс ла
От чагылат!
Тура бијеге
Тапчы болгондо,
Туура чыгала,
Тышкары тепкилейт.
Чагы јетпеен
Јүдектер јерге
Чалкойто келип,
Меч! – эткилейт.
Кариб талайдын
Толкузы база
Казыр бијелеп,
Јаратка согулат...
Јайым јыргалду
Гавананы корып,
Јаратта түниле
Барбадос* турат!
1964j.

* Барбадос – революционный јуучыл.

ЖАРАТТА

Гаванада энг ле жараш ором Карибский талайды
жалакай барган.

Талайдын толкузы кезикте бетон парапетти ажа
коноло, мантап бараткан тоозы жок машиналарды
жуна согуп ийет. Энбирлер сайын сүүшкендер пара-
петке коштой отургылап алала, көпөгөш талайды
түн киргенче ле аяктагылап отургылайт.

Кыскылтым өңдү тропический энбир.
Кызып калган бийик тенери.
Булунда жайканган талайдын тымыгын!
Бу мен кайда? Кемнинг жери?...

Көрнөө оттый кып-кызыл булуттар
Көс жетпес талайдын үстүнде күйгүлейт.
Ажып брааткан күнге баштанып,
Антильский талайга сүүшкендер көргилейт.

Кыстынг тизезин жастанып мулат
Кыскылтым энбирде ол нени аяктайт?
Көп частарга талайга көргилеп,
Көөркийлер болзо не унчукпайт?

Ак байканду кемени аяктап,
Амадузын омор сананды эмеш пе?
Музыка ошкош тымык талайдын
Ўнин омор тындады эмеш пе?

Керептер уйуктаган гаваньда оттор
Кемге де имдеп, өчөмик күйгүлейт.
Энбир оморго энчейип келгенче,
Эмдиге нени талайдан көргилейт...

Эдетен революцияны эдип салала,
Эмди эригип отуры эмеш пе?
Айса мында жииттер бириксе,
Артык эрмек айтпас неме бе?

Жайым төрөлим ырысту эдерге
Жаба шүүшкилеп отуры эмеш пе?
Өштүлөр табарза, жүрүмин кысканбай,
Өлөргө олор сананды эмеш пе?...

Көрнөө оттый кып-кызыл булуттар
Көс жетпес талайдын үстүнде өчкилейт.
Гаваньда оттор күйгенче олор
Карибский талайга не көргилейт?..

1964 ж.

«ЮМАРИ»

Кубада Пинар дель Рио деп провинцияда
«Юмари» деп атту сүрекей жараш өзөк бар.

Индийский тилле «Юмари» – ол «Мен өлүп
браадым» дегени

Энедий энчейип, пальманын төзінде
Эди шыркалу индеец жыгылган.
Көс жеткенче оны эбире
Көпөгөш, көпөгөш төрөли жайылган.

Жүзүн куштар кожоңын токтодып,
Жүреги сыстап, сөстөрүн тындаган,
Каракула казыр да болзо,
Канын жалайла, ары мантаган.

Качан да онбос көпөгөш тенери
Карыгып турарда, өңи кубулган.
Кайда да оны истежип келеткен
Казыр улустын үндери угулган...

Кенете онын боромтык көзине
Кеен өйлөри ыраактан көрүнгөн:
Жайым жүрүми... Жаражай эмеени...
Жайканган боромтык толкудый көрүнгөн.

Жайылып клееткен байканду керепти
Жазап көрөргө ол бажын көдүргөн.
Колумб деген коркышту кижинин
Колынан күркүрөп, от көрүнгөн!...

Корголдын октон жаңыс ла ол
Тиру артала, качала качкындап жүрү.

Казыр улустын үндери угулат!
Калганчы индеец жүк ле тирү.

Коркышту түндер там ла жууктайт...

Корызан оны

О, Санта Мари*!

Je калганчы тирү индеецтин айткан

Калганчы ла сөзи:

«Ю-мари»

Куба, Пинар дель Рио, 1964 j.

* Санта Мари –агару Мария, католиктердин кудайы.

ТҮШТҮК ТАЛАДА КҮС

Аллея ичиле
Кажы ла кӱнде
Айланган бӱрлерди
Ажыктап ӧдӧдим.
Алтай јеримди
Эске алынып,
Ала-Таунын
Бажына кӧрӧдим...
Алтайда эмди ле
Кӱс база
Араайын једип
Келген болор.
Ак айаста
Куштарды ээчиде
Аркалар ажыктап
Турган болор.
Јурт јерлерде
Улустар ажын
Јуунадып согуп
Алган болор.
Турлузын таштап,
Пастухтар эмди
Туулардан тӱшкӱлеп
Јаткан болор.
Саргара берген
Бӱрлерди ажыктап
Сананып, ӧскӧ
Талада турум.
Улуска мактаткан
Тӱштӱкке де база
Удабастанг ла кыш

Келетен туру...
Өткөн лө «Волганын»
Сигналы койлордын
Өткүн маараган
Ўниндий билдирет.
Түштүк городто
Jүрген де болзом,
Түнгей ле олор
Түжиге киргилейт.
Ала-Таунын
Бийик баштары
Алтайдан мени
Айрып салгандый.
Шылыражып өткөн
Кажы ла бүр
Шымыранып нени де
Айдып тургандый...
Онын учун
Кажы ла күнде
Айланган бүрлерди
Ажыктап көрөдим.
Алтай јеримди
Эске алынып,
Ала-Таунын
Бажына көрөдим...

Фрунзе, 1966 ј.

Катап ла жыгылдым, ыйлаба, энем,
Кату јолдордон качпаган эдим.
Кару сөзинди айт, угайын.
Кайран энем,
Канайып турайын?
Јымжак јолды талдабаган эдим,
Јыгыларым деп билбеген эдим.
Көстин јажын не урайын?
Көөркий энем,
Канайып турайын?
Төрөл тууларым туманды өткүрө,
Төөлөр чилеп, жүргүлей бердилер...
Өйлөр өдөт – араайын, араайын!
Кайран энем,
Канайып турайын?
Кичинекте шыркалу тиземди таңала,
Килеп, өрө тургузып алатан.
Эмди – менин жүрегим шыркалу –
Энем, энем!
Канайып турайын!
Јаанап алала, жыгыларым деп
Јажына, байла, сеспеген болорын.
Эмискен энем!
Канайып турайын?
Табышту жүреле, ташка илинип,
Такып ла јерге мен жыгылдым.
Кажайган чачынды канайып көрөйин?
Кайран энем!
Канайып турайын!
Төгүни-чыны төгүлген јериме
Төмөн көрөлө, канайып барайын?

Каруузын жаңыс – мен айдайын!
Кару энем!
Канайып турайын?...
Алкышту сөзөөрди угатан болзом,
Антей чилеп, мен турар эдим.
Кату-жымжак
Жолдорды ылгабай,
Катап ла ичкери
Мен барар эдим!

ТАШКЕНТ

Эмдик аттый планета јер
Ташкенттин алдында
Ташталып туйлайт.
Экчелип турган айлынын јанында
Энезин кычырып,
Јаш бала ыйлайт.
Күүле куштарды озодон чочыдып,
Күркүреп келеле,
Күрс эттирет!
Озогы, јангы тураны ылгабай,
Ойногон чылап
Мергедеп јемирет.
Такып ла тонжылап,
Киштеп келеле,
Ташкентти
Таштап ийерге турат.
Је он беш республиканын
Ишмекчи колдоры
Јердин тискинин
Бек тудат.
– Ыйлаба, балам,
Мен база өскүс...
Ыраак јеримнен
Мен бери келгем.
Кородоп келеле,
Коркышту јеткерди
Көрөрим деп
Билбедим, балам.
Ыйлаба экем,
Өскүс бойына
Ырысту орооныс

Энендий болор.
Оодыктар ортодо
Арткан бойына
Он беш республика
Адандый болор.

ЧӨЛДӨ

Чөйө желип өдөтөн чөлдөр
Чөрчөк жерине артып калгандар.
Бадышты көстөгөн
Аттардын истери
Балкашка чейилип,
Жоголып калгандар.
Жылыжып келген мун жылдар
Жылыйып калган бу – чөлдө.
Казыр улу каандыктар
Кайылып калган бу – чөлдө.
Же качан да бу чөлдө
Жер силкинип жадатан.
Жуучылдардын кыйгызы
Жаңыланып туратан
Жер-алтайдын түбине
Желбистер чилеп келетен.
Үлдүзине согулып,
Үч амырап жедетен.
Же омордын үндери
Эмдигенче жаңылат.
Кымыс саткан казахтын
Кыйгызынан угулат...

1966 ж.

СЕМАФОР

Элбек чөлдөрдин ээн түбинде
Эңирлер сайын семафор кызырат.
Өткөн лө поездтин
Кийнинен аяктап,
Өскүс немедий, ол жолдо турат.
Экинчи жуудан уулдарын сакыган
Энелер чилеп, жолдордо тургулайт.
Элес эткен
Поезди ээчий
Эрикчил көргүлөп, чөлдөрдө арткылайт.
Ырысту улустар вагонноң түшкилеп,
Туштажып, уткыжып, чөлдөрди кечкилейт.
Жиилегин саткан
Кыракы узбектер
Литкезин арлап, чай ичкилейт.
Талайдый жайканган чөлдөрди аяктап,
Тамбурда таңкылап,
Жаңыскан турум.
Кийик чөлдөрдин жайым салкыны,
Көзнөк ажыра көксиме урул!
Тенегим тутса, телекей үстин
Темир жолло
Мен өдө берерим!
Туулардан божонгон бойымды тудатан
Тургактар жолун мен жакшы билерим!
Баатырлар минбеген ат чылап,
Бажыма нокто суктурбазым мен.
Же жаңыс ла семафор
Одына көргөмдө,

Нениг де учун эригедим мен...
Жажыл одыла јолдорды ачып,
Јайканган чөлдөргө ол мени божодот.
Кылыгым билгендий,
Ол мени ээчиде
Кызарып калган көзиле көрөт...

1966 ј.

* * *

Түштүк талада түндердин тымыгын,
Тизилип калган жылдыстар жабызын!...
Шылырап аккан суактын араайын,
Шымырап турган теректер бийигин.
Арайын чылаган ай жаркынын,
Ак көбөннин чечектеп жатканын.
Түниле бараткан абранын калыртын,
Түштүк талада кожоннын карыгын.
Кижиге ондобос алтайдын жатканын,
Кишлакта күйгөн оттордын жарыгын.
Сүмерден түшкөн Дарьянын агажын,
Сүүшкен жийиттердин кожонун жарыгын...
Соодонор күүним келди эмеш пе,
Соок каным ойноды эмеш пе?..
Жок.
Жүрүмнүн өчпөс кожонун угулды,
Жүрегим, санаам жериме бурылды...

* * *

Роза, роза, роза, чечек,
Баштапкы ла катап
Мен сени көрдим.
Жебреннен бери
Поэттер бойлорын
Женгилип келгенин
Жаңы ла билдим.
Солун үнимди
Сен ондобос болорун,
Соок жерлердин
Поэди эдим.
Соодонорго сениле
Билбезим мен,
Сок ло жаңыс
Көрөргө келдим.
Токпок көрөлө,
Тоорчыгын болорго
Тон өткүрө
Ол жеңил болор.
Өйлөргө көрбөй,
өй өткүрзем,
Өйинен өткүрө
Ол жеңил болор.
Сенин түштүк
Жаражын аяктап,
Себиде жайылган
Чечекти санандым.
Эрке сени
Мактаган поэттер...
Элебес сөстөрүн

Мен эске алындым.
Роза, роза,
Роза чечек,
Баштапкы ла катап
Мен сени көрдим.
Жебреннен бери
Поэттер бойлорын
Жеңижип келгенин
Жаңгы ла билдим!...

* * *

Тирсилдеп, тирсилдеп,
Тирсилдеп, тирсилдеп,
Энгирлер сайын поездтер келет.
Ээн чөлдөрдү ажыра келгилеп,
Эрикчел сенинг эзенинг экелет.

Табышту перронго кемди де сакып,
Та неге де мен
Жаантайын келедим....
Узун, узун составты айкап,
Унчукпай, кажы ла
Вагонго көрөдим.

Мен билерим:
Сен ыраак, ыраак.
Мен билерим:
Сен келбезинг бери.
Эмди кыш анда...
Мен билерим:
Письмого сен керик.

Энгирде иштен сен орой келеле,
Ээн кыбында
Отурган болорунг.
Эске мени кенете алынып,
Эби жоксынып,
Сананган болорунг.
Оромдо дезе кар ла кар...
Орой улустынг каткызы угулат.
Жаткан туранын
Жанында үргүлөп,

Jaан теректер
Jайканып турат.

Арып калган колдорын jастанып,
Араайын уйуктай берген болорын.
Jетире чийбеген
Кичинек письмодон
Jетинчи тўжинде
Cен көргөн болорын...
Эртен катап ла
Тирсилдеп, тирсилдеп,
Энгир ле кирзе, поездтер келер.
Ээн чөлдөрдү ажыра келгилеп,
Эрикчел сенин
Эзенин келер...

Фрунзе, 1966 j.

* * *

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердин үсти апагаш, апагаш.
Мында дезе түштүк салкынга
Шуулап турат кеен карагаш.

Мында дезе кажы ла чеденди өткүрө
Эрке көстү роза көрөт.
Кенете ыраак јеримде өскөн
Күнкелди чечек санаама кирет.

Кырлардан түшкен кыргыстын кыстары
Кызыл платъелү коштой өткүлейт.
Эртен-энир јолыма туштажып,
Эригип калган көзиме көргилейт.

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердин үсти апагаш, апагаш.
Көпөгөш энирлү чөлдөрдin кыстары,
Көрбөгөр меге – јүрегимде таш.

Тилиреп учкан куштардын үниндий,
Тилигер ондоп болбозым мен.
Көрнөөдий күйген чокту көзөөрдөн
Көпөгөш тенери көрбөзим мен.

Јеримде эмди кыш келген болор...
Јердин үсти апагаш, апагаш.
Көпөгөш чөлдөрдin ајыктап турум,
Көксимде – сус, көстөримде – јаш.

Эриккен өскө кижини аяктап,
Эрке көстү роза көрөт.
Je санаама жангыс ла ыраак јеримде
Онгылап калган чечектер кирет...

Фрунзе, 1966 ј.

УУЛЧАК

Кандый да журтта
Бир уулчак журтаган
Кажатта балкаштан
Городтор төзөйтөн.
Кажы ла түнде
Түш јеринде
Кайкамчылу јараш
Өргөөлөр көрөтөн...
Кайкалду түштерин
Балкаштан эдерге
Катап ла уул
Кажатка келетен.
Кабырган чочкозы
Кажы ла күнде
Канча улустын
Маалазын түртетен.
Кыссылтым энгирлер
Кирип ле келзе,
Кыйгырып-калактап,
Эмеендер жуулатан.
Сары балкашка
Уймалган уулчакты
Сабууры сынганча
Энези сабайтан.
Энгирги таңдактын
Көрнөөзин ајыктап,
Эдинин ачузын
Ол ундып салатан.
Эртенги күнде
Катап ла ол
Эңчейген бийик

Жаратка баратан.
Кабырган малы
Катап ундылып,
Канча улустын
Маалазын бузатан.
Эмеендер иштен
Жанганча ла уулчак
Энчейип алала,
örgöölör жазайтан.
Багырып келген
Улустар ортодон
Баланын жүрегин
Кемизи ондойтон?
Санаазы жараш
Уулчактын жүткүүлин
Сабуур качан да
Токтодып болбойтон!
Кайкамчылу «городы»
Тепселип те калза,
Канайдар? Улустын
Кылыгы кийик.
Эдетен кижинин
Санаазы карыкса,
Эртенги күнде
Катап ла бийик!...
...Кандый да журтта
Бир уулчак журтаган,
Кажатта балкаштан
Городтор төзөйтөн.
Кажы ла түнде
Түш јеринде
Кайкамчылу жараш
örgöölör көрөтөн...

СЛУЖЕБНЫЙ УУЛДАР

Бис служебный уулдар. Кезикте
Кем болгоныс – ундып саладыс.
Бой-бойысты туйкайын озолоп,
Ботпог кайнап, ишке барадыс.

Чала санаалу кылайып ийеле,
Чала-была чаазындар чийедис.
Терен санааны тен сананып,
Тежик графиннен суу ичедис.

Текши жуундарда тем болорго
Техничка эмеенди арбап турадыс.
Туура турган бильярдту кыпка
Туйкайын барала, ойноп аладыс.

Жамылу бисти адылбаган күнде
Жарјандап, сүүнижип јангылап браададыс.
Јаңы јылдын өдө бергенин
Јаңы ла көрүп, кайкажып турадыс.

Бис служебный уулдар. Кезикте
Кем болгоныс – ундып саладыс.
Бозомло кожо турала, ишке
Бой-бойысты озолоп барадыс.

ЈАС

Марина балама төрт үлгер

Марина, балам,
 Јас келди.
Туулардын төжинен
 Чечектер энгилет.
Сенин апагаш
 Платьенди кийеле,
Яблоня агаштар
 Эзинге сүүнет.
Араайын, араайын
 Өлөннинг тазылы
Тыдырап өскөнин
 Угадын ба, балам?
Эне жеристин
 Той балкажы
Кичинек төжине
 Уур ба, балам?
Түни-түжиле
 Өлөңдөр тызырап,
Јердин кыртыжын
 Кемирип чыккылайт.
Көпөгөш, көпөгөш
 Баштарыла жайкап,
Телекей үстине
 Кайкажып тургулайт.
Киленкей балам,
 Бу бастыра чечекти
Кичинек колыгла
 Сен меге ийген,
Ачуурканып адан

Jүрбезин деп,
Алтайдын үстин
 Чечекле бүркеген.
Тындазан, балам,
 Не де чыкырайт:
Ол карган, карган
 Тал эңилет.
Ол жангыскан балам...
 Je жаска амадап,
Бүрлерин шууладып,
 Jүрүмге сүүнет.
Тындазан, балам,
 Куштардын үндерин:
Олор ыраак
 Таладан келгендер.
Кожо ойногон
 Оок балдарга
Кожонгын сыйлаарга
 Jetкилеп келгендер.
Марина, балам,
 Кайда ла жас ...
Jердин үсти
 Чечекке бүркелет.
Сенин апагаш
 Платьенди кийеле,
Яблоня агаштар
 Эзинге сүүнет...

1966 j.

ЖАЙ

Тыт агаштын саңызы кайылат:
Тынчу жайдын
Тыныжы кызу.
Тыбырап та жааган
 жааш болзо!
Тынарга, байла,
 күч сеге, кызым...
Меестерди эдектей
 энгилген өлөндө
Мендебей бышкылап,
 жиилектер кызарат.
Аркада чалдыккан
 чечектин үстиле
Араайын кыңылап,
 адару айланат.
Коркок талдын
 будагы мылырап,
Колдорын салып
 ийгендий турат.
Кыралар ...
 Сүрекей изү олорго!
Кылгалар баштарын
 кыйналып суурат.
Сениле кожо
 бастыра телекей
Сергелен уйкузын
 уйуктап жаткандый.
Сениле кожо
 бастыра чечектер

Серүүнди сурап,
кыйналып тургандый!
Энгир ле кирзе,
үстинде, балам.
Эрке жылдыстар
јаркынын ийер.
Суузазан, балам,
энирги чолмон
Сурлаган чыкту
чалынын берер.
Телекей үстинде
амыр, амыр...
Тегерик айыбыс
үстинде ле турзын.
Сок јангыскан
бу ла тал
Соододып, јанында
чыкырап ла турзын.
Је качан да токтобос
јүрүмнин үндери
Качан да сенин
үстинде турар.
Чалынду кобыда
эртен ле, балам,
Чалгынын омок
кожонгы угулар...

КҮС

Ыраак јерлерден
ойто ло келдим.
Јүрегим сыстайт
неден де улам...
Сергелен јүрүп,
келбейин де дезем,
Сени таштап
болбодым, балам.
Ыраак јерлерден
ойто ло келдим.
Ырызым, байла,
јангыс ла мында.
Таштап ийеле,
барайын да дезем,
Тартыжуум, байла,
сенин јанында.
Јеристе күс...
ыраак түштүкке
Јергелей куштар
учкулап браадыры.
Јердин үсти
туйкайын саргарып,
Нени де сакып,
эригип јадыры.
Кыралар ээн...
таандардын балдары
Кырланды ажыра
учарга үренет.
Карарган обоолор
уйкулу көрүнет,

Карган талдын
бүрлери төгүлет.
Сары түктү
кичинек андардый,
Саргарган бүрлери
жорголоп келгилейт.
Сенин кичинек
чедениге омор
Кемнен де коркып,
мендештү киргилейт.
Катап ла күс
жалаңда иштеген
Кыстардын кожонгын
угадын ба, балам?
Быжыл ажыбыс
сүрекей жакшы...
Улустар ончозы
ток болор, балам.
Жаңы аштан
эңирлер сайын
Жаананг амтамду
калаштар быжырар.
Жаан столына
курсагын чоғоло,
Жаңыскан отурып,
ол сени сананар....
«Балам менин
өлбөгөн болзо,
Баштактанып ажанар
эди...» – деп айдар.
Көзнөктин алдында
жаан күнкузук

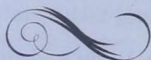
Көдрөзін билип,
бажыла жайкаар.
Байрам келзе,
адаларыла кожо
Бастыра балдар
парадка барар.
Жаңгыс ла адан
улустың учында,
Жайканган талдый,
жангыскан турар!
....Ыраак жерлерден
ойто ло келдим...
Жүрегим сыстайт
санаадан улам.
Сергелен жүрүп,
келбейин де дезем,
Сени таштап
болбодым, балам!

КЫШ

Орой энгирде анда кем онтойт?...
Ол тал комудайт –
Салкыннан улам.
Апагаш кары айланып, айланып,
Арканы бүркеп,
Кыш келди, балам.
Карган тал эмди кар бөрүктү
Карыкчыл сананып,
Туруп ла јат.
Сеге келген койонок изине
Сеелген кары
Јаап ла јат...
Катап келзем, кару койонго
Кадары тату-у
Капуста берерим.
Кажаттар ажыра кокпондоп, кокпондоп,
Кажы ла энгирде
Балама келеринг.
Ўркүнчек, кортук койонок, койонок,
Ўрпендеп бери
Келип ле јүр.
Јангыскан јаткан јаш балама
Јараш чөрчөгинг
Куучындап ла јүр.
Туу кериген анчы кижининг
Тузагына түшпей,
Јүр ле, койоным.
Түштүктенг ойто јас келгенче,
Түбекке түшпей,

Жүр ле койным.
Карган тал эмди кар бөрүктү
Карыкчыл сананып,
Туруп ла јат.
Сенин изинге, семтейген чачыма
Сеелген кары
Јаап ла јат..
Јаап ла јат...

1966 ј.

**«АДАЛАР ТҮЖЕЛЕТ» (1972)
ДЕП ЈУУНТЫДАН**

КИЖИ

Кижиги шүүнип келгенде,
Кибернетика нени этсин?
Амадаган кийинде
Автомат кайдаг жетсин.
Орчылан түбин ойлодып,
Ойгортып, кижиги өдөр.
Көмө баскан жеринен
Көгөрип, өлөң өзөр.
Комета чылап, күйеле,
Кижиги өлүп калар...
Жетире айтпаган санаазы
Жеринде артып калар.
Айдылбаган санаазын
Арткан үйелер табар.
Жүрүм катап ла жаңыдан
Жүс чакталып барар...

Ј А С

Күнди уткып, жабуунын алдында
Күүлелер онтоп, токтобойт.
Жүрүмди жаңы ла сескемдий,
Жүрегим неге де ойнойт!
Көзнөк алдында чеденниң үстинде
Боро кушкаштар борбондоп сертежет.
Болчок эрезин мечиктий секирип,
Бой-бойлорын мекелеп, кетежет.
Кендир чокыган такаалар алдында
Кедейип алган пөтүктөр турат.
Агашка чыгып, кылынган уулчакка
Айылдаш кызычак өткүн каткырат.
Кандый да жажытту күчин сезеле,
Канайдар эбин ол таппай турат не?
Будактан будыла илинип алаала,
Бултаартып, балага не көрөт не?
Кажы ла таладан, телекей үстинен
Кандый да экпиндү эзиндер келет.
Көпөгөш-көпөгөш тенери түбиле
Куулар ошкош булуттар экелет!
Жүректин сызын ненин де учун
Жүс эмдерден ол артык эмдейт.
Айан ачык жалаңдар жайылып,
Араайын олор неге де имдейт...
Эрјине – јорго болотон болзо
Эмди ле мынан мен учар эдим.
Көпөгөш көстү көлдөргө энчейип,
Көбүктү суузынан мен ичер эдим!
Жүгүрүк суулардын кожонгын тындап,
Жүрүмди жажына мактайдым мен.
Туулардын, чөлдөрдin
Агару јыдын
Тумчалана тынып,
Сүүнедим мен!

БИЧИКТҮ КАЙА

Көгөрип аккан Кадыннан ичерге
Көнкөрө энилген баатырдын жүзиндий.
Жүс жылдарга күнге кызыткан
Жүзинде жиктер, чырыштын изиндий.

Онтоп жаткан шыркалу немедий...
Озогы чөрчөктий, кунукчыл куучындый.
Соок магдайы айга жалтырап,
Согушта жыгылган жебрен жуучылдый!

Кадынга карыш ла кирези жетпей,
Канча жатканын бойы да билбейт...
Өлүп бараткан баатырдый кайага
Өткөн лө неме торт килебейт.

Алдамы уулдар ак черетле
Аттарын бого та не бичиген?
...Мокоргон үлдүзин кайага жаныйла,
Монголдор мында база бичиген.

Же өштүнин быјар сөстөрүн жүзинен
Өксөгөн Кадын катап ла јунган.
Артап калган Кан-Алтайым
Арткан уулдарын катап ла јууган...

Төрбөттин черүзин төбөлөй соголо,
Төжин түзедип, мында токтогон.
Күүлөп жаткан Кыдатты угала,
Күчтери јогын кородоп ондогон.

Ойгор санаалу он эки жайзанды
Орустын јерине бу мынанг аткарган...
Ас та калыктын ийдезин керелеп,
Алтай эрлер бу мында турган!

МИКИСТИН КОЖОҢЫ

Талай...

Ыраак, ыраак Эгейский талай.
Толкулар кўркүреп, жаратка согулат!
Чайка куштар Туниске брааткылайт...
Жаратта Мария Франдури турат.

Өскө жаратты јеринен ајыктап,
Өксөп ыйлаган кожоңы угулат.
Јылангаш буттарын толкулар окшойт,
Көзинде јажын салкындар арлайт.

Ак колонназын ајаска көдүрип,
Акрополь Грециянын төжине тайанат.
Магын, күчин, түбегин, шыразын
Мария кыстын үниле ајдат...

Јетире үренбеген полковниктер эмди
Јебрен де культураны јенген деп ајдат.
Эгей талайдан уулдарын кычырып,
Эңчейген бийик јаратта ыйлайт...

Ыйлаба, Мария!
Глезостын сүүген гвоздика чечеги
Јебрен јеринде түңей ле јайканар.
Микистин кожоңы элен чактарга
Эгейский талайдын үстинде јаңгылар!..

СУРАК

Ай-күн чалып, жылдыстар сурлажып,
Айлаткыш түбин чактарга эбирген...
Ак-жарыкка, телекей үстине
Алтай албаты кайдан келген?

Көчүп келген көчкүндөр болзо,
Көө-куйагын кем жазаган?
Базынчык көргөн албаты болзо,
Базырык корумды кем тургускан.

Күннинг көзине мызылдап турар
Күмүш сырганы кем эдинген?
Телекей бакан өштүгө удур
Темир согоонды кем ийген?

Канату аңдар жүралган кебисте
Кандый каандар, нени шүүшти не?
Казылып келген бу алтын жүстүктү
Кандый жииттер сыйлажып, сүүшти не?

Канча чактарга солынган каандардын
Канду керегин кандидат билер бе?
Айдын түнде жуучылдын кыска
Айткан сөстөрүн поэттер билер бе?

УЙКУЗЫ ЖОК ТҮНДЕРДЕ

Узап барган жылдыстар жолындый,
Уйкузы жок, о, жүс түндерим,
Унчукпай айдылган мун сөстөрим...

Айга көрөдим...Эмди ле анда
Араайын, араайын улустар баскылайт.
Улаарып жүрген улустый көрүнип,
Улус көрбөгөн таш тапкылайт...

Тымык, тымык сигналдар келгилейт..
Тындаалап оморды жангыскан угадым.
Каруулу жүрүмнин учурын билерге
Карануй көзнөктин жанында турадым.

Элбек жүрүмнин эдегинде де болзом,
Эзирик немедий сүүмжиле толотом..
Жер үстинде, бу жарык алдында
Жетире нени этпеген болотом?

Кыйынду Вьетнамнын шыразын газеттен
Кычырбай, туура таштадым эмеш пе?
Азыраган баламнын жүрүмин сананбай,
Аракы ажыра мен ичтим эмеш пе?..

Узап барган жылдыстар жолындый,
Уйкузы жок, о, жүс түндерим!
Улустын кулагы качан да укпас
Унчукпай айткан, о, мун сөстөрим!...

Я Р М А Р К А

Майма сууны жараттай
Албаты-јон толо,
Аш-курсакты, јоојоњи
Болбозыгар тоолоп.
– Јаратта бүгүн
«Јармарка» – дежет.
Јаранган ла күлүк
Јаратка мендейт.
Көжөгөлөр, кебистер –
Көстөрөөр кылбыгар.
Кандыйы керек?
Бойыгар талдагар.
Ончозын көрүгер –
Область эм бай.
Аланзыбай үйинди
Акчага тай,
Капшай!
Борчоктолгон уулдарга
Бочколор тайыс.
Јүзүн ажын мактаган –
Директор Майныс:
– Акчалу болзон, сайра!
«Айулар» деп канпет.
Јиит кыстарга сыйла.
Јибезе –
Керек бет!
Төрөөндү болзон, оны
Төртинчи чайныйга апар.
Белен курсак толо.
Белбен де бар!

Алгадый алама-шикир
«Алтайторгта», нөкөр!
Кадырган картоп то бар,
Кандый болтыр – Жип көр.
Атлантический тенгистен –
Азу тиштү балык!
Акчагар кайда, уулдар?
Албазаар – Кайдалык!
Сүт эмес, уулдар, – каймак!
Калбакла да кайма.
Кандый болтыр суйугу?
Фирмазы – Майма.
Ортолыкта кафе.
Ондойдын койын жийдис.
Эзенисти ийедис.
Сырлу тонды кемји.
Эх, сынын арай ла каткак.
Андый болзо, чамча ал,
Көкчилерге мак!
Ончозын алып болбозын –
Область эмди бай.
Алаңзыбай үйинди
Акчага тай,
Капшай!..

ЈЕБРЕН ТҮРКТЕР

(Кичинек журамал)

Темир бычактый айды
Тенгериге кадап салган.
Тайылганын терези
Талбайа кургап калган...

Чанкыр айан өзөктө
Чапчынып турган аттар.
Жаландагы корумда
Жаңы ла чоккон таштар...

Түн өткөнчө жалаңда
Түркиттер ыржайт.
Калаңы тутук* турала,
Каганнын адын жарлайт.

Кыйын жаткан кыпчактар
Кымысту аяагын көдүрөт.
Түмөн** каанды мактаалап,
Түкүлөргө*** түкүрөт.

Кыйгырыжып, керижип,
Кырмактажып, тартыжат.
Ӯрүстөп, мӧнгүн аяактан
Ӯс ичкилеп, маргыжат...

* Тутук – военный ямы.

** Түмөн – тюрктердин баштапкы кааны.

*** Түкү – Кыдатка садыган тюрктер.

Чончыгылап, чалчыжып,
Чотпорложып јаткылайт.
Темир үлдү шынкылдап,
Тепшизин јара чапкылайт.

Кыдаттынҁ улу стенезин
Сый теберге тургулайт.
Гао Цзынын* өргөөзин
Күл эдерге јуулгылайт...

Јарганаттый элбендеп,
Јарлу камдар тескинет.
Мойын кескен монгыстар
Монголдорго кекенет...

Гоби-Алтайдын түбинде
Кобыларда јай.
Эзиреле кымыстан
Уйуктап калган Алтай...

Калангы түрк таралјып,
Улу стенеге келет.
Суйдын јерин сананып,
Сулугын ады тиштейт...

Темирден эткен кылыштый
Тенгериде тыйрык ай.
Улу стененинҁ кийининде
Чочып калган Китай...

* Гао Цзы – Кыдаттын императоры.

ПАСТУХТЫҢ БАЛАЗЫ

(письмо)

Күнүн сайын жаңмыр ла жаңмыр...
Күски бүрлер көзнөккө согулат.
Телекей үсти тымык ла амыр.
Теректер шылырап турганы угулат.
Түниле уйуктап болбодым, эне,
Түш јеримде турлуда эмтирим...
Кошту төөлөрдий ол ло туулар.
Кобыдан түшкен суулардын белтири.
Орой до болзо, городко түнде
Ол ло күнде мен једип келдим.
Јаан туралар ортозыла азып,
Јаңыскан болгоным жаңы ла билдим.
Түниле уйуктап болбодым, эне.
Түш јеримде мен слерди көрдим.
Ўүре кыстарла кожо јадырым,
Ўредүге дезе кече ле кирдим.
Колыма берген акчаарды болзо,
Коротподым, үребедим, эне.
Карлу, салкынду турлуда отурзаар,
Калак, энем, кунукпагар меге.
Комудалду письмомды божодып јадым,
Колго до амыр керек ине.
Коомой курсакту деп бодобогор, калак,
Государство бисти азырап јат, эне.
Город јерге базып јүрерге
Коомой кийим јарабас ине.
Балкашта кийетен сопоктын ордына
Батинка алдым, канайдар, эне.
Айткан јөбөөрди бускан да болзом,
Албадан туруп үренерим, эне.
Айга да барып келгедий болзом,
Азийгы турлуска јанарым, эне...

КАРГАНДАР

Ўскөн жеримде жииттер де жок..
Өлөргө шыйдынган
Каргандар артты.
Жүрүм кубулып, барып ла жат...
Жүрегим ологро не тартты?
Жиит улус үренип алала,
Тууларда журттын таштайла барды.
Бир тужында кабырган койлоры
Бийик меестерде мааражып артты.
Артып калган каргандар эмди
Арказын тудунып, «пенсия» ла дежет.
Кече ле түшкен јериске ойто
Келерге биске ас келижет.
Жүрүмле мендеп, ончобыс барзаас,
Жииттерден бери кем де келбес.
Очогын айланган озогы каргандар...
Олордын санаазын кем де билбес!
Жүрүм көрөргө балдары барганда,
Јүстери кубулбай артып калгылайт.
Өзөккө түшкен энгирди ајыктап,
Өчүп бараткан кангазын тарткылайт.
Тайылып, кайдаар да баргылап јатканда,
Тайганын бажынан көргүлөп отурат.
Көдүре немени билгилеп те алза,
Көксинде санаазын сескилеп отурат.
Энчейгенче олор балдарын сақып,
Энчизин јуунадып, мендебей көктөөлөйт...
Табышту жүрүмди бийиктенг өчөөлөп,
Табыжы јоктон бирден өлгүлейт.
Ойгор бажыла булуттар јастанып,
Олор јеринде уйуктап калгылаар.
Балтырган јытту јерлерин ундып,
Балдары өскө жүрүмле барар...

ЭЗЕНИМ

Камуна нөкөргө

Ол тужунда бис јиит болгоныс...
Ончо ло уулдар эр болгон эт.
Толун айлу тайганын бажында
Той эткенин санаама кирет.

Өлөнг ижи башталып калган,
Өзөккө дө түжер ой јок болгон!
Мөнгүлер алдында јыргаган јалангыс
Мөнгүн чечектер јыдыла толгон.

Кожо јуртайтан үйинди келиндер
Кожондоп, коштой јелгилеп экелген.
Алтай јеримнин јаражын, улузын
Алан кайкап, ол тушта билгем.

Бай эмес те болзо, тойынга болужып,
Бары-јогын төрөөндөр экелген.
Тоормошты минип, суу кечеле,
Тогузон јашту Тошпок то келген.

Ачынба, нөкөр, бу јорыкта
Алтыны да төгүлген тойлордо болгом...
Тоолоп кайдар? Јангыс ла мен
Тойдын учурын тойында ондогом.

Јаркынду отторы јок то болзо,
Јаланда столысты ай јарыткан.
Эттен-курсактан тутак та болзо,
Эткен тойынды јон јараткан.

Мөрөйчи баштаган келиндер кожонь
Мөнкүлөр бажында жангырап туратан.
Тонгылай-тонгылай, таң атканча
«Тойлобой!» – дежи, тышкары туратан.

«Бурайныкту чай ичип...» – деген
Бу кожонды сен бойын баштаган.
Онын кийининде ненин де учун
Ол кожонды сен меге жарбыган.

Буурыс талганча каткырган каткыбыс
Буурайган жеристе шыгырап ла калды...
«Бурайныкту чай...» – деп чүмдеп,
Бу алтайда журтап ла калдын.

Өзүп жаткан балдарынды качан
Өлбөй жүрзем көрөрим, нөкөр.
Тузы да жокко кайнаткан чайынды
Туштажып келзеес ичерим, нөкөр.

* * *

Самыкла кожо чечеркеп отура,
Сан ла башка санаага илдирдим...
Яраш, яраш кыстарга көрө,
Јаш эмезис јангы билдирди.
Кече ле јүрүмди баштаган эдис...
Кенете јүрегис канайып арыган?
Кей тилибис чечен де болзо,
Кеен бүдүжис кайда барган?
Буурайып келген чачысты јажырып,
Бу мынайып канчазын јүрерис?
Ончозын јүрүмге бис көкүдип,
Олордон, нөкөр,
Бис нени көрөрис?
Биске ле јажыт көп уулдар
Билелү бололо, бийиктеп калган...
Бичип ле јадыс,
Ўлгерис бистинг
Улуска кандый туказын салган?..
Кокурбыла јүрүп ле јадыс...
Коронду сөстөрдү немезин төгөр?
Коркушту иштеп,
Кичеенип те турзаас,
Корректордон өрө өспөйдис, нөкөр.
Калбандап ла јүреле, карып каларыс...
Каткы-кокурыс артып ла калгай.
Калангы тушта бичиген ўлгерис –
Калганчы эмес – сөс табылбай.
Куру јүректү немеге бистинг
Курч сөзибис эмди де бар.
Је кунукчыл санааны, эрикчил санааны
Ончозын кандый сөслө айдар?..

Жүзүн эрмектү бу кичинек городто
Жүрүмди коштой өдөтөн турус.
Качан бирде бис экү мында
Калганчы жазысты уткыйтан турус...
Je жүске чырыш тартыла да берзе,
Жүрегис тирү –
Онызы жакшы.
Жүс жолдордын жегилин талдабай,
Жүрүмди жүргенис –
Онызы жакшы.
Терең шүүлтени былардын алдына
Тегин жерге немезин төгөр?
Аракы ашты канчазын ичер?
Араайын чыгала,
Жанаак па, нөкөр?..

ЭНЕРГИ СТАНЦИЯДА

Алтай уулдар чөлдөрдөөн тартылат –
Ак мөңкүлери тапчы болды не?
Jүрүп ле каларга мендеп тургулайт –
Jүреги оlorдын элбек бүтти не?

Катап ла оlorды jолына үйдежип,
Калганчы станцияда жаңыскан турум...
Какталып турган теректер үшкүрет.
Катап ла бу городто арт калтан турум.

Оlorдын мендеген jеринде, байла,
Ончо ло сананган санаазы бүткүлеер.
Отторы жаркынду ол ыраак городто
Оlor ырысту баскылап jүргүлеер...

Обоозы карарган jеримде артып,
Оlorдын jүрүмин билбейтен турум.
Уур булудын айдап келеткен
Узун кышты уткыйтан турум...

Жиркиреп учкан кеткин куштардый,
Жиит улус баргылап ла jат...
Ары бараткан оlorдын jолында
Алкышту сөстөрим сакып ла jат.

...Калганчы станция карга бүркедип,
Карарып кийнеерден ол туруп калар.
Узун теректер шуулабай токтоп,
Узак, узак уйуктап калар...

1968 j.

* * *

Алтай јеримде адалардын сўнези јўрер...
Айдын тўнде уулдары ойынга келер.
Ай чырайлу алтай кыстар јангы кожондор чўмдеер,
Айдышкан кысты уулдар качыра берер.

Бай эмес те болзо, јеристе јангы јурт тўзўлўр,
Балдарынын кўстўри јылдыстый кўрўнер.
Кўк ўлўнги јажарып, кўўрчўгин берер,
Кўгўтей керегинде чўрчўктўр чўмделер.

Аргымак аттары ак кўбўктў кўп суулар кечер,
Алтайга јанарлары јажына торгуланып турар...
Албатызы: «Јакшы ба?» – деп, јажына суражар,
Алтай јангыла айылы-јуртына аракылу айылдажар.

Тўлкў бўрўктў алтай кыстарга тўнде,
Тўнгей ле уулдар туйка белегин берер.
Ас та болзо, албаты деп адалып артар,
Алтай кижии мен деп оморкожып јўрер...

Онын учун карыдым деп качан да карыкпагар,
Ўйим келзе, ўлўрим деп качан да кунукпагар...

1969 ј.

АРГЫМАК

Ай жаркынын жабынып,
Амырап калган Алтай...
Түнгүрдий төндөрин жастанып,
Түженип жаткан Алтай.
Өчүп брааткан костордый,
Өрө үстинде жылдыстар.
Жыландар чылап көрүнбей,
Жылгылай берген жылдар...
Айсылулу суулыгын
Аргымак адым тиштейт.
Чапчынып, чактар өткүрө
Ыраактан меге киштейт!
Кан-Алтайдын түбиле
Канымдый,
Суулар агат.
Каныгып чыккамда, меге
Каандыктар коркып, багат.
Ар-албаты сүүндирип,
Аргымак адым барадат.
Будда, Христос, Магомет
Будыма менин бажырат...
Аргымактын каны изип,
Токтобой мантап барадат.
Жүзисти күн эркелеп,
Жолысты ай жарыдат.
Алтай жерине токтобой,
Ай-суулыгын тиштейт.
Ак-жарыкты айланып,
Ачу-ачу киштейт!
Кай чөрчөктү жеримди
Качан бирде укпазым...

Тибиреп, мантап бараткай,
Тискинин мен тутпазым!
...Арый берзе јериме
Агыдып оны ийерим.
Токумымды тўжўйлў,
Токунап мен каларым...

1969 ј.

КАТКЫ

Качан нөкөрим каткырып ийерде,
Карыкчыл санаалар чечиле берген.
Эбире јаланда жүзүн чечектер
Ээчий-деечий јайканыжа берген.
Эрте јай болгон. Ээн јаратта
Экү сананып, баскындап жүргенис...
Каскак ташту јаратка токтоп,
Кадын сууга үстинен көргөнис.
Јүрүмди өчөп, сен кенете
Јүзинг јарып, каткырып ийген.
Коштой кайында күүк этпей,
Коркыган чылап токтой берген.
Каткыгнын кийининде эбире јалаңдар
Кандый да кару немедий билдирген.
Теректер бүрлери сүүнчилү шуулаган,
Тенери сүрекей бийиктий көрүнген.
Каткырып-кокурлап, бис экү анда
Кадынды јакалай баскындап жүргенис.
Јаан жүрүмнин учурын кайкап,
Јайылып јаткан Алтайга көргөнис.
Оног ло бери каткырган кижиге
Карузып, туйка сүгүнип жүредим,
Кандый да кизи каткырып жүргенде,
Карындаш кижидий, колымды бередим.

Ч О Л У Ш М А Н Д А

Чалчып јаткан эзирик Чолушман
Чачылган көбүгин кайра мергедейт.
Коркып калган кайындар шаалгылап,
Корум таштардын кийининен көргүлейт.

Ташталып келеле, боомдорго чурап,
Тажыдып алала, катап ла ыйлайт.
Табыштан качып, үркүнчек јунмалар
Таскылдын чике ле кырыла кыйлайт.

Олордын үстинде, сүрекей бийикте,
Булуттар өткүре көк айас көгөрөт.
Тенери түбин мүүзиле тиргеп,
Тенкейип калган теке көрүнөт.

Текеге кижил ол кайалар үстинен
Тен курттый ла көрүнген болбайсын.
«Мен кемнен де бийик» – деп,
Тенек бажыла сананган болбайсын...

ЈЕРЛИК ГЛАДИОЛУС

Көк тайганын карангуй түбинде
Көстөн туура гладиолус өскөн.
Күнге удур ол јобош чөйилип,
Күчи јетпей, араайын өлгөн.

Чалыган күннинг јаркынын божотпой,
Чакту агаштар үстинде туратан.
Чалынга да јетпей, агаштын төзинде
Чагы уйдап, чалдыгып калатан...

Тазылдарыла агаштар бек тудужып,
Тартыжып, күннинг чоґын блаашкылайт.
Јарыкка јетпей калганы јыгылып,
Јадыктар бололо, чирип калгылайт...

Мун беристе чөйилген тайгада
Јаңыс агаш неме бе ол?
Черүдий турган мун мөштөргө
Чечектин өлүми неме бе ол?..

Је јас ла келзе, гладиолус чечек
Јадыктан тайанып, бажын көдүрет,
Чичкечек колыла тазылдан тудунып,
Катап ла күнге удур чөйилет...

* * *

Кандый тымык!
Бастыра телекей
Карануй эжиктен тыгдап тургандый...
Эрикчил минуттар туйкайын жоптөжип,
Эзенин айтпай, баргылап жаткандый.

Ачык көзнөктөн эзин киреле,
Айылдын ичинен нени де бедрейт.
Тызырап өткөн тамчылар угулат.
Тынчу тымыктан бажым эдрейт.

Жаңмырдан озо ыраакта, ыраакта
Жалкындар оды жалтылдап өткүлейт.
Агаштын кылгазы чыккан бу дегендий,
Араайын жарыдып, ажыктап көргүлейт...

Быдыражып, түниле өлөңдөр өскүлейт.
Былтыргы комургай ачу шылырайт.
Түнеп отурган теректин бүрлери
Түженип, нени де ырысту шымырайт...

Токунап калган жериме көргөмдө,
Токтобой агат көзимнин жажы.
Улустар мени ундып та салза,
Бу жүрүмде кандый жакшы...

1958 ж.

БАРГАА

Лайдын күнинде чечектер жыдын,
Ламан жыдыла ол јаба базат.
Көзиме менин та неге илинип,
Көксимнен туйук санаалар казат...

Бажы омок каандардын да болзо
Памятнигин баскан баргаа сен.
Сөстөри алтын поэттер де болзо,
Сөөгинде өскөн танма сен!

Седеркеп өскөн кандый да үйе
Сенен барбас кайдаар да качып...
Ончозы сенин алдында јадар –
Онызы меге неден де ачу...

* * *

Амыр түндерде Айдын көлинде ай эжинет...
Араайын чыгала, салкынга чачтарын кургадат.
Апагаш кайындар жаратка жергелей жуулыжат,
Айды коптолоп, эбире туй тургулайт.

Арканын түбинде араайын не де онтойт...
Алаканымда чалында жылдыстар ойнойт.
Буттарым бойы ла жалаңда токтойт:
Бу жүрүм бе, не?
Жүрегим ондобойт...

Конуп отурган куш будыма согулып,
Кобыларды төмөн кайдаар да мендейт.
Жүрегим жүтकिп,
Неге де араайын сүүнет,
Жүс жашка жетпезимди ол түнгөй ле билбейт..

1968 ж.

СУРАНАШТЫН ЖОЛЫНДА

Карагай бүринде кар суркурайт.
Караңууй журтта от көрүнбейт.
Соокко тонуп, жылдыстар тызырайт...
Мен кажы чакта?
Өй билдирбейт...
Курга жетире күртелген жолдо
Куманды кижинин
Кожоңы угулат.
Атпак бийик чибилер бүринен
Араайын-араайын
Кар урулат.
...Куманды кижиге айылына жетсе,
Курсагын ичеле,
Уйуктап калар.
Күйүп турган жылдысты көрөргө
Күртелген жаратка
Камдулар чыгар...

Суранаш, 1969ж.

Тўш јеримде мен ачу ыйлагам...
Сен энчейип, јанымда отурган.
Тўштўк јылу талада эмтирис,
Тўш јеримде сен сураган:

Шыркалу јўректи неле јазар?..
Шыранын учурын не деп айдар?
Бойыннаг качып, сен кайдаар барарыг?
Качан бирде јангыскан каларыг...

Учы-тўбин сананбай, экў
Учы јок чанкыр талайга кўрўли...
Јаманды ундып, јўрегис базала,
Јаш балдардый ырысту јўрели.

Јаркынду, јаркынду ол тўштўк таладан
Јанар кўўним торт келбей турат...
Кўпўгўш, кўпўгўш јайканган талайда
Кўбўлўк ошкош керептер агарат.

Оног ло бери сен ыраактаг
Оттый ўртўп, јўрегим кыйнайдыг.
Тўн кирзе ле, тўштўк талада,
Тўш јеримде мен ачу ыйлайдым...

1969 ј.

Жарыкты өткөн бу жүрүм
Жаңгыс жүрүмле канайып кемчилер?
Кечеги күнди кем токтодор,
Келетен салымды кем оны билер?

Кезикте шүүнип, сананып келгемде,
Кереги ле жок немедий ошкожым.
Улустар ортодо, бу жарык алдында,
Узак ла жүрген кижидий ошкожым...

Же кезикте десе бу жүрүмим
Сүрекей кыска немедий билдирет.
Каным катап ла көксиме согулат,
Катап ла нени де жүрегим бедрейт...

* * *

Өскөн жерлер сүрекей ыраак...
Көрөтөн алтай оноң до ыраак!
Байла, качан да көрбөзим.

Бичиген санаалар сүрекей ле көп...
Билетени оноң до көп!
Байла, учына жетпезим.
Jүрген жүрүм сүрекей кыска...
Jүретени оноң до кыска!
Jүрүм дегени не?..

* * *

Жанмырлу күн... жолдогы теректин
Бүрлери каландап, санааркап туру.
Айас күндөр болор до десе,
Күс келеткени бу туру...

Чуйды төмөн саргарган бүрлер
Чубажып, удабас жүргүлөй берер.
Мендебей де турзаас, бойынын жолыла
Мечин жылдыс айланала, келер.

Айас күндөргө иженип те турзаас,
Айланып түнөй ле күс бурылар.
Нени де сеспеген улустын жажына
Уурчыдый, база бир жаш кожулар...

* * *

Орык жолло катап ла мен
Өдүги жок жүгүрип браададым...
Тондолып бараткан абралар ортодо
Тоозынга көмүлүп, аайланбай турадым.

Көк өлөңгө буттарым илинип,
Көңкөрө жыгылып, ойто турадым.
Жүзүмди кургак өлөңгө арлап,
Жүгүрип, жүгүрип, жүгүрип барадым.

Атанып жаткан солдаттар ортодон
Адамды таппай, ыйлап турадым.
Катап ла катап үй улустын
Калак-сыгыдын эмдиге угадым...

Уур өйлөрдү, шыраны көрөлө,
Ундылчанг болорго жараар ба, биске?
Билип алган уруктор кийининде
Бийик сөстөр болужар ба биске?

* * *

Бүгүн эрте мен тайгада ойгондым...
Күннин чокторы мөштөрдө ойногон.
Улу жүрүмнүн учурын сескилеп,
Учар куштар кожондоп тойлогон.

Бүгүн эрте мен тайгада ойгондым...
Бүрлөр шылырты көксиме толды.
Кандый да ыраак планетадан ойто
Кару жериме келгемдй болды...

ТАЙГАДА

Киш кабакту кичинек кызычак
Кижи билбес тайгада туштады.
Jүгүрик бутту чалканды балачак
Jүрегиме жарык санаалар таштады.

Карга бастырган жылу тураннын
Карарып көрүнген трубазы ышталат.
Карасин лампанын кызарган одынан
Карган тааданнын көстөри жашталат.

Чаналар эдетен ус кижинин
Чагы жетпей, колдоры тырлажат.
Күркүреп күйген печкенин кийининде
Күжүлдер нени де блаашкылап, кырыжат.

Киш кабакту кичинек кызычак
Мени өскөлөп, жууктабай аыктайт.
Алып берген конфедим албайт,
Андый да болзо, көстөри суркурайт.

Ада-энези кыжыла андап,
Аба-жыштын түбине барган...
Чагы жетпес таадазыла кожо
Чалканды кызычак айылында арткан.

Ан-куштардын жүрүмин чололоп,
Айдып берген чөрчөгим ондобойт.
Таныш эмес кижиден жалтанып,
Таадазын коптолоп, колынан божотпойт.

Атомный чакка кирген де болзоос,
Андый журттар бар бисте:
Јуук ла деген журтка јетире
Чике ле барзан –
Јүс беристе.

Кайдаар ла көрзөн: кар ла кар...
Калын шүүлтезин сананган карагай.
Караңууй көзнөктү туралар үстинде
Карап турган эрикчил ай...

Тала печкенинг кожонын тындап,
Таң атканча сананып отурым...
Таадазын кучактап, кичинек кызычак
Та нени де түженип,
Каткырып јадыры...

Суранаш, 1969 ј.

* * *

Чечектер ... чечектер... Бу өрттий јаланга
Чечинип алала, јадайын ба кандый?
Черүден јанып келеткен уулдый,
Чечектер үзүп, соодойын ба кандый?

Көп јолдордын тоозынын кактап,
Көөлмөк сууга јунунза кайдар?
Аркада күүктин кожомын токтодып,
Арткан јашты сураза кайдар?

Өлөн-баргаазы сүгүнген өйлөр
Өдө берер – кем де сеспес.
Кайра көрбөй жүре берзебис –
Кайралап жүрүм качан да бербес...

Өлөтөн неме өлүп ле калган...
Өлөн-чөпкө бастырып салган.
Чечек јулбаска чертенген эмес,
Экинчи јайым качан де келбес.

Јүткүп туруп, жүрүп те јатсаар,
Јүрүмнин учурын билереер бе, слер?
Јайылып јаткан өлөн дө болзо,
Јанына токтоп, ондоороор бо, слер?..

* * *

Кем билер, айса, бу калганчы үлгерим,
Кем билер, айса, бу калганчы сөстөрүм?
Айдылбаган санааны айдар ла керек,
Амадаган жүрүмгө жүткүүр ле керек.

Кем билер, айса, бу калганчы күним,
Кем билер, айса, бу калганчы күүним?
Кичинек күүнүңди бийик деп бодобо,
Кижининг алдына качан да мондонбо!

Жаны жүректи кондырып та берзе,
Жаңыс жүрүмдү болгонунгды бил...

* * *

Салкынду күнде ээн жараттан
Салга отуруп суу кечетем.
Сай таштарды толкуга мергедеп,
Сабарымла кумакка адымды чийетем.

Бичип жаткан сөстөрүмди болзо,
Бијелеп келген толкулар арчыйтан.
Кунугу санаамды, агару күүнимди
Кумакка чийерге сабарым ачыйтан...

Канайдар база? Ол өйлөрдө
Канчын бойым мен нени билгем?
«Кумакка өргөө тутпайтан» – деген
Сөстүң учурын кем билген?..

* * *

Күркүрөп жаткан аэропорт үстинде
Кыскылтым тенгери жалбыштый кызарат...
Таңдакты уткып отурган бойымды
Таныш эмес маршруттар кычырат.

Мелтиреп күйген Венера жылдызым,
Менин жолдорым ырысту болзын.
Ыраак жолдордон мен ойто келзем,
Ырысту көстөрүң жашла толзын.

Амадуум болуп, атомный ойгө
Амырым бербей, кычырып ла тур.
Жең жастанып жыгылып калзам,
Жеримди корып, каруулда сен тур...

* * *

Ойгонып келзем, тымык, тымык...
Оройтып калган час согулат.
Караңгуй оромдо кайда да анда
Калаңы кижинин кожоңы угулат.

Араайын келеткен күкүртти тындап,
Ачык эжиктин алдында турум.
Табышту жииттер танцевать эделе,
Таманы такылдап, жангылап отуры.

Каткырган жииттер таң ла атса,
Капшайлап туруп ижине озолоор.
Түн ле кирзе, түбек сескендий,
Жүрегим мени катап ла ойгозор...

* * *

Аралдагы көлдө жылдыстар эжинет,
Араайын каткызы меге угулат.
Эрке үүрлежип, суула адыжат,
Эрмектежип, озор нени айдыжат?

Амырап калган Алтайдын үстинде
Ай јаражын мактаалайт эмеш пе?
Айса, суузайла, јаратта турган
Анды көрүп, сүүнет эмеш пе?

Кысталган өлөңди чачынан айрыжып,
Кыстар чылап каткырат эмеш пе?
Качан да өчпөс жүрүмин билгилеп,
Карачкы көлдө көкүөлейт эмеш пе?..

Тымык кўски кыр бажында
Тегине ле баскындап жүрүм...
Төмөн алдымда, городто, анда
Шакпырап жаткан жүрүм.

Ээн аркада жаңы ла бышкан
Ээлип, күйген беле.
Мендеп бараткан улустын жүрүми
Меге мынаг иле.

Мен билерим: бу эрикчил тымыкты
Олордын кемизи де билбес.
Арка кериген бу алтын бүрлерди
Ажыктап көрөргө кемизи де келбес.

Онын учун сананган шүүлтем
Бийик кўски тегери ошкош.
Онын учун сыстаган жүрегим
Бу ээн жаткан жалаңдар ошкош...

ЯПОН МОТИВ ААЙЫНЧА

– Тонг, тонг, тон-н!..

Сен кем болотон?

– Бу мен кўски ай..

Слерди уйуктазын деп турбай.

– Калырт, калырт, калырт!..

– Тышкары кем калырайт?

– Бу мен, кўски салкын!

Каалганы бектеп алыгар.

– Шылырт, шылырт, шылырт...

Эжикте кем шылырайт?

– Бу мен чарчаган бўр эдим...

Слердинг төрөл туулардан келдим...

* * *

Алтын күстин кубакай будугын
Алтайлап кандый сөслө чийер?
Аңылу сөслө чийип те салзан,
«Андый немени укканыс» – дежер.

Учурлу кандый да шүүлтелер тапсан,
Улус сенен укаалу турар.
Кинчектел жүрген жүрегин ачсан,
Килеп турган немедий угар.

Кеминде бичип, келиштир жүрзебис,
Кемиске једер бу мындый туза?
Болгон ло кижиден укаалар угатан
Поэттин салымы күч ле база...

* * *

Седен башту Себинин бажына
Сөөгимди менин слер жууп койоор.
Арыган сынымды орого түжүрүп,
Артык сөсти айтпагар бойоор.

Чанкыр айаска сүзүлген мөштөри
Чактар өткүрө шуулажып тургай.
Жаңыдан жүрүмгө бараткан балдар
Жанымла өдүп, жолдорыла баргай...

Жаркынду күни чалыган жүрүмде
Жажына омор мен чилеп сүүнгей,
Жердин үстинде ырысту жүргүлөп,
Жер-энезин поэтий сүүгей...

* * *

Эрке сенин көзинде эмди
Энгирги тандактын жаркыны күйет...
Карып браатканыс бу ла туру...
Канча санаалар көксимди өйөт.

...Азыйда сени тан атканча
Айылынга жетире мен үйдейтем.
Эрке көргөн жаан көзинде
Эртен туранын тандагы күйетен.

Ырысту көзиннен ол тужунда
Ыраак, ыраак тууларды көрөтөм.
Жүрүмнин ончо сүүмжизин танып,
Жүре беретен жолыма мендейтем...

Кайнаган сүттий садтардын чечегин
Кайкай берген көзиннен көрөтөм.
Жаш жүрүмнен, жаркынду тандактан
Жаан калаңы кижидий туратам...

Эрке сенин көзинде эмди
Энгирги тандактын жаркыны күйет...
Карып браатканыс бу ла туру,
Канча санаалар көксимди өйөт...

* * *

Жүрүм жаңыс берилген,
Жүрөрим мен,
Сайраарым.
Жүс те келин туштаза,
Жүрегимди сыйлаарым.
Сыйларды жүрүм берзе,
Сыйрылбазым,
Аларым.
Сүрнүксем де жүрүмге:
«Сүүгеним!» – деп
Айдарым.
Талант менде бар тушта
Табышту да болорым...
Эки жүстү кижиге
Эби жок то болорым...
Күркүрөп аккан суулардан
Күр талдабай кечерим.
Мун да нөкөр туштаза,
Мун нөкөрлө ичерим.
Чачылбаган өлөңнүн
Чалынына өдөрим.
Тайга-ташту жеримнин
Таңдагына көрөрим.
Карып, жажым жетсе де,
Канчын мен деп
Бүдерим.
Колымнан перо түшкөнче
Кожонгымды чүмдеерим...
Келетен ойгө көстөрим
Жетпезе де көрөрим.
Жүрүм жаңыс берилген –

Жүр болбозом,
Өлөрим.
Өлөтөни мак эмес,
Өзөтөни күч.
Жүрүм жаңыс берилген –
Жүретени күч...

* * *

Амстронг баштаган американский уулдар
Айга чыгала, јангылап келдилер.
Ийде ийдеге табарбас ла болзо,
Ичкери эмди кандый ой келер?

Келетен ойдө ол улустын
Кеберин шиндеп, көрөтөн болзобыс.
Кереп атту ол үйенин
Керегин шиндеп көрөтөн болзобыс...

Гагарин учкан баштапкы керепке
Каткырып омор, байла, көргүлеер.
Государство, нация, класс дезен,
Кокурга бодоп, учкулай бергилеер!

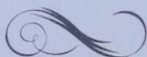
«Алтайыс бистин јер» – дешкилеп,
Айлаткыш түбинен ајыктап көргүлеер.
«Албатыс бистин – Кижилик» дежип,
Антенна ажыра эзенин ийгилеер...

* * *

Кадын бажы...
Ыраакта туманда.
Кайалар, таштар
Кају жолында.
Жабыста, жабыста
Чуйдын ичинде
Жалбак курдый,
Тракт көрүнөт.
Баргылап жаткан
Улуска, койлорго
Жол көргүзип,
Столмолор көгөрөт.
Эрикчил энгир
Олордын табыжын
Эдегиле эрке
Бүркеп ийет.
Ыраак туманду
Кадын бажында
Ырысту тымык
Жылдыстар күйет...

КАЙКАЛ

Алтай киж и орустап арбанат.
Алан кайкап, тындап отурым...
Кежирге батпас, сөстөрд и тоолоп,
Кемди де талап,
Каргап ла туру.
Азыйда јобош ло уул болгон эт...
Аттар кабырып, тайгада јадатан.
Кулур сурап, өзөккө түшкенде,
Куучынын онын кем де укпайтан.
Јобош ло бойы јуу тужында
Јол ондобой, тил билбей барган...
Ондый да болзо, Берлинге једеле,
Онон ло бери орустап арбанган.
Ороонын тепсеген фашистти каргаарга
Орус солдат үретти не оны?
Окоптон чыгарга коркушту болордо,
Ондый сөстөр көкүтти не оны?..
Өштүнинг казыр көзине көрөлө,
Өкпөзин базарга кыйгырды эмеш пе?
Јүрүмде јаман кижиге туштайла,
Јүрегин базарга туру эмеш пе?..
Андый неме.
Албаты кайкадып,
Алтай киж и орустап арбанат...

КӨЧҮРИШТЕРДЕН

Роберт Бернс (Шотландия)

ФИНДЛЕЙ

- Орой тўнде кем анда?
- Мен эмей! – деди Финдлей.
- Уйуктап жадыс, жан ары!
- Төгүн кей! – деди Финдлей.
- Келерге канай тидинген?
- Тидинбей! – деди Финдлей.
- Кылынарын сен, көрмөс!
- Кылынбай! – деди Финдлей.
- Эжикти сеге ачсан ла...
- Ачсан! – деди Финдлей.
- Кижиге уйку бербезин!
- Бербезим! – деди Финдлей.
- Ўйге сени божотсом...
- Божотсон! – деди Финдлей.
- Сениле бир катап болзон...
- Болзон! – деди Финдлей.
- Такып ла жолды табарын...
- Таппай! – деди Финдлей.
- Тўниле тўймеен эдерин...
- Тўймебей! – деди Финдлей.
- Сениле кожо конгожын...
- Конбой! – деди Финдлей.
- Жажына кем де билбезин...
- Жарайт! – деди Финдлей.

* * *

Карлу, јаашту јаланда
Кайран экем,
Кару экем.
Плащымла сени бүркеерим
Кышкы эзинненг,
Кышкы эзинненг.
Сакыбаган шыраны
Салым берзе,
Салым берзе,
Сананбай да шыранды
Ўлежерим мен,
Ўлежерим мен.
Жаркыны јок жүрүмде
Караңуй да болзо,
Караңуй да болзо,
Жаркынду күнди сениле
Мен табар эдим,
Мен табар эдим!
Жайалган јерди ончозын
Ал да дешсе,
Ал да дешсе,
Жаңыс ла сени ол тушта
Мен алар эдим,
Мен алар эдим!

* * *

Мени таштап ийген,
Таштап, ийген, Джемми.
Жагына таштап ийген,
Жагына бардын,
Джемми.

Сен мениле кокурлап,
Ойнойтон эдинг, үүрем.
Ундыбас болуп чертенип,
Оноң жүрө берген.
Жүрө берген, Джемми.
Оноң жүрө берген!
Жагыскан мен, Джемми.
Жагыскан артып калдым!
Бистин жолыс бирикпес,
Бирикпезис, Джемми.
Жагына качан да,
Джемми.

Жаба экү болбозыс.
Карыкпайтан амыр түш
Капшай келетен болзо...
Жаштар аккан көстөрим
Жабылып калатан болзо.
Жагына уйуктап
каларым,
Уйуктап каларым,
Джемми.

КОЖОН

Сыгырып ийзен, сакытпазым сени,
Сыгырып ла ий – сакытпазым сени.
Сыктагай энем, арбангай адам,
Сыгырып ийзен, сакытпазым сени.
Саадабай клееделе, јазап ла көр:
Садтагы чеденде тежиктенг сен кир.
Јабыс тепкиштү эжикке сен көр:
Јаңыс ла меге
Келбеечи бол кел...

Церкведе јолуксаас, ундыба, калак,
Меге көрбөй, үүремле куучындаш.
Је туйкайын меге кару ајыкта,
Оноң калак!
Меге сен көрбө,
Оноң калак!
Меге сен көрбө!

Кемненг де болзо, јажыдыс јажыр јүр,
«Керегим јок» – деп улуска айдып јүр...
Өскөзи сени блаашкылап албазын,
Чындап та, өскөзи блаажып албазын!
Сыгырып ийзен, сакытпазым сени,
Сыгырып ла ий – сакытпазым сени.
Сыктагай энем, арбангай адам,
Сыгырып ла ийзен, сакытпазым сени!

КЫСТЫН КОЖОНЫ

Туруп, мени окшойло,
Тууларды төмөн ол барган...
Күрөң жолго көрөргө
Күчим менин чылаган.

Тыбырт жааш ла козыр тош,
Сокпой, ого килегер.
Туйук карлу боочылар,
Тутатпай жолды беригер!

Куйунду кышкы энгирлер,
Куйундап, ого тийбегер.
Жерде конгон үүреме
Жеңил уйку беригер.

Адымды менин адайла,
Тууларын көрүп, сананзын...
Жолы ичкери кычырза,
Жүреги кайра тартылзын.

Хаджи-Мурат Дзудзатти
(Түйштүк Осетия)

БУКАНЫН МҮЎЗИ

Кырачы мўўске аракы
урды...
Байрам кўнде
ол ыргалда турды.
Канча чактарга
буканы ээчиде
Аш ўрендейт
ол төрөл јеринде.
Буканын мўўзинин
ары јанынан
Булуттар өткўре
кўн көдўрилет.
Көп шыразы,
ырызы, јенўзи
Көрнөөдий онын
көзинен көрўнет.
Кырачы кожонгы
бу јарыкта
Шынғырап, шынғырап,
јүректе артат .
Јүрүмин јүреле,
ол өлўп калганда
Межигин онын
бука ок тартат.
Буканын мўўстери
өткўре шыгалап,

Келетен өйлөрдү
 ол эрлү ајыктайт.
Буканын мүүстери
 антенна ошкош,
Телекей үстин
 ол сергелен тындайт...
Буканын мүүстери
 араайын јайканып,
Булутка эзиннин
 санаазын бичийт.
Кырачы дезе
 ырыста, түбекте,
Ажын буканын
 мүүзинен ичет...

МЕНИН ТИЛИМ

Менин тилим –
 осетин кожоңы,
Менин тилим –
 осетин комуды.
Јаба сени
 кем баспаган деер?
Јаман чакта
 кем үспеген деер?
Алландар тужыста
 Атилла сени
Атту тепсеп,
 базарга истейтен.
Јүткип келген
 өштүнинг кылыжы
Јүрүмин үзерге
 төжинге тийетен!
Тимурдын черүзи
 таманыла тепсеп,
Тамырын үзерге
 бадай базатан.
Је төрөл тилим
 јылдыстый суркурап,
Јеристин үстинде
 јенүчил артатан.
Ада-энеести,
 јонысты олјолоп,
Азыраган малысты
 айдап баратан.
Је түңей ле
 осетин тилибис

Женезек жытанган
жеристе артатан.
Эрлү тилим, –
энемниң сүди,
Эрмегим мениң –
адамның сөзи.
Лектейле, сени
мен садып ийзем,
Лерим качан да
жуутпазын мени!
Өссөөс тө, өлзөөс тө,
јебрен жеристе
Төрөл тилис
омок угулзын.
Төрөл тилис –
жайымыс болзын,
Костаның артырган
энчүзи болзын.
Осетин тиле Отеллоны ойноп,
Оморкоп, жоным
жеринде журтазын
Жүрүмде, иште,
качан да болзо,
Төрөл тилибис
женүге кычырзын!

ЎЙ УЛУСКА

Ўй улустан
 кичинекте уйалып,
Ўркўнчек андый,
 мен кортык кўрўтўм...
Кудайга бодоп,
 мен слерден, кўўркийлер,
Кут ла јоктон
 јалтанып јўретем.
Јараарга ла болуп
 јангарлабаган эдим,
Јапсыырга ла болуп
 јаранбаган эдим.
Солун келиндер
 кўзине тийерге
Согуш-тўймеен
 чыгарбайтан эдим.
Јарай да берзеер,
 јалтанып јўретем,
Јаркынду јўзеерге
 мен ачык кўрўтўм.
Јайалган бойоорго
 јаантайын килеп,
Јаңыскан тужымда
 бажырып јўретем.
Ак-јарыкка слер
 мени чыгарып,
Ак сўдеерди
 кысканбай бергенеер.
Агару јўректў,
 ўй улус, кўўркийлер,

Ачык жүректү
 слер жүрүмгө келгенеер.
Жаманга туштап,
 жабыс та түшсеер,
Жамандап качан да айтпазым
 слерди.
Отко күйбес осетин де
 болзом,
Омогым өчөт
 көрзөм лө слерди!

АЛТАЙГА

Кутук суузы
 кургабай аккан,
Кулаазы чанкыр
 мөңкүлик Алтай.
Такып ла санаам
 мен сеге салдым,
Тайатан болзон,
Тай!
Төңөзөк – жыралу
 жолыга илинип,
Төрт најымла
 мен катап барадым.
Жыргап отурган
 каргандар ошкош
Жыш-тайганды
 аыктап турадым.
Сүүри-калбан
 бөрүктер ошкош
Сүмерлер алдында
 айылдарын көрүнөт.
Акы-карындаштый
 албатын мени
Айылына кычырып,
 күндүлөп, көдүрөт.
Кавказ јеринде
 газельдий чыйрак
Кара көстү
 кыстарын көрүнөт.
Курсагын ичип,
 куучынын тындап,

Найыларымла кожо
айылдаган эдим.
«Чөөчөй» деген
жандаган ажынды
Чөрчөк жогынан
мен ичкен эдим.
Мал азырап,
магы жайылган
Алтай улуска
мен сагыжым салгам.
Кавказтын бийик
туулары ажыра
Катап ла слерге –
осетин «Салам!»^{*}

¹⁶ Салам – эзеним дегени

Семен Данилов
(Якутия)

БАШТАПКЫ КАР

Апагаш турна куштардый,
баштапкы кар бијелейт.
Ару-ару бу ла кар
јажына кару билдирет.
Тымык-тымык јаландар.
Төнөзөк – ак јастыктый.
Кайран јерим кижиге
барып јаткан јаш кыстый.
Кайран јерим буру јок,
кандый да јуук кижидий.
Кара көзи сурлаган,
каразы јок келиндий.
Каразы јок келиндий,
кайран јерим ап-ару.
Кееркемјизи јок болгой,
је меге, јерим, сен кару.
Такталган јолды талдабай,
ак јалангла барадым,
Таныш кырга чыгала,
тан атканча турадым.
Агуна кушты ајыктап,
«Коркыба!» – деп айдадым,
Агару карга бастырган
јериме мен кайкайдым .
– Агуна куш, бери кел!
Эбире экү көрөли,
Айланган карды бис уткып,
Ак санаалу јүрели.

Јерибистин үстинде
 јенгил изис арт калгай,
Јебрен-јебрен карагай
 эр-јажына шуулагай...

.
Оок балдар каткырып,
 ойноорго јолго келгилейт.
Апагаш турна куштардый,
 баштапкы кар бијелейт ...

«АМАДУ» (1975) ДЕП ЈУУНТЫДАН

КЕЛЕР ЎЙЕГЕ ПИСЬМО

«Эзен бе, таныш эмес ўйе!»

А.С. Пушкин.

Андромеда туманын ырактан көргөндий,
Ойлорди өткүре бис слерге көрөдис.
Түргендеп бараткан жүрүмди бактырып,
Түгенбес ле кыска жүрүмис жүредис.

Слердин жүзигер ырак ла өчөмик –
Ортоосто, бистин көп ўйелик.
Јангыс планета Јеристе слерге
Јарыткыш болуп бис кўйелик.

Ўйибис бистин улу ла кату:
Ўштүге, наҗыга телекей бөлинген.
Кижилигис бистин класстарга ўлелген,
Олор ортодо кан да төгүлген.

Бистен слерлер ыраак-ыраак...
Бистин шакпыртыс көрбөзигер слер.
Јүс те катап санаалу болзогор,
Јүрүмисти јетире билбезигер слер.

«Капитализм», «расизм» ... – бу сөстөрд
Качан да-качан да укпазыгар слер.
Кара кижини столмого буулайла,
Камчыла сокконын көрбөзигер слер.

Телекей бүгүн экчелип те јатса,
Тескери бурулып, түней ле барбас.
Кижилик кандый да јолдорды өтсө,
Лениннинг јолынан ол бурылбас.

Волга сууга кожулган суулардый,
Кижилик түбинде биске биригер.
Өскө керсү жүрүм көндүгер,
Өткөн јылдар минуттый билдирер.

Өйибис бистин улу ла кату:
Өштүге, најыга телекей бөлинген.
Кижининг келер жүрүми учун
Кижилик ортодо кан төгүлген.

Кинчек, шыраны көрбөзигер слер.
Кижилик – слердин нак билегер.
Бийик учатан салымду да болзоор,
Бистин алдысты слер билигер.

Коммунизм дегени утопия эмес:
Коммунист уулдар эрте карыган,
Маныр өскөн меестерге тайкылып,
Марчина Тана кой кабырган.

Бис көрбөйтөн үйеге јолды
Бистин адыстан партия ачкан,
Бир биледий слерге удур
Бистин адыстан Гагарин учкан.

Слер жүретен жүрүмди мендедип,
Палачтын огынан Гевара өлгөн.
Космоско слерге јол ачкылап,
Космонавт уулдар керепте күйген.

Калганчы кожонгын слерге кожондоп,
Виктор Хара фашистке айдаткан.
Аткак эмиктин ары јанында
Колдорын сындыртып, ол кыйнаткан.

Өйибис бистинг улу ла кату,
Је ишмекчи улус бир күүндү.
Олор билер: телекей јондоры
Јаңыс Јерлү, бир Күндү.

Кижилик канадын олор сулаган,
Кижинин адын олор көдүрген.
Озогы жүрүмди түбиненг кубултып,
Октябрь отторын олор күүдүрген.

Келетен өйдинг, Слердин алдаарда
Каруулу улус – бис болорыс.
Талантаар Слердин бийик те болзо,
Тазылаар Слердин бис болорыс.

Чеберлеп жүреер айткан сөзисти,
Чек тудугар баскан јеристи.
Ырысту текши биледе јуртап,
Ыраак үйе, ундыбагар бисти.

НӨКӨР АЛЬЕНДЕ

Президент өргөөзи
кызарган жалбышта.
Ишмекчи улус,
болушка менде!
Нөкөр Альенде,
Сальвадор Альенде,
Миллион көстөри
жангыс ла сенде...
Баштапкы ла катап
тойо ажанган
Балдар сени
јендиртпес деп бодогон...
Санаалу јииттерин
карнавал тужында
Сантьяго городто
јайым ойногон.
Јангы ла јүрүми
јенилген албатын
Јангынды јөмөп,
оморкоп иштеген.
Сүри јангы ла
ондолгон балдар
Сүтти јаантайын
ичерге иженген*.
Је «Ла Монеда» өргөө
от-јалбышта.
Калганчы најылар
јанында јыгылган.

* Президент Альенденин јакылтазыла Чилиде кажы ла оок балага базы јокко күнүн ле јарым литр сүт беретен.

Бүткүл черү,
пушкалу фашист,
Альенде нөкөр,
jүрекке шыкаган.
Сени сүүген
jокту албатын
Турайын десе –
колдоры куру!
Эн өргөдө
шыркалу жайканып,
Альенде нөкөр,
жангыскан турун...
Каска бөрүги
өчөмик жалтырап,
Каныккан бандиттер
удура келер.
Патриот Альенде,
нөкөр Альенде,
Патрон сеге
эмди ле jедер!
«Базынчык көргөн
Чили төрөлим
Бактыртпас!» – деп,
бойына айдарын.
Канду шыркадан
көстөринг jумулып,
Калганчы огынла
өштүгө адарын.
Эн өргөдө
jыгылган бойынды
Эски пончоло*

* Пончо – жеңил жууркан.

бүркеп койгылаар.
Нөкөр Альенде,
сен өлүп калзан,
Өштүлөр сенин
јүзингенг коркыырлар.
Је эртеннен ала
оок балдарга
Айак сүтти
кемизи де бербес.
Орооннын чечеги –
балдар аштаза,
Олорго килеп,
кемизи де көрбөс.
Је тартышка турган
патриот уулдарын
Танктарга удур
јалтанбай барар.
Альенде нөкөр,
мааныдый бололо,
Албаты-јондорды
јенүге апарар.

БАБЫРГАН

Бадыштын учун
 јагыскан ширтеп,
Бажы буурыл
 Бабырган санааркайт.
Тоозы јок јылдарды
 көксинде тоолоп,
Тоозынду Чуйдын
 трагын ајыктайт.
...Адалар јууга
 атанып јадарда,
Айрылып, анда
 ол тура калгандый.
Суру јок уулдарын
 эмдиге ле сакып,
Сыны уурлап,
 карыгып тургандый...

КАЛГАНЧЫ ПИСЬМО

О, кайран јерим, Алтай, Алтай!
Јажынып калдын сен кийнимде.
Москва менин јүрүмим алгай –
Фашисттин огы сол ийнимде.

Кайран энем, кару эјелер,
Карыкпагар меге согушта јыгылзам.
Ундыбай, эске алынып јүригер,
Уйалбагар, качан суруум јылыйза.

Кижиден болгой, бу көрнөөдө
Темир де күйүп, јалбырап туру.
Кийнимде Москва, мен шыркалу,
Беш ле нөкөрим коштой отуры.

Орус, алтай уулдар болгоныс,
Ойрот-Турадан бис кожо келгенис.
Омск городто атанар алдында
Ончобыс чертенип, сөзисти бергенис.

Атака ээчий атака келет,
Алты ла нөкөр артып калдыбыс.
Артып калганы суруусты айдар –
Адрестеристи бис суражып алдыбыс.

Јети катап танкка тепсеттис, –
Јер-энебис корулап ла алды.
Көкүген өштүлер келип ле јат...
Көп лө уулдар баштарын салды.

Удура келгенин кайра соктыбыс,
Удабай катап ла танктар келер.
Теренжип, јерге казынып ла јадыс,
Темирди јенгер күчибис та једер?

Күйүп јаткан тымык јаланда
Бисти тумчалап, ыш јайылат,
Чамчазын јыртып, нөкөрлөр шыркамды
Таңгылап берген... бажым айланат.

Көзим ле јумзам, менин алдымда
Көгөрип калган тууларым турат.
Карган энем очоктын јанында
Карыгып калган јангыскан отурат...

Мал кабырган аркалар көрүнет,
Малдап јүретен ак-бором киштейт.
Эрјине адым та нени сезип,
Эңчейип калган чакызын тиштейт.

Уур шыркадан суузадым эмеш пе,
Урсул ичинин суулары көрүнет.
Ўстигип, эмеш уйуктай бертирим,
Ўстимде катап самолет күркүрейт.

Таңдакты бүркеп, јер торгултып,
Танктар катап ла удура клеедири.
Каска бөрүги өчөмик јалтырап,
Батальон ээчий батальон клеедири.

Калапту согуш удабай башталар...
Калганчы катап чертенип аларыс.
Кийнисте Москва. Тескерлеер јер јок.
Учына јетире мында турарыс.

Кайран энем, кару эјелер,
Карыкпагар меге согушта јыгылзам.
Ундыбай мени эске алыгар,
Уйалбай јүригер, суруум јылыйза...

ЭНЕЛЕР

Агарган карлу
 Москванынг јанында
Атака тушта
 алтай уул јыгылган...
Көгөргөн Бадышта
 кышкы јабыс күн
Көзине көрүнбей,
 јажына јылыйган.
Јангыскан, өскүс
 карагай үстинде
Јаркынду јылдыстар
 өчкүлөп бараткан...
Је өлөрдөн озо
 эрини тартылып,
Јерин кучактап,
 алтай уул айткан:
«Азыраган адам,
 эмискен энем,
Алтай јерим,
 слер ыраак-ыраак!..
Карлу јалаңда
 јуу јеринде
Јанымда коштой
 јангыс ла јыраа.
Кару најылар
 өштүни истежип,
Кайа көрбөй, жүргүлей берген...»
Алтайы учун,
 Россиязы учун
Анайып алтай уул
 јүрүмин берген...

Алтай уулдын
 јиидин кайкап,
Ай карыгып,
 ўстинде турган.
Өлгөндөр ортодон
 уулдарын бедиреп,
Орус эмеген
 чек арыган.
Алтай жуучылды
 кол чанакла
Айлына эмди
 ол тартып бараткан.
Орус жаңыла
 солдаты жунала,
Онон өксөп,
 көңкөрө жыгылган.
Огорода ичинен
 ороны казала,
Орус эне
 жуунадып салган...
Узбек, алтай,
 якут энелер
Уулдарына ыйлап,
 чачтарын жулган.
Олордын уулдарын
 бойындыыйы чылап,
Орус энелер
 сөөктөрүн жууган.

ПОЭЗИЯ

Көксингде канын согулбас болзо,
Көдүринги санаалар
качан да келбес.

Куру сөслө албаты кайкадар
Поэзия слерге обызын эмес.
Бу мындый ла јенил

неме болзо –
Пушкин дуэльде не аттырткан?
Гомерден ала Горькийге јетире
Кемизи омордын јакшы айттырткан?
Болужы јок, ачык јүректү
Поэт улусты кем кичееген?
Калаңы эмес Есенин неге
Калганчы сөзин канла бичиген?
Артып сондогон калыгын көрүп,
Абай чөлдөрдө не ыйлаган?
Бай өргөзин таштап ијеле,
Байрон эригип, не кыйналган?
Боромтык түрменин

эжигин ачала,
Поэзия Джалильге канайда келген?
Кемигер оны ойынга түндеген?
Кемигер оны куру кей деген?..

ТАЛАЙ ЈАКАЗЫНДА САНААЛАР

ЈОТКОН

Түниле токтобой
 талай күркүрейт,
Түбекке түшкендий
 чайка калактайт.
Јотконго бастырткан
 карагай шыркалу.
Јоон будактар
 болуш јок калбандайт.
Карануй өткүре
 карагай агаштар
Качып бараткан
 улуска түнгей.
Олордын онтузын
 кем де укпайт.
Олордын сөзине
 тенгери түлей.
Јарылган снарядтый,
 күкүрттер күзүрейт.
Јалкыннын оды
 ракетадый јарык.
Тоолонып, анданып,
 карайлап келеле,
Толкулар күчүлдейт
 јаратка табарып!

Жадала уйуктап
болбойдым мен...
Жанмыр шуулайт
көнөктөн ургандый.
Көөркий карагай
шыркалу колыла
Көзнөгиме согот
кирерге тургандый...

Дубулты, 1973 жыл.

ТҮНДЕГИ САНААЛАР

Бу кем кожондойт айдын түниле,
Күүзи шыгырайт талайдын үстиле?
Түниле мында кем эригет,
Айса менин сагыжым эдирейт?

Жаратта эмди кем де жок...
Жаңы сезон жайгыда башталар.
Мендебей учкан чайка куштар ла
Менен башка кем табыштанар?

Айдын жолы саргарган булунда
Алыс үниле кем кожондойт?
Амыр-энчү, ыргалду жүрүмде
Амаду жоктый, кем кородойт?

Айса сүүгенин жууда жылыткан
Тул келин тулунгын жулунат эмеш пе?
Балыкчы уулдарды Балтикадан сакып,
Латыш кыстар кожондойт эмеш пе?

Эмезе жууда божогон жуучылдын
Эрикчел сүнези жаратта турат не?
Ээн жараттан Европага көрүп,
Эрте неге өлөгөнүн сурайт не?..

Немец солдаттын сүнези, айса,
Ородон туруп, Германиязын көстөйт?
Экчелген талайды ол кечип болбой,
Энезин кычырып түниле өксөйт?..

Айдын јолы саргарган булунда
Алыс ўниле кем кородойт?
Амыр-әнчү бу јыргалду јүрүмде
Амаду јоктый кем кожондойт?..

Балтийский талай, 1973 јыл.

ЭРТЕН ТУРА ТАЛАЙДА

Эртен тура. Кандый тымык!
Ээн талайда чайкалар учат.
Көс кылбыгар көпөгөш тенгери.
Көжөгө туманды салкындар ачат.

Балтийский талайда, кайда да анда,
Балыкчы латыштынг кемези агарат.
Телекей бүгүн јунунып алгандый,
Телкем талай бойына кычырат.

Јажыркап јаткан талайдын үстине
Јаркынду күн јаңы келгендий.
Качып, сүрүжип, толкулар ойнойт,
Качан да јоткон болбоон немедий...

ЖАРАТТА

Чайка куштын
 кыйгырган үнинде
Кандый да жажытту
 кычырузы бар.
Экчелген толкулар
 күрешкилеп тургулайт :
Элбек телекей
 олорго тар.
Чайка деген
 ол жайым куштарга
Талайды кечерге
 не де эмес.
Телекей грандарга
 бөлинип калганын
Текши Жер балдары
 качан да билбес...
Рижский жарат, 1973 жыл.

ЛАТЫШ КЫС

Кажы ла энгир талайды јараттай
Каткылу көстү латышка өдөт.
Базыдын токтодып, кемге де көрбөй,
Бадышка баштанып, талайга көрөт.

Сертежип турган эр улусты
Сеспей де, латышка јангыскан турат,
Күдели чачы салкынга јайылып,
Күнге, талайга удур барадат.

Ўйдеже көргүлөп оны ээчиде
Ўй улустар туйкайын күйүнөт...
Элбек талайды узак ајыктап,
Эрмек айдышпай, араайын ўшкүрөт.

Чек бараткан кысты ла көрзө,
Чечеркек уулдар тилдерин тартынат.
Черчильге түнгей каргандар кенейте
Чербек ичтерин чичкерте тартынат.

Сагыштар јарыдып, жүректер сыстадып,
Салымы башка кыс барадат.
Күдели чачы салкынга јайылып,
Күнге, талайга удур каткырат.

ТАЛАЙ

Талайдын жанында
сананган санаалар
Та ненин учун
жарык, эрикчел...
Улусты эзедип,
шүлтелер экелген
Улу талай,
жаантайын экчел.
Жүрүм сендий,
улу ла элбек:
Жүсти де жажа, ол не де эмес, –
Жагыс кижинин
кереби сенин
жарадын көстөп,
качан да жетпес.
Кандый да коркушту
күлүктөр болзо,
Кайда чөңөрин
кемизи де билбес.
Жоруктын учына
жедейин де дезде,
Жотконы ого
түнөй ле
килебес...

А Й Р Ы Л Ы Ш

Эртен эрте атанып јадым...
Эзен болзын, мөңкүлик талай!
Жүрүм... жүрүм ойто кычырат,
Жүрегим сенин толкуунда калгай.

Эртен-энгир бу ээн жаратка
Эрчимдү жагарын угарга келетем.
Санаага бастырып, жагыскан жүргемде,
Салкынын карыгым учура беретен.

Музамнын сөзи једишпей турганда,
Музыка болуп, ойноп беретен.
Күүним менин соок тужында
Күкүрт болуп, күркүреп келетен!

Айдын түндерде сени јакалай
Алтай музам ыраактан келетен...
Ачык көстөри ырысту јашталып,
Араайын меге колдорын беретен.

Колыстан тудужып, јарадын јакалап,
Конотон јеристи ундып туртаныс.
Качан да укпаган музыка тындап,
Качан да көрбөгөн алтайга бартаныс...

Эзен болзын мөңкүлик талай!
Эртеннең ала сен јок артарым.
Улустын жүрүмин керекке де албай,
Улу бойын шуулап јадарын.

Шуулап ла јадарын,
Шуулап ла јадарын...

Рижский булун, 1973 јыл.

У Й К У

Көгөргөн талай күнүн ле сайын
Көзнөгим алдына араайын экчелет.
Сүүген бойыма энир ле сайын
Сүрекей жараш түштерин экелет...

Сен кеберлү русалка кыстар
Айдын түндерде меге кожондойт.
«Жеринди таштап, кел!» – дешкилейт,
Je жаңыс ла менин тилимди ондобойт.

Алтын өргөдө, талайдын түбинде
Араайын тынып, уйуктап жадырым,
Аргымак адымды агыдып ийгем...
Ачу киштеп, жериме браадыры.

Улустын корон тилдерин ундып,
Узун-узун уйкуда жадым.
Мендештү жүрүмди мен ундып койгом...
Меге женил, амыр ла жайым.

Балтийский талай, 1973 жыл.

КАРУ ЈЕРИСТИНГ АРУ БАЛАЗЫ

АЛТАЙДЫН ЧЕЧЕГИНЕ

Каткырган немелер
 каткырып алгай,
Канайып жүретен –
 ол менин керегим.
Жай да келзе,
 кыш та түшсе,
Жангыс ла сеге
 сүүнөт жүрегим.
Кайран жеримде
 сенин кеберин
Кайада жайылган
 көк-таман чечектий.
Келген письмонды
 кычырып алгамда –
Кечип болбос
 суу кечкемдий.
Кару жеристинг
 ару балазы,
Карыкка бастырба,
 качан да онбо.
Карлу куйунду
 кыш та келзе,
Каткырып ла жүр,
 качан да тонбо.
Жүрүмде жанмыр,
 јут та болор.
Жүрегин чөкөбөй,
 иженип ле жүрзин.
– Алтайдын сүрлү
 чечеги – дешкилеп,
Албаты-јоныс
 оморкоп көрзин.

АЛТАЙ КЫСКА

Албатым сүүндирген, бойдонды көөрөткөн
Алтайым чечеги, ундыбазым сени.
Кандый да жүрзег, жабыс та түшсен,
Качан да каарып айтпазым сени.
Караннан мен сеге көрүп ийгемде,
Кара көстөринг кару ла кийик.
Былтыргы жыду, жытанган баргаадый,
Быјар немеден сен качан да бийик.
Ары көрзөң, айдыжып та турза,
Аржан суудый жүрегинг ару.
Жадын-жүрүмис башка да болзо,
Жагына, үүрем, сен меге кару.

Рижский булун, 1973 жыл.

ТҮНДЕГИ САНАА

Уйуктаарга көзимди јумуп ла ийзем,
Улаган боочызы ыраактаң көрүнөт.
Уйкум келбейт... Санаамда јангыс сен.
Узаак-узаак талай күркүрейт.

Та нени де ол база сананып,
Таң атканча токунап болбос.
Самыны јытанган бу ару јастыкта
Санаам бүгүн, байла, конбос.

Алкыжым сеге ийейин дезем,
Агару тилистен сөстөр таппайдым.
Кайраным, сеге бу караңуй түнде
Кандый мүргүүлдин сөстөрүн айдайын ?

Эрјинем менин, кудайым менин,
Эригим бүгүн бу элбек таладый.
Күр-көксимде сүүген јүрегим
Күркүреп јаткан түби јок таладый...

Рижский булун, 1973 жыл.

А М А Д У

Ыраак Чуйда кичинек журтта
Ырызым бар, барайын дезем...
Сүүгеним мени кечүде уткып,
Сүүнер эди, једип ле келзем.

Боочылар ажып, сеге једери –
Бош ло болзом – ол неме беди?
Буурайган чачымды туйкайын ајыктап,
Бурулу немедий сен айдар эдинг:

– Чөлдинг үстиле көп јастар өткөн...
Чөкөбөй, сени сакыган эдим.
Көстөринг неге туманду көлдий,
Көксинге кандый санаалар эмди?

Көп јолдорым мен эске алала,
Көнкөрө түжүп, өкпөөрөр бедим?
Јарык санаамды ол ло тушта
Јаңыс ла сеге мен айдар эдим.

Чөлдөги јолдо туштаган болзом,
Чөрчөктө жүргемдий бодолор эди.
Чөкөбөй сакыган көөркийим алдына
Чөддөй түжип, чертенер эдим.

ОРОЙ ТУШТАШ

Санаалу кара көстөрүн көрүнөт...
Сананып жүрзем, сен ол ло бойын.
Канча жылдардын кийнинде катап
Кайраным дезем, каткырбас болбойын.

Омок тужыста тушташкан эдис...
Ол өйлөрис качан да келбес.
Эм јеристе катап көрүштис –
Эмеш те алдына мен бурулу эмес.

Кожо баскан јолысты эмди
Комургай-өлөн туй базып салган.
Кара көстөрис туманга курчаткан,
Кару сөстөрис ундылып калган.

Эки бойыс јарашкан да болзоос,
Эки башка јурт конгоныс.
Јүрүмис бистин бирикпеен де болзо,
Јеристе түнгей ле ырысту болгоныс.

Тумантык көстөрүн жылдыстар бололо,
Тургулап калды јеримнин үстинде.
Кару үнин музыка болуп,
Канымла ойнойт күр көксимде.

АКТУ СӨС

Сан башка сен, көөркийек :
Санаанда сен арлык-берлик.
Айандар кечире, сындарды одыра
Айдын түнде атана берелик.

Кара плащынды жылулай топчылап,
Кара көзине туйкайын көрөйин.
Алты струнду гитараны алып,
Амадуум сеге кожондоп берейин.

Кереес сөстөр көксиме бадышпайт,
Кей сөстөрдү кедери тайайын.
Өткүн струндар онтузы өткүрө
Өткөн жүрүмим мен сеге айдайын...

Бу мындый ла жайда, бу мындый түнде
Килемкей жүректү романтик болгом.
Жүрүмим жеңил, жаркынду өткөн,
Жүрегиме дезе поэзия толгон.

Жарымдай менин табышту жүрүмим
Жарык отторлу залдарда өткөн.
Же буланат өлөңдү жериме эригип,
Бу бойыңа жаантайын бүткөм.

Меге кару нажыларым да бар.
Мени жыккан өштүлөр де болгон...
Адымды жамандап, улус та айткан,
Айлымды ээлеп, нажылар да конгон.

Мендебей, сөзимди жетире угала,
Мени каарып, сен айтпа бүгүн.
Куру кижиге болбогон эдим,
Кунукпа, үүрем, онызы төгүн.

Ай жолыла атана берелик,
Бу жорукту мен көп санангам.
Жай да келзе, кыш та түшсе,
Жаңгыс ла сени, сени сакыгам.

ОРОЙ АМАДУ

Алтайдын түбиле айланып жүреле,
Адынды адап, мен көп эриккем.
Тымыкта айткан ончо сөстөрүм
Тыны жок немедий, кайдайын, экем!

Эң ле кару сөстөрдү талдазам,
Эски немедий, кайдайын, үүрем!
Седен бойым жарыкка келеле,
Сени сүүбесте мен не жүргөм?

Макка кирген кеен чырайлу
Мадонна меге не керектү?
Маанымда жаңыс сен журалган,
Жеримнин кызы сен жалакай жүректү.

Жас жажарза – сакыганым ла сен.
Жай башталза – жыргалым болодын.
Күс келгенде – эриккеним ле сен,
Кыш түшкенде – ижемжим болодын.

Жүрүмнин жолун мантадып өдөргө
Жүгүрүк аттарды мен бүгүн жеккем.
Копту жүрүмнөн коркыбай, экү
Кожо мантадып жүре берелик.

Эрјине аттар жалыла жайкап,
Эжигин алдына бир токтогой.
Элес эдип атана берзебис,
Элибис килеп, бойысты жоктогой...

ЫРААКТАН

Эртен-эңир чайка куштын
Эрикчел үнин сен уккан болзон.
Кунукчыл талайды жакалай жаңыскан.
Кунугып жүргеним сен билген болзон...

Баштап ла сеге турлуда жолуккам, –
Баштапкы чечектий, сен ару тужын.
Карлу бийик тайгалар көрүнөт...
Качан да менин ундылбас тужым!

Теленит чайдан ичип алала,
Тенек бойым атана бергем.
Себискендү тайганы көрбөгөн чилеп,
Сени таштап, та не керигем?

Узак өйлөр өткөн кийининде
Улаган боочызын мен катап ашкам.
Жүрегим эригип, сени сурагам,
«Жүреерген...» – деп, чабандар айдышкан.

Туку ла качан ээнзиреп калган
Турлуунга сенин булуттар конгон.
Жайым бойым баштапкы ла катап
Жаңыскан артып калгамдый болгон...

Онон бери жоруктап та жүрзөм,
Оноор жолым ундылып калган.
Калганчы катап бичиген письмондо
Кайран сөстөрүн жайнудый угулган.

Je табышту жүрүмнөң там эзирип,
Сени ундып саларга мендегем.
Jeң туттуртпас кыстарды да jeңзем,
Je сен jaңгыс болгоның канайып эндегем?

Баскан жолыс жоголып та калза,
Баштапкы тушташкан jeриске келерим.
Jалтанбай сеге удурa көрөлө,
Jаш тужымдый колымды берерим.

КЫШКЫ ЖОЛЛО

Эрјине аттарды бийе тептирип,
Эжигин алдына мантадып келерим.
Кемге де бербей, үүремди сени
Кебистү чанакта учурта берерим.

Аттардын оозын кайра тартарга,
Алдыста буудакты кем де этпес.
Кийик аттарды божодып ийзебис,
Кийнистен бистин кем де јетпес.

Качарын соокко тонбозын деп,
Карла јыжып, изидип ийерим.
Чачылган карды керекке бодобой,
Чачакту бөркимди чалкойто кийерим.

Узун јолыста сен чылай берзен,
Уйуктаарга бажынды ийниме саларын.
Сүттий агарган јаландар ажыра
Сүрекеј јараш чөрчөгим угарын...

Күзүни шыңыртын кожонго бодоп,
Мениле кожо көп јолдор өдөрин.
Кару јүзинди төјиме салала,
Качан да көрбөгөн түш көрөрин...

Чөлдөрдү өткүре, тууларды ажыра
Чөрчөк јериндий алтайга барарыс.
Бойыбыс дезе бу өткөн јүрүмде
Болгон ачуны чек ундып саларыс.

Ойгонып келзен – бис ойто ло јолдо...
Онызын јангыс учында аайлаарың.
Сүттий агарган јаланды ајыктап,
«Сүүгеним...» – деп араайын айдарың...

ЫРААКТАН ИЙГЕН ЭЗЕН

Ээн талайдын
 жанынан ийген
Эзеним менин
 сүүндиргей не сени?
Бастыра тенгистер
 көксимде жүрөрдө –
Балтика талай
 кайкадар ба мени?..
Жер үстинде
 мен сүүп те билгем,
Женимнен туттуртпай,
 омок то жүргөм.
Тургузып койгон
 тузакка да киргем,
Жүрүмнүн жүзүн
 мен ончозын көргөм...
Чайка куштын
 эрикчел кыйгызы
Чачылган толкуда
 көмүлүп калгай.
Анайда сеге
 айтпаган сөзүм
Амадуум болуп,
 ундылып калгай...

Юрмала, 1973 жыл.

ПИСЬМО

Талай түниле
 комудап коноло
Таң алдында
 үргүлей берген...
Тапчы кыбымда
 та не шылырайт?
Та ненин учун
 сен түжиге кирген?
Сергелен күйген
 бу таң алдында
Сен эмди кайда?
 Билбезим эмди.
Качан да бистин
 јиит жолдорыс
Кайран жеристе
 бириккен эди...
Ол туштагы
 согулган жүректин
Окпыны мени
 ойгосты эмеш пе ?
Жетире айтпаган
 сөстөрүн меге
Једижип келеле,
 кыйнады эмеш пе ?
Бу јараттан
 сеге јетире
Сүрекей ыраак...
 Билерим оны.
Сен билелү,
 бала-баркалу

Жүрүм андый –
 канайдар оны!
Je ненинг учун
 бу өскө жаратта
Jerимле кожо
 сен түжелдинг ?
Ээн жаратла
 баскындап жүргемде,
Эрикчел санаалар
 не эжилди ?
Аргалу жүрүмде
 јуртаган эжин
Аракы ичип
 булгалды эмеш пе ?
Ойноп ло жүрген
 оок балдарын
Ооруга бастырып,
 ыйлады эмеш пе?
Ол өйлөрдн
 эске алынып,
Орында уйуктабай
 јадырын эмеш пе?
Je бу жараттан
 сеге јетире
Сүрекей ыраак...
 Билеринг оны.
Men билелү,
 бала-баркалу,
Жүрүмис андый –
 канайдар оны!

Дубулты, 1973 жыл.

ЧАНКЫР АМАДУ КАЙКАЛДУ ӨЙ

Кечеги күнде
 кайкаган немеге
Улус бүгүн
 ајару да этпейт.
«Атом, спутник,
 космос то» – дешсеес,
А түнгей ле биске
 та не де јетпейт...
Јаштаң ала
 јаанына јетире
Науканы истеп,
 ончозын билет.
Кажы ла күнде
 бистин јүрүмге
Кайкал эдип,
 таланттар келет.
Озо бараткан
 орус албаты
Ондый болбой –
 кайкаары да јок.
Ончозы өмөлү
 совет калыгым
Ончо јондорго
 үйеге јозок.

ВЛ. ЛУГОВСКОЙ

Москва. Баштапкы ла күкүрт.
Жайылып келген Тверской бульвар.
«Луговской оору. Семинар болбос». –
Ол күн айдышкан поэт уулдар.

Поэт уулдар сыранын барында
Бой-бойына үлгерлер кычырар.
Көкиген омор качызын сананбас,
Көбүктү сыра тамагын кычыдар.

Уулдар ончозы јиит, калангы.
Москвада дезе баштапкы ла күкүрт.
Бастыра оромдор уулдарга ачык,
Оромдор сайын жүрүм ле күзүрт.

Уулдар ончозы «сүрекей таланту»: –
«Улу болорго – бойынды ла коры».
Луговской дезе таланту ла улу,
Је јангыс ла бүгүн ол тын оору.

Москвада дезе баштапкы ла күкүрт.
Жайылып келген Тверской бульвар.
Луговской бүгүн оору да болзо,
Ачык көзнөктин алдында турар.

Баштапкы күкүрт карган поэттин
Бастыра жүрүмин катап эседер.
Чанкыр салкын төжине согулып,
Чачын сыймап, араайын эркелеер.

Турган поэттин көзине кенейте
Туркестан кумагы ыраактан көрүнер.
Чинар агаштар өчөмик сомдолуп,
Чимганнын ыраак сындары көгөрөр.

Пушкин турган площадьта күкүрт
Пушка аткандый кенейте торгулар.
Жуурканды таштаган оору поэтке
Жуучыл аттардын киштежи угулар.

Тунгак жуучыл кожондор угулып,
Сиваштын жаркынду отторы көрүнер.
Жаңыскан турган поэтти танып,
Фрунзе ого колдорун көдүрер...

Оорыган жүреги кычырган ороонго
Онон поэт атана берер...
Эртенги күнде катап ла биске:
«Луговской оору. Слер бош» – дежер.

А Москвада дезе баштапкы күкүрт.
Оору поэтке кемис те келбес,
Өскө городто санаага бастырып,
Өлүп жатканын кемис те билбес.

Жажарып жаткан Тверской бульвардый,
Жайым бистердин жолдорус элбек!
Жиит бойлорус жүрүмнен эзирик,
Жирме жаштуда бис кандый тенек...

АЛТЫН-КӨЛДӨ

Алтын-Көлдө ак туман,
Алтайдын тыныжы токтоп калгандый.
Ышта агаштар соокко чыдашпай,
Жылынарга озор кызынып алгандый.
Корон соокторго койон калтырап,
Колдорын согунып, аралда секирет.
Түндер сайын түлкү де чөкөп,
Түлтүйип алала, чычкандар кетейт.
Же калын кардын алдынан чычкан
Жемидин бедреп, качан да чыкпас.
Күн де чыкса, күрт алдынан
Күлүрт эдип, күртүк те учпас.
Чакпынын тилинде балыка көргүлөп,
Чала бүтпей, киштер өткүлөйт.
Жас келер деп, агаштан учкулап,
Жаңыс ла омок тийиндер бүткүлөйт...
Чындап та, удабас ээн тайгадан
Чыкыраган сооктор жүре бергилеер.
Курбайа тонгон кушкаштар сыйкылдап,
Куру мөштөрдө курсагын бедреер.
Алтын чачту күн ле келзе,
Агаштар ужыган буттарын жылыдар.
Кайыннын суузы тамыры сайын
Кан тепкендий, тартылып жылыжар.
Ол тужында ойбок актарда
Омок бийени күртүктер бергилеер.
Жажыл шалин жабынып ийеле,
Жаланга кайындар ойынга келгилеер.
Кайылган кардын суузынан ичеле,
Кандыктар бажын көдүрип келер.
Күүктамандар күнге удур

Күлүмзү көстөрүн ачкылап ийер.
Күүктин үни алтайга торгулза,
Күнкелдилер ойгонып келер.
Күйе берген жалбыштый чечектен
Күннинг де көзи кылбыга берер.
Бастыра ла өскөн өзүмнин жыдынан
Бажын айланар, телекей тапчы.
Өзүмдер жыргаган ол кыска өйлөр
Өдө бергенде, сүрекей ачу!
Ол тужында сенин санаанга
Jүзүн ле башка немелер кирер.
Jүс будукту јеринге көргөндө,
Jүрүминг кыска немедий билдирер...
Је бажыска кирген сагышты ундып,
Јенгестү жышла бис өдөлик.
Јурап баштаган јаскы күндерге
Јууктай туруп, катап көрөлик:
Алтын-Көлдінг тожы ачылып,
Јайым толкузы јайкана берди.
Ак парузы салкынга эбиреп,
Апагаш-апагаш кемелер келди...
Сындарды төмөн белдери ээлгилеп,
Сыгындар ээчијип, сууга түшкүлейт.
Тура түшкүлөп, баштарын канкайтып,
Туулардын јаражын кайкажып көргүлейт...

ЫРААК ТУРЛУДА

Туранын ичи каргуй.
Туманду кыш... Кар јашкан.
Узап барган сындардан
Уйкузырап күн ашкан.

Турлуда јаткан јестемнин
Туразында отурым.
Ээн тайгада јадарга
Эрикчелдү ле болтыр.

Токуналу кепшенип,
Тойу койлор јөдүлдейт.
Потпойлонын полдорын
Боро чычкан өрүмдейт.

Кижичилеп эстейле,
Кискелер сүт ичкилейт.
Ўргүлей бердим эмеш пе,
Ўлгерим не бичилбейт?

Коночы чылап кызарып,
Коно өчөмик от күйер.
Түлтүйген тымык аралда
Түниле катап түлкү үрер.

Тегерик акта ол ойноор,
Тенгериге ай өксөөр.
Оорузы јаан кижидий,
Онтоп-сыктап үкү өксөөр.

Толукта ийттин курсагын
Токтонок түнде база ичер.
Топчылардый истерин
Токтонок булгап, суу кечер.

Койлор жылу кажаанда
Койу арканы түженер.
Кејирлери кырландап,
Кепшенер, кепшенер, кепшенер...

Јестем ле эјем бажыма
Јаан јастык салгылаар.
А мен уйуктап болбозым:
Санаалар, санаалар, санаалар...

Сугаттын оозы туй тонуп,
Суудагы тош тызыраар.
Тыны кирип келгендий,
Тымык стене тырсылдаар.

Јабылбаган парата
Јангыскан тонуп, чыкыраар.
Бичилбеген үлгерим
Чычкандар түнде кычырар...

ЖАЙГЫДА

Жер энем мени
Өлөңлө чуулаган...
Женезек төжөктү
Жалаңда жадырым...
Көк айаста,
Туулардын үстинде,
Булуттарла кожо
Күн браадыры.
Олор жолыла
 миллион жылдарга
Күнүн ле мынайда
 баргылап ла жат...
А мен дезе
 бу жарыкта
Төртөн лө жашту, же
 жүрегим сыстайт.
Үстимде шуулаган
 бу үркүнчек бүрлер,
күс ле келзе,
 какталып калар.
Ойгонып келеле,
 оноң ло көрзөн:
Өйлөр өткөн –
Катап ла кар.
Же бүгүн меге
 жылу ла жайым.
Адару күүлеп,
 мөт бедрейт.
Мени соододып,
 будактан будакка

Тийиндер секирет,
тийиндер секирет.
Аксандап келеле,
менин јаныма
Алаң кайкап,
аспан токтойт.
Канадын јангып,
скрипказын алып,
Качан да укпаган
симфония ойнойт.
Јүрүмнин, ырыстын
күўзин тыңдалап,
Тымык чибилер
араайын үшкүрет.
Чочый берген
карагай кенейте
Чочогойын ычкынып,
будыма түжүрет.
Кандый тымык!
Кайдаар ла көрзөн:
Карлу мөңкүлер
ыраак, ыраак...
Канча да кирези
сананып јатсам,
Карыырга јетире
эмди де узак...

ЈАСКЫ ТҮНДЕ

Карагуй көзнөктү
јабыс турада
Кандый да келин
түниле ыйлайт.
Өткүүлдинг јанында
кандый да уул
Өкпөөрип, кыска
јүрегин сыйлайт.
А јаландарла, бастыра
јолдорло бүгүн
Эрке, эрке
јас келип јат.
Талдардын бүрчигин
ол сыймап ийгенде,
Тарс этире
јарылып ла јат.
Эжинен ырашкан
үй кижі ыйлайт –
Эрикчел санаалар
көксимде толтыра.
Унчукпай, түмен
јылдыстар отторын,
Улугбек чилеп,
ајыктап отурым...
Јанымда турган
бу јаан теректер
Јайыла берер
ай ла толзо.
Улус бойлорын
јамандап ташташпай,
Бу Улу Јүрүмди ондойтон болзо...

САЛОНДО

Ченеген чилеп, јаражай келин
Чек базытла јанымла өдөт.
Өкпөөрө бергеним сезип ийеле,
Өчөгөн чилеп, көзиме көрөт.

Көндүрө баратса, туйкайын көрзөм,
Көзине онын күн толгондый.
Јүзинде чырыш јок то болзо,
Јүрүмди көргөн лө үй кижиге болгодый...

Је күнүн ле энгирде табышту салонго
Јенгил базытту ол омок келет.
Таныш эмес јажытту јүрүмин,
Танытпас санаазын ол кожо экелет.

Јаан учурлу политика шүүшкен
Јарлу эрлердин јанында токтойт.
Кугарган јүстү каргандар онын
Куудый апагаш колдорын окшойт.

Энчейип бараткан эрлер кенейте
Эрмекчил болгылап, көстөри күйгилейт.
Таланты јабыс пижондор ологорго
Табылу баскындап, күйүнип көргүлейт.

Кемге де көрбөй, санаазын јажырган
Келиннин күзүни каткызы угулат.
Кажайган чачту эрлердин төжинде
Калганчы каны октолып согулат.

Өскө жүрүмдү ол келинге көргөмдө,
Өскөн жерлерим кенейте ундылат...
Эрини ойноп, эрмектен турганда,
Эр жүрегим эригип, кайылат.

Эрикке туттурган көзине көргөмдө,
Эбирip жетпес талалар көрүнөт,
Кар түшпейтен ороондор жаткылайт,
Качан да көрбөөн талайлар көгөрөт.

Je күзүни каткылу жаражай келин
Јети часта шампанский ичер..
Онон карманду карганга барала,
Оорудан чеберлеп, өбөөнин кичеер...

Чек базытла табышту салонго
Чек өскө кижинин јаныла өдөр.
Өкпөөргөн өскө уулдардын көзине
Өчөгөн чилеп, каткылу көрөр...

Москва, 1973 жыл.

ЈАСКАРЫ

Карарып бараткан карлу јаландар
Нени де сақып јаткандый, тымык...
Күреелей турган үүре кайындар
Күнге жылынат. Сүрекей ыжык.

Төрт талага ачык туулардан
Јылу, јылу эзиндер келет.
Јадын-јүрүмди, бойыңды јаныртып,
Јарык-јарык санаалар экелет.

Узун кыштын күндерин ундыдып,
Удура, јүрүмге, јас кычырат.
Калганчы шүлү кар үстинен
Кайкап, нени де таан кычырат.

Сүринди баскан кышкы булуттар
Јүргүлей берген кайдаар да качып.
Тенери бийик, көпөгөш-көпөгөш.
Телекей бүгүн ойто ло ачык!

Көксимде өткөн бу јаркынду јаста
Јүрүм меге катап ла тар.
Чындык најылар, слер бүгүн кайда?
Слерди ле көрөр күүним бар...

Амаду-санаагар кубулып калды не.
Айткан сөзигер чечен, та јок?
Ардак бойоор азийдый ла болзоор,
Артканы меге керек те јок.

АЗЫЙДАН АРТКАН БИСТИН КЫЛЫГЫС

Азыйдан арткан азиат кылыгыс
Азып-тозуп, ойто ло келет.
Эрмекке турбас эски-саскыбыс
Эрикчел ачу санаалар экелет.

Бойыстан бийик, таланту улусты
Бойыска бистер та не тендейдис?
Кожо иштеген кижини ондобой,
Коп угарга та не мендейдис?

Өрө лө өзүп келген бойысты
Өчүрө базарга мактанып турадыс.
Теерменнин айланган тегелик тажына
Тегине сууны та не урадыс?

Жамыга турзаас, бажысты канкайтып,
Жаныста улусты та не сеспейдис?
Жаан улустын алдына жакшыркап,
Жабыс кижини та не тепсейдис?

Чынааркап, өскө кижинин сөзиле
Чын-төгүнди ылгабай, колыйдыс.
Жарлу болорго бойысты керелеп,
Жарым ла часка геройлор болодыс.

Же качан бирде бойысты ондоп,
Бойысты каарып, бис айтпай кайдарыс.
Арткан жондорго жергелей тендежип,
«Алтайлар бис!» – деп оморкоп айдарыс.

ЈИИТ ПОЭТКЕ

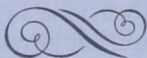
Јарлу болорго үлгерлер бичип,
Јалтанбас омок эр болорын.
Бастыра немеге јангыдан көрүп,
Бай жүрүмле сен толорын.

Айткан сөстөрүн ару да болор,
Амадуун сенин бийик те болор...
Јалкуурбай иштезен, јар да келер,
Јарык-јарык көп санаалар берер!

Бозом энгирде, таң эртеде
Бозогон алтап, Поэзия келер.
Је јаркынду күндий ырысла кожо
Јажытту коронын ол кожо экелер...

Күндү де болор, күйүниш те једер –
Күч ле болор, јиит нөкөрим!
Јүрегинди улус шыркалап та койзо,
Јүрүмнин јүзине сен омок көрөрин...

Бойына сени теңдеген улустаң
Бийик болуп, ологорго килеерин...
«Ас калыктын поэди мен» – деп,
Ачузын јангыс түбинде билерин.

«МААРКА» (1981) ДЕП ЈУУНТЫДАН

ЈЫЛДЫН ӨЙЛӨРИ КЕРЕГИНДЕ КОЖОН

Јас

Јенил чыкту булуттар бүгүн
Јер үстиле салкынга айдадат.
Сооктор сууга кайылып, чонуп,
Тонтош тудунып, божотпой чырмайт ...
Туштаган ла немени
Тудала, толгоп,
Туулардан күркүрөп,
Суулар аккылайт.
Эрип калган јаландар, чөлдөр
Эркө, эрке јажыган јаткылайт.
Күнөт јерде эки карган
Күүндери јарык
Сүүнгилеп отуры.
Төң бажында төө тенкейип,
Нени де терен сананып туру...
Јажыл өлөң, кирбиктү көлдөр
Јарык көзиле
Бийикке көргүлөйт.
Кайда да тракторлор
Араайын таркырап,
Качан да сүрбеген
Јер сүргилөйт!

Жай

Күнчыгыш тала күнүн ле сайын
Күлүмзиренип, жайгы
Күнин аткарат.
Учы көрүнбес чөлдөр үстинде
Узун, узун
Чокторын тарайт.
Жер-энебис өлөнгө бастырып,
Жеңил тынып,
Чечектеп жадат.
Бозом киргенче куштар кожондоп,
Ботоолор көкип,
Жаланда жарыжат.
Сарафан кийген, апагаш чечектү
Садтар жайылып,
Сайраган тургулайт.
Арбуз бышкан бай бахчада,
Арыкта суулар
Шулурап аккылайт.
Жаркынду күни изү чалыган
Жайыбыс бистин
Жайым ла элбек.
Жаан иштерди бүдүрип койгор
Жаткан жоныстын
Ийдези бек.

Күс

Күнүн ле сайын
Күндер кыскарат.
Күсти мактап,
Кожоным баштайдым.
Колхозтор ажын
Жуунадып алган –
Алтын күске
Алкыжым айдадым.
Орой күски
Жалаңдар сайын
Обоолоп койгон
Өлөңдөр карарат.
Аңказын ажыра
Бүткен ажысты
Айаң чөлдөрлө
Машиналар аппарат.
Сары тонду
Агаштар эмди
Санааркап турган
Немедий көрүнөт.
Апагаш бөрүктү
Ала-Тоо сайгабыс
Араайын сананып,
Токуналу үргүлөйт...
Жайлудан түшкөн
Койлор мааражып,
Жабыс чөлдөргө
Једерге мендейт.
Кой кабырган
Јииттер эмди
Той эдерге

Айылга мендейт.
Элеваторго ашты
Эртелеп тартарга
Элес эдип,
Поездтер барат.
Канча калыкты
Ажыла сүүндирип,
Кайран күзим
Каткырып турат.

* * *

Туманду кыш... Кар, јашкан.
Тууларда агаштар ыйлайт.
Сындар-баштан кўн ашкан...
Сын-аркам менин сыстайт.

Баштап алган үлгерим
Ненин де учун божобойт.
Сен оору ба, жүрегим?
Сени кем де ондобойт.

Кызыл энгир. Оромдо
Кыстардын өткүн үни.
Күскүге туйка көрөдим...
Күлүкти ле сени!

Качан да кара саамайда –
Кажайып келген кылдар.
Жүрүм, жүрүм... Санаамда-
Жүргүлей берген жылдар..

Буудактар өтпөй жүретен болзом,
Буурайбас эди чачым...
Је ичкери жүткиген өйдөн
Кайдаар барарын качып?

Таадак болуп, түңей ле онон
Тайакту сен ичкери барарын.
Јаба јеткенче јол јайладып,
Јаан јолдордо артып каларын...

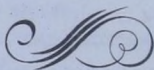
* * *

Ойгонып келзем, тымык, тымык...
Оройтып калган час согулат.
Карангуй оромдо, кайда да анда
Калаңы орустын кожоңы угулат.

Араайын келеткен күкүртти тыгдап,
Ачык эжиктин алдында турум.
Таманы түшкенче танцевать эделе,
Табышту јииттер јангылап отуры.

Калаңы орус таң ла атса,
Капшайлап туруп ижине озолоор.
Түн ле кирзе – түбек сескендий,
Јүрегим мени катап ла ойгозор...

Та кайткам, кайткам, кайткам?
Тартык Володянын айлында отурым.
Бууныгым мынайда канчазын жүрейин?
Бу ла көрзөм, каланы болтурым.
А бу ла өйдө ыраак Вьетнамда
Жиит жуучыл октон өлүп жат.
Бу ла өйдө Ольстер деп жерде
Кемнинг де каны асфальтка төгүл жат.

II. ЛИРИКА В ПЕРЕВОДЕ

ИЗ ПОЭТИЧЕСКОГО СБОРНИКА «СТИХИ» (1958)

ДВЕ ДОРОГИ

Скалистый берег –
До чего он дик!
Он не живет минуты тишиною:
Катунь, как разъяренный бык,
И в берег бьет рогатою волною.
Повсюду горы...
Но который год,
Былое забывая понемногу,
Наш Чуйский тракт
Сквозь горы вдаль идет
Над старою алтайскою дорогой.
О, старая дорога!
Сколько бед,
Разлук, смертей
Тебе пришлось увидеть.
Здесь был забит нагайками мой дед
За то, что смел тебя возненавидеть.
По этому пути издалека
Купцы возили огненную воду,
Чтоб трезвым не был мой народ века
И никогда
Не ведал про свободу.
Но мой народ,
Он выжил в трудный час,
Он сбросил тяжкий груз

Глухих столетий...
И только птицы изредка
Сейчас
Напоминают посвист
Ханской плети.
Ты, старая дорога,
Не смогла
Пробиться дальше:
Не хватило силы,
Когда уркош, отвесная скала,
У пропасти тебя остановила.
И – замерла...
А над тобою вдаль,
Сквозь горы, над ущельями,
– Вот так-то! –
Советская проходит магистраль,
Которая зовется Чуйским трактом.
Стремительно уходит Чуйский тракт
Туда, где горы поравнялись с небом.
Здесь день и ночь
Стучат машины в такт,
Нагруженные мясом, шерстью, хлебом,
Щебенка под машинами хрустит...
И Чуйский тракт
Уходит вдаль бесстрашно.
Под ним
Дорога старая грустит,
Припоминая свой позор вчерашний.

Перевод В. Фирсова

К НОВЫМ ЛЮДЯМ И НОВЫМ КРАЯМ

До свидания, мама, прощай!..
Над горами – осеннее пламя.
До свиданья, мой маленький край!
Я вернусь по весне
С журавлями.
Скоро птицы на юг полетят
И по-птичьи тоскливо заплачут,
Но они возвратятся назад,
– Разве может случиться
Иначе?
Разве можно весной усидеть
Вдалеке от родного гнездовья,
Разве можно
О родине петь
Вдалеке от родного гнездовья?!
И в Москве мне свой край не забыть...
Вечерами,
Конспекты листая,
Захочу я опять побродить
По гористым тропинкам Алтая.
И захочется так,
Что – невмочь,
Хоть беги на вокзал за билетом...
Я сумею бессонную ночь
Просидеть у окошка без света...

Слышу, кедры мне шепчут:
«Держись!
Будет дождь,

Будет слякоть и вьюга!
Не страшись,
Ты идешь в эту жизнь
От железной рогатины плуга...»
И дорога ложится к ногам,
И дорога все дальше уходит.
К новым людям
И к новым краям
Беспокойное сердце уводит.

Перевод В. Фирсова

ПОЙ, ПЕВЕЦ!

Пой, певец,
О великих зорях,
Пой, певец.
О стране свободной,
Пой, певец,
О Стране Советов
И о людях этой страны.
Пой, певец,
— Твой свободный голос
Будет слышен везде и всюду:
Отзовется в тростинке каждой,
Наклонившейся над ручьем.
Пой о том, что народ мой счастлив
Тем, что с русским народом строит
Настоящую жизнь,
В которой
Мы сегодня с тобой живем,
Пой, певец.
О том, что мы любим,
Если руки дружны с работой,
Если сердце наружу рвется
От нахлынувших чувств порой.
Пой, певец,
О весенних грозах,
О морях, создаваемых нами,
Пой о тех, кто влюблен и весел,
Кто умеет любить и петь.
Пой, певец,
Ты обязан правду
Рассказать о Стране Советов,
О, страна, что живет солдатом,
Но не думает воевать!

Перевод В. Фирсова

* * *

Отзвенели копыта
Алтайских коней...
Загрустило осеннее поле.
И последний листок
С оголенных ветвей
Закружился, почувствовав волю.
Глухо шепчутся с ветром в воде
тростники.

Облака над землей
Проплывают лениво.
И под старый рассказ
Говорливой реки
Задремала плакучая ива.
Мудрый кедр на скале
Видит мрачные сны:
В них трескучий мороз
И густые метели...
Песни девушек стихли до новой весны,
И давно журавли улетели.
Отзвенели копыта
Алтайских коней...
Только кто-то природу
Отчаянно будит:
По продрогшей дороге
Вдаль скрывшихся дней
Листья мчатся к деревне,
Тоскуя по людям.

* * *

Алтайский край,
Тебя я не забыл:
К тебе опять вернулся сын упрямый...
По узенькой дорожке
От избы
Бежит навстречу мне
Родная мама...
И медный чайник, потерявший счет
Своим годам,
Опять поет нестройно.
– Сынок, учиться долго ли еще?
– Спросила мать, вздыхая беспокойно.
– Теперь недолго, – отвечаю я... –
Беру топор, да молоток, да гвозди.
А у окна береза ждет меня
И что-то шепчет
Языком березьим.
На лыжах, что под крышею лежат,
Гнездо успела ласточка построить...
Уже румяным яблоком закат
Созрел над освещенною горою...
В долине Урсула горят огни.
Мы с мамою ведем
Простые речи.
И звезды,
Словно будущего дни,
На нас глядят совсем по-человечьи.
С лугов пахнула
Мятою трава.
Протяжно сочи* где-то прокричали...
У матери –

* Сочи – ночная птица

Седая голова,
У матери –
Заботы и печали.
Она, однако, долго не молчит
И говорит – как будто, и некстати:
– Сынок, ты слышишь –
Плачут дергачи?
Траву скосили, негде ночевать им.
Но не беда, трава ведь подрастет,
Да и хлеба, видать,
Созреют скоро.
Сегодня будет урожайный год,
Хоть трудно было... –
И глядит на горы. –
Учись, сынок,
А я уж как-нибудь
Дождусь тебя, мы жить получше будем.
За мой нелегкий,
Но хороший путь
Мне часто помогают наши люди... –
Вокруг – ни звука. Тишина. Покой.
Лишь изредка собака где-то взвизгнет.
И мама
Жесткой, ласковой рукой
Меня ласкала,
Говоря о жизни.
Года идут.
И я несу мечту,
С которой хоть по рытвинам, по кочкам
Я поле жизни
С честью перейду, –
Поэтом ли?..
Но человеком – точно!

Перевод В. Фирсова

ПЕРВЫЙ СНЕГ

Первый снег...
Первый снег
Пробегаёт дорожкой.
Первый снег...
Первый снег
Прилипает к окошку.
Первый снег...
Первый снег,
Словно заячья шубка.
Первый снег...
Первый снег,
Словно девичья шутка.
Первый снег...
Первый снег
Над дорогой кружится
И, несмелый такой,
Мне на плечи ложится.
Он боится тепла,
О морозе мечтает.
Первый снег...
Первый снег
Он, конечно, растает.
Может быть, потому
Он до слез мне приятен.
Первый снег...
Первый снег,
Словно старый приятель, —
Тот, что в сердце твоём
Стал немалою частью.
Первый снег...

Первый снег,
Словно первое счастье.
Ровной сеткой висит
Белый снег на березах.
Первый снег...
Первый снег –
Не жилец без мороза.
Трудно первому быть,
Если силы немного...
Беспокойно кружит
Первый снег над дорогой.

Перевод В. Фирсова

ОХОТНИК В ТАЙГЕ

С дустволкой в жилистых руках
И в шубе наизнанку,
В тяжелых, теплых сапогах
Он вышел спозаранку...
Шумит тайга.
Трещат кусты.
Овраги смотрят грозно.
А белки, распушив хвосты,
Бегут, оставя гнезда.
Хотя глаза у старика
Немного потускнели,
Он бьет всегда
Наверняка,
Без промаха
По цели.
Он рысь сквозь сучья различит.
Он не упустит волка.
И тульская дустволка
На весь Алтай звучит.
Медведь упал на синий снег...
Шумишь напрасно, ветер! –
Не ты, не зверь,
А человек
Хозяин дебрей этих!
Шумят дремучие леса,
Шумят, зверье скликают.
И звезды, беличьи глаза.
Обиженно мигают.
Тайга была еще вчера
Дика, глуха, страшна...
Под теплым кедром –

Треск костра.
Погрейся, старина!
Ты здесь сегодня не один
Ночуешь при огне...
Доносит ветер шум машин,
И песню
О весне.

Перевод В. Фирсова

БУРЁНУШКА

Отец, винтовку сняв,
У двери встал,
На нас взглянул.
И пот холодный вытер,
И плачущую мать поцеловал,
И повторил:
– Буренку берегите...

Всегда мы были сыты молоком,
И мать на фронт
Слать масло не скупилась.
Но вот однажды,
Несчастливым днем,
Буренушка домой
Не возвратилась.
Напрасно мы кричали средь лугов
Вокруг стояла тишина
Немая...
С последним криком
Наших петухов
Буренушка вернулась
Чуть живая.
Она лежала
В пасмурных сенях,
На маму глядя,
Спрашивала будто:
«А как же проживешь ты
Без меня,
А как без молока
Детишки будут?..»

Уже туман за окнами редел,
И мама, обнимая нас,
Рыдала...
Как человек
После хороших дел,
Буренушка
Спокойно умирала.

Перевод В. Фирсова

ОТЕЦ

Хлопнул дверью,
Вышел – не простился.
Мать сидела молча у стола.
Не пришел назад, не возвратился –
Понапрасну, видимо, ждала.
Было все запутано и сложно.

Мать сказала:
– Нет у вас отца... –
И забились быстро и тревожно
Детские наивные сердца.

В темноте не спал я до рассвета,
Думу передумал не одну,
И решил,
Что ни за что на свете,
Как отец,
Не брошу я жену.

Бились сосен шумные вершины,
За селом трещали трактора,
А на полках – в ведрах и кувшинах
Брань отца гудела до утра.
...Мать трудилась до заката в поле,
Проходил в заботах день за днем.
А отец... его забыли вскоре,
Ничего не слышали о нем.
Но однажды ночью я проснулся,
Отчего – и сам не мог сказать,
Я протер глаза и повернулся:
Надо мною наклонилась мать.

– Встань, сынок...
Нагрянул враг проклятый...

(Я молчу – спросонья не пойму).
Твой отец идет на фронт солдатом,
Вот снеси курут* и хлеб ему.

Горы.
Рань.
Прохладная погода.
Я пешком пришел в военкомат.
Там рыдали женщины у входа

И сержанты строили солдат.
Я стоял растерянно в сторонке –
Ни один солдат мне не знаком.
И смеялись местные девчонки
Над моим домашним узелком.

Люди волновались и спешили,
Солнце припекало все сильнеей.
Вдруг, смотрю – отец!
Отец в машине.
Я вдогонку бросился за ней.

Эх, отец!..
Ничто не изменилось
На лице нахмуренном и злом.
И машина скрылась за углом,
Только пыль над улицей клубилась.

Наш отец погиб под Сталинградом,
Но нередко думаю сейчас:
Он, наверно, был бы с нами рядом,
Если б тот подарок взял от нас.

Перевод Ю. Полухина

* Курут — сырчик.

БАЛЛАДА О СОБАКЕ

Тайга была огромна и безлюдна.
Тагил бежала по-звериной тропке,
И кедры больно ветками хлестали
По впалым и дымящимся бокам.
Тайга была огромна и безлюдна.
Неподалеку где-то ухал филин,
И белый свет луны с трудом сочился
Сквозь ветки неподвижных кедрачей.
А вот поляна.

Вот шалаш знакомый —
Он отсырел и набок покосился.
Зола давно остыла меж камней...
Она шалаш обнюхала, лежанку,
С оборванными лямками мешок —
Все сохраняло слабый-слабый запах
Тяжелых рук хозяина.

Собака
Задрала морду к небу и завывала.
А в небе неподвижная висела,
Пустынная, холодная луна.

Казалось, ветер пел в вершине кедра,
Ту песню, что нередко пел хозяин,
Но это филин хохотал над нею
И по-собачьи лаяла лиса.
И чудилось собаке, что с добычей
Вот-вот хозяин выйдет из-за сопки,
Потреплет по спине ее и сядет
У жаркого костра пред шалашом,
Задумчивый, большой.
И, по привычке,
Она ему в колени сунет морду.

Собака, ничего она не знала,
Не понимала, для чего хозяин,
В пахучих сапогах и в гимнастерке,
В теплушке ехал к западу; не знала,
Зачем он привязал ее к ограде
В чужом дворе.
Шел сорок первый год.

Сухие листья падали с деревьев,
И стало очень холодно собаке
Под равнодушной, белою луной.
Она уйти хотела, но вернулась.
У шалаша, где прежде жил хозяин,
Ей повстречались два голодных волка,
Два осторожных, опытных врага.
И кинулась она без лая, молча,
Лишь челюсти работали и лапы;
Сплелись клубком три тела мускулистых
И шерсть летела клочьями от них.

Но вскоре волки отступили в чащу.
Отвагою ее поражены.
Она лежала, кровью истекая,
У шалаша, где прежде жил хозяин,
И бляхою поблескивал ошейник
С обгрызанным, оборванным ремнем...

...Опять живет в тайге ее хозяин,
Охотится, силками ловит белок,
До осени ночует в шалаше.
Когда же ветер бродит в сонных кедрах,
Все чудится ему в ночах таежных,
Что где-то воет верная Тагил.

Перевод Ю. Полухина

ЗИМНИЙ ВЕЧЕР

Замела к избушке след
Вьюга снеговая,
Ветер возится в трубе,
Сказку напевая.

Ребятишкам спать пора,
Сон глазенки сводит,
Да со скотного двора
Мама не приходит.
Где-то в сумрачном лесу
Тявкает лисица...
Размышляет мальчуган:
– Что могло случиться?

Может, около тропы,
Где темнеют елки,
С нашей мамою сейчас
Повстречались волки?

Вот пойду, своим ружьем
Серых испугаю...
– Нет, – девчурка говорит, –

Я наверно знаю:
У телят она опять.
Кончилась работа,
А телятам отпускать
Маму неохота.

Что поделать – малыши
Требуют ухода.
Видишь, снежная пурга:
Сердится погода...

Ребятишки у окна
Маму поджидают.
В небе мутная луна
Тихо проплывает.

Дверь испуганно скрипит
От порывов ветра,
И качают головой
Вековые кедры...

Перевод Б. Гайкович

СПОЙ МНЕ, МАМА

Журавли... журавли...
Улетают от нас журавли.
Спой мне песенку, мама, –
Ты помнишь ее, дорогая.
Эту песню на крыльях
Опять журавли принесли
И опять, унесли,
Далеко-далеко улета...
К материнским ладоням
Моя прикоснулась щека.
Вижу детство свое,
Беспечальное и озорное:
Журавли... журавли...
Чуть заметно плывут облака,
Над горами плывут,
Над деревней плывут,
Надо мною
Но быстрее облаков
Журавли пролетают, трубя.
И вполголоса песню
Поет моя добрая мама:
«Спи, мой маленький, спи...
Все, что есть на земле. –
Для тебя.
Вся земля – колыбель.
Подрастай поскорей, мой упрямый».
Журавли... журавли...
И дорога у них далека.
Журавли... журавли...
И дорога у них не легка.

Им придется лететь
Много длинных и скучных недель.
Мир – велик!
Но я верил, что мир – колыбель...
Пой мне, мама.
Ты знаешь –
Я детство свое вспоминаю.
Спой еще что-нибудь,
Дорогая моя, родная.

Перевод В. Фирсова

ОСЕННЯЯ НОЧЬ

Большая ночь.
Угрюмая такая!
Уже дожди холодные пошли.
Там, у подножья гор,
Друзей скликая,
Готовятся к отлету журавли.
Березовый листок
Прилип к окошку:
Замерз, бедняга, хочется к теплу.
А на коленях деда дремлет кошка,
Постукивают ходики в углу.
Что может быть темней
Осенней ночи,
Когда вселился в душу непокой?..
И филины, как пьяные, хохочут
В сыром бору за маленькой рекой.
Холодный ветер
Словно со стараньем
По вечерам гудит, гудит в трубе...
Не спит старуха, отложив вязанье,
И думает, конечно, о тебе.

Ты не забыл, что есть на свете мама?..
В Москве, как на Алтае,
Тоже дождь.
Ты на бульваре
Два часа упрямо
Любимую свою
Напрасно ждешь.

Вот дом ее. Подъезд. Этаж и двери.
Однако знай – она там не одна.

Но ты уверен, глубоко уверен:
Дождь виноват, что не пришла она.
Ты едешь в общежитие.
И злобы
На дождь, на осень
Почему-то нет.
Конспекты отложив, твой друг, должно быть,
Давно уснул,
Не погасивши свет.
Ты в комнату войдешь.
Как можно тише.
Что – тяжело?
Но ты рукой махнешь
Припомнишь мать
И ей письмо напишешь,
И до рассвета, знаю, не уснешь.
Придет письмо в алтайскую деревню –
Надолго ветер замолчит в трубе..
Спи, мама, спи.
Придет весна к деревьям.
Мне тяжело...
Я помню о тебе.

Перевод В. Фирсова

АЛТАЙЦУ ВАСЕ

Отец твой знал и голод, и ненастье,
Сводил концы с концами кое-как,
А рядом жил его большой приятель –
Василий Громов, пахарь и бедняк.
Белогвардейцы застрелили Васю,
Упал Василий, руки разметал...
Когда же ты на белый свет родился.
Отец тебя Василием назвал.

Горел Алтай. Кулак стрелял нам в спину.
Ты – сирота.
Куда пойти тебе?
Кузнец колхозный, богатырь Василий,
Тебя пригрел в большой своей избе.

С тобой на фронте был Василий Теркин,
Тебе Чапаев твердость духа дал.
Чтоб стать таким, как большевик Василий,
Трудился ты, сражался и страдал.

Ты не напрасно именем гордишься.
Ты в каждый дом почетным гостем зван.
Когда жена родит тебе мальчишку,
Ты просто назови его:

Иван

Перевод Ю. Полухина

АЛТАЙСКИЙ ПАРЕНЁК

Снега таежные темны,
Буран охрип почти...
В какой лощине табуны
От ветра упасти?
Крепчает стужа,
Жжет сильней,
Пастух давно продрог,
Но скроет вовремя коней
Алтайский паренек.
Уныло воет волчий хор
У самого жилья.
Спокоен парень:
Волки – вздор!
Проверен ствол ружья.
Весна взовьется над тайгой,
Расправивши крыла,
И вновь расскажет козодой,
О торжестве тепла
И амаргою* станет вновь
Лесная ветка в срок –
Пусть песню сложит
Про любовь
Алтайский паренек.
Ойын** начнется ль у реки, –
Вздыхает сто девчат,
Ведь у парнишки каблуки
Все подробнее стучат.
А если парень тамада,

* Амарга – пастушеская дудка.

** Ойын – национальная игра: состязание в пляске и песни, которое происходит в лунную ночь. Юноша-победитель получает право поцеловать возлюбленную.

На тое* не сносить
Гонов баранам никогда,
Гостей не обносить.
Стреляют пробки до утра
Из бочек в небосвод.
Вину колхозному пора
Порадовать народ.
И паренька зовут везде.
— А ну-ка, спой, сынок! —
В веселье первый
И в труде
Алтайский паренек.

Перевод Б. Гайкович

*Той — пир

ДОРОГА В ГОРАХ

Вот уж осень.
В небе над горами
Тихо проплывают журавли.
Листья многоцветными коврами
На лесные просеки легли.
И с утра на перевале горном,
Там, где путь опасен и горбат,
Всхлипывая грустно и покорно,
Над обрывом тащится арба.
Может быть,
Излишне молод возчик
И горяч, наверное, притом,
Но, как взрослый,
крепко держит вожжи
И при этом щелкает кнутом.
С ним,
забыв от страха все на свете,
Глобус и портфель прижав к себе,
Новая учительница едет
В горную деревню
на арбе.
– Ты давай, Калдаш, поосторожней,
Как бы конь, копытом не лягнул. –
И тотчас спохватится тревожно: –
Да смотри,
чтоб в пропасть не свернул.
– Нина Мекечиновна,
не бойтесь,
Не таких я коней усмирял.
Скоро дома будем, успокойтесь...
Эй, куда ты?

Перевод Ю. Полухина

ПУТЬ ЯНАРА

Запах сена пьянее дурмана.
Горы спят в синеватой тени;
Перед сном

одеяло тумана

Натянули на плечи они.
Жгут костер мальчуганы у брода,
Свет дрожит на осклизлых камнях,
И хорошую прочат погоду
Перепелки

на дальних полях.

Разгораются звезды ночные,
Но над юртами ночь не тиха –
Провожают друзья и родные
На учебу
в Москву

пастуха.

Каждый к парню подходит с советом:
– Ну, удачи, Янар, от души!
Приезжай на каникулы летом
Да почаще нам письма пиши.
– Там, в Москве,
Занимайся прилежно, –
Говорят пастуху старики.
А красивая девушка нежно
Прошептала:
– Я жду у реки... –
Как по сердцу ударили струны,
Ташаур* пробкой выстрелил вверх,
На поляне, открытой и лунной,

* Ташаур – кожаный сосуд для кумыса.

Говор,
 пляска
 и радостный смех.

– Пой, Янар,
свой аил* покидая.

Путь твой светел, хотя и не скор –
От вершин голубого Алтая.

До вершины
Ленинских гор.

Перевод Ю. Полухина

* Аил – селение

ПОЮ В ГОРАХ

Пою в горах.
Брожу то тут, то там.
В ущельях тьмы
Найти стараюсь свет.
Идет за мной козуля по пятам,
И журавли летят за песней вслед.
Когда охрипну,
Припаду к земле,
Из горных родников
Прохладу пью.
Я становлюсь значительно сильнее
И вновь иду,
И вновь, и вновь пою.
Мой главный путь —
Он где-то впереди...
Когда устану,
Молча постою.
Но молод я!
И с песнею в груди
Я вновь иду,
И вновь, и вновь пою.
Уж если начал,
До конца допой.
— Кожондо!* — горы вторят мне в ответ...
Идет козуля дикая за мной,
И журавли летят за песней вслед.
Гнилые сучья преграждают путь.
Я спотыкаюсь,
Но иду опять.

* Кожондо — пой.

Мне хочется немного отдохнуть,
Зажечь костер,
Сварить обед, поспать.
Но нет – нельзя!
Ночлег мой впереди.
Я должен песню выстрадать свою.
Да, молод я!
И с песнею в груди
Я вновь иду,
И вновь, и вновь пою...

Перевод В. Фирсова

ВЕЧЕР В ГОРАХ

Солнце в тучу медленно садилось.
И на мох прилег устало я.
Надо мной береза наклонилась,
Словно ты, любимая моя.

Я лежу.
Заметно, как темнеет.
Горный вечер тишину привел.
И на фоне неба столбенеет
Дикий и воинственный козел.
Он, как будто тишины пугаясь,
Рявкнул с камня
И умчался прочь...
Замигали звезды, зажигаясь,
Из-за елок выглянула ночь.
Тишина...
И сквозь нее устало
Горных рек доносится мотив.
Дремлют в вышине
Немые скалы,
Головы над вечностью склонив.

Перевод В. Фирсова

Весенний ветер
Сердце растревожил...
Гори, луна,
Сильней, светлей гори!
Мне тяжело.
И потому, быть может,
За косогором плачут глухари.
Но вот уже не слышим ветра стоны
И нет звезды на небе
Ни одной...
А кедры, не скупые на поклоны,
Прощаются с красавицей луной.
Идет весна.
В душе, однако, – вьюга.
Но я дождусь,
Дождусь своей зари!
Пускай молчит далекая подруга, –
Не нужно громко плакать,
Глухари...

Перевод В. Фирсова

КУКУШКА

Улеглись последние морозы.
В воздухе – медовый аромат.
Белые стыдливые березы
Снова по-весеннему шумят.
Словно бригадиры,
Всем отрядом
Вслед за плугом
Шествуют грачи...
Первая кукушка где-то рядом
Беззаботно-радостно кричит.
Ей-то что, кукушке?
Ей бы днями
Петь о том, что май леса одел, —
Ведь она не видит наших дел
Пьяными, весенними глазами.
Ей-то что! —
Она ведь очень скоро
Улетит из нашей стороны
В те края, где мирно дышат горы,
Где не трудно жить,
Где нет войны.
Ей-то что! —
Она и знать не хочет.
Как нам с матерями тяжело.
Беззаботно
Целый день хлопочет.
Прославляя майское тепло.
Ах, кукушка,
Глупая болтушка,
Знала б ты, как нужен хлеб бойцам!
Нам не до тебя.

Лети, кукушка,
Не тревожа нас, к своим лесам.
Не тревожа нас, расстанься с нами
И лети, покуда голос цел...
Пьяными, весенними глазами
Ты не хочешь видеть
Наших дел.

Перевод В. Фирсова

ПЕРВЫЙ ГРОМ

Весеннее спокойствие лазури
Еще таят родные небеса.
Но, брови туч густеющих нахмурия,
Дохнула ветром первая гроза –
И гром ударил
Словно в исступленья,
И день померк, бездонно-голубой.
Деревья опустились на колени
И руки сучьев
Подняли с мольбой.
Исполненная жажды самой жгучей
Березка тучам тянется вослед.
Вот мелочь капель сумрачные тучи
Швырнули ей,
Как будто горсть монет...
... Уж ливень смолк.
И распахнулись дали
Еще ясней, прозрачней, чем вчера.
И птицы на лугах прощebetали,
Что наступила летняя порà.
Все было так: когда мне было двадцать,
Не знал и сам я
Помыслов своих –
Привык я тихим парнем называться,
Я думал сам,
Что я на редкость тих.
Но вдруг, любовь почувствовав большую,
Я, словно тот весенний небосклон
Степной грозой,
Волнуюсь и бушую,
Ее тревожным светом обновлен.

О, первая любовь –

живая сила!

Все новое: и мысли, и дела...

Не ты ль меня бороться научила,

Вручила даль,

широкий шаг дала?

Перевод Б. Гайкович

АЛТАЙСКИЙ САД

К селенье,
 что у берега Катуни,
Когда на северплыли журавли,
Молоденькие яблони и груши
Средь гор суровых
 ярко расцвели.
И каждый день старательные пчелы
Летят туда ватагою большой,
И все цветы алтайские,
 ревнуя,
Рыдают – заливаются росой.
Ах, яблони, гордячки и кокетки,
Все в кружевах,
 в накидках на плечах,
Не зря же птицы, прыгая по веткам,
Вдруг перестали петь на кедрачах.
И ходит сторож Саламчи меж яблонь,
Как евнух средь гарема своего;
Мальчишки смотрят в сад из-за ограды,
Да вот боятся, видимо, его.
Но знаю я,
 что скоро на Алтае
Поднимутся сады в любом селе,
Хозяйки станут печь пирог из яблок
И будут груши на любом столе.
Так будет, знаю...
А покуда груши
Шумят ветвями на ветру:
«Растем!»
... И по горам от зависти бессильной
Седые кедры шепчутся кругом.

Перевод Ю. Полухина

* * *

Голубые просторы,
Горизонт голубой...
Горы,
Здравствуйте, горы.
Здравствуй,
Край дорогой!
Ты, как друг, улыбнулся.
Я из дальних дорог
Возвратился,
Вернулся –
Не вернуться не мог.
Я знакомые лица
Вижу в каждом окне,
Я хочу поклониться
Старикам и родне,
Только радостью снова
Мне туманит глаза,
Ни полслова,
Ни слова
Не сумею сказать.
Здесь когда-то сражался
Деревянным мечом,
Было все нипочем.
Вечно сбиты колени.
И, зовя меня вдаль,
Здесь кричали олени
По утрам,
Не тогда ль
Мне в райкоме вручили
Комсомольский билет,
Словно вдруг подарили

Все дороги,
Весь свет,
Радость нужного дела,
Рек равнинных стекло...
Сколько птиц пролетело
И воды утекло!..
Дети носятся с шумом.
А у новых ворот
Древний старец с топшуром*
О героях поет.
Не могу наглядеться
На простор голубой.
Здравствуй,
Милое детство,
Здравствуй,
Край дорогой!
Ты, как друг улыбнулся.
Я
Из дальних дорог
Возвратился,
Вернулся —
Не вернуться не мог.

Перевод Ю. Полухина

* Топшур — музыкальный домбры. Народный инструмент, род домбры

Собою жить,
И в себе – людьми...
Похож мирок твой
на узкий гробик,
А я – человек еще,
Черт возьми!

Перевод Б. Гайкович

МАЛЕНЬКОМУ ЧЕЛОВЕКУ

Неглупый парень.
С десятилеткой.
Работает складно.
Пьет не часто.
В нем
только одно
удивляет нередко
Не может
спокойно
видеть
начальство.
Бледнеет,
места рукам
не находит,
Имени
своего
не вспомнит,
Если начальство
к нему подходит
Или —
в одной из соседних
комнат.
Иной раз
начальство
о чем-нибудь спросит,
Проходя,
два пальца
протянет сухо
И так,
между прочим,
не слушая,
бросит:

– М-да...

Ну, как...

житуха? –

А парень...

Что с ним?

Глядеть неловко:

– Хи-хи.. поживаю... –

лепечет с улыбкой,

Как будто

нашел на углу сторублевку.

Иль премию

получил

по ошибке.

Вернувшись домой

и не успокоясь,

Кидается

вдруг

на шею жене:

– Кошечка!

Счастье-то нам какое!

Пал Палыч

два пальца

подал мне! –

Не спит,

полпачки выкурит за ночь

И будит жену

еще до зари:

– А знаешь,

может,

нынче Пал Палыч

Подаст мне не два,

а целых три...

* * *

Нам,
людям,
знакомым с серпом
и молотом,
Поручено
счастье
грядущих
дней.
Работа кипит
горячо
и молодо,
И завтра
с каждым часом
видней.
Народ
тех
уважает и чествует,
Кто сердцем
прямо
и душою
смел.
А кто себя
«маленьким» чувствует,
Тот не годится
для наших дел!

Перевод Ю. Полухина

МОЯ КНИГА

«Москва – Алтай» –
в барнаульском экспрессе
Мы едем два дня.
Ни конца,
ни края...
Соседка молчит,
не ответит, не спросит, –
Французскую книжку читает,
вздыхая.
В соседнем купе
с молодецким задором
Гармошка поет
про свое
дорогое.
Бескрайние степи,
уральские горы –
Как книга огромная
передо мною.
И чудится мне,
что во ржи золотистой
Коня расседлал
Салават Юлаев.
А в пенном потоке,
глубоком,
быстром,
Как будто плывет
комбриг Чапаев...
Я завтра домчусь
до отрогов Алтая
И выйду
в широкую степь
из вагона.

Я буду бродить,
со стрижами болтая,
Встречать пастухов
на истоптанных склонах.
Уж вечер.
Соседка роман отложила,
Но слышу во тьме,
как вздыхает чуть-чуть.
«Наверно,
какой-нибудь
фат и кутила
Всадил себе пулю
в грудь».
Мне
жалко соседку немного,
не скрою,
Комичны вздыханья
мечтательных дев.
Меня привлекают
другие герои,
Герои,
Которых встречаю
везде.
Они – непоседы,
им сборы –
недолги,
Суровость дорог
закалила сердца...
Не уместишь
мою книгу на полке,
Книгу мою
не прочтешь до конца.

Перевод Ю. Полухина

* * *

Я мечтаю, может быть,
Только об одном –
Быть бы мне черемухой
Под твоим окном,
Чтобы ты, красивая
Появясь в окне,
Посмотрела ласково,
Улыбнулась мне.

А подует ветер вдруг,
Тронув тишину
Я к тебе душистые
Руки протяну,
Шею твою нежную
Ветками обвив,
Стану я нашептывать
О своей любви.
Быть бы мне черемухой
Под твоим окном –
Веселить глаза твои
Теплым, тихим днем,
Сон пугливый девичий
Ночью сторожить,
А кустом заброшенным
Не желаю быть.

Перевод Ю. Полухина

РАССТАВАНЬЕ

Ч. Е

Позади
Под теплыми снегами,
Задремал последний перегон.
Суматохой,
Говором,
огнями
Наплывает медленно перрон.

Ты берешь свой чемодан с вещами, –
Огорчаться, право, недосуг.
Что тебе скажу я на прощанье,
Мой голубоглазый школьный друг?
Не уронишь,
нет,
слезы росинку,

А протянешь руку мне без слов
И уйдешь.
И белую косынку
Потеряю средь чужих голов.
...Мне теперь глядеть в окно ночное,
О тебе в дороге вспоминать.
Только знаю, –
Встретимся с тобою,
Непременно встретимся опять.

Перевод Ю. Полухина

ТОСКА

(Песня)

Бурливые волны Катуни-реки
Закрыли дорогу к тебе, Шурале.
Мрачны перевалы в снегу, высоки, —
Ну как же я их перейду, Шурале?
И конь мой не может дорогу найти,
Тоскует без крыльев скакун, Шурале,
Ведь песне — и той по горам не пройти,
По зимним горам не пройти, Шурале.
Обвалы лежат меж тобою и мной,
На горных тропинках лежат, Шурале.
Но с первой кукушкой приеду весной,
Ты жди непременно, моя Шурале.
Бурливые волны Катуни-реки
Закрыли дорогу к тебе, Шурале.
Мрачны перевалы в снегу, высоки,
— Ну как же я их перейду, Шурале?

Перевод Ю. Полухина

ПОКИНУТАЯ

Уснули горы.
Тихо-тихо...
И вдруг...
Откуда ни возьмись –
Гармонь, играющая лихо,
И песня, рвущаяся ввысь!
Вот песня подошла к ограде.
От дома в нескольких шагах...
А ты сидишь,
В окошко глядя.
С ребенком спящим на руках.
В душистом запахе черемух
Цветут сады,
Сады цветут.
Поют девчата возле дома,
Зовут тебя, тебя зовут.
А ты в который раз читаешь
Письмо от мужа:
Он тебя
Женою больше не считает
Живет с другой, ее любя.
Он позабыл, что мальчик скоро,
Один у мамы подрастет
И спросит об отце, который
К ним даже в гости не зайдет.
За окнами – весенний ветер,
И от черемух все светло
За окнами любимых встречи
И губ доверчивых тепло,
За окнами – веселье, песни..
И ты на песни не идешь.

Понятно – тяжело.
А если
Свое ты счастье там найдешь?
Там ждут тебя друзья, подруги...
Иди же к ним, иди скорей!..
И ты идешь, идешь на звуки
Призывной музыки друзей.
Здесь все танцуют, даже тени.
И ты, не помня ничего,
На круг выходишь подбоченьясь
И восклицаешь:
– Кто – кого!
– А ну!.. –
Ты бесконечно рада.
– А ну!.. –
Ты пляшешь, не дыша.
И замечает кто-то рядом:
– Невеста, братцы! Хороша!..
Твой смех –
Он здесь любому нужен.
И ты, выходит, – не одна...
А ветер –
Он письмо от мужа
Уносит с твоего окна.

Перевод В. Фирсова

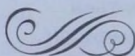
АЛТЫН-КЕЛ (Золотое озеро)

Давным-давно алтаец-бродяга нашел в горах Алтая золото – величиной с конскую голову. Не желая менять золото на чашку ханского риса, он бросил его в озеро... С тех пор огромное озеро в горах Алтая называется Золотым озером.

Я берегом бродил,
Не зная сна,
К озерному прислушивался гулу,
Покуда длиннорогая луна
Вершины гор
Рогами не боднула.
Плыла спокойно песня над водой,
Легенду
Волны грозные шептали,
Что, мол, на дне
Есть слиток
Золотой,
Да только люди слитка не достали.
Стучали злые волны в берега,
Ревели громко:
«Нас не одолеешь!..»
О, Алтын-Кел,
Ты долгие века
Гордишься тем, что золото имеешь.
Да, ты красив, –
Других не сыщешь слов!
Но не гордись былыми временами:
Твоя вода – то слезы бедняков
И пот, который лился здесь веками
Послушай, друг,

К чему кичиться зря,
Ведь над твоей волною
Горит сегодня
Новая заря,
Которую зовем мы —
Золотою!

Перевод В. Фирсова

**ИЗ СБОРНИКА «ЖИВЕЕ ВСЕХ ЖИВЫХ»
(1980)**

ИСПОВЕДЬ

Сюда пришел я
За советом Вашим,
С себя стряхнув
Седую пыль дорог.
Чтоб сил набраться
Перед новым маршем,
Переступаю через Ваш порог.
Сквозь грозный век,
Что Вами взбудоражен,
Мечты, надежды, планы юных лет,
Свой взгляд на мир,
На место в мире нашем,
Я к Вам принес, Великий,
На совет.

Перевод Л.Чикина

* * *

Не Мавзолей, а Смольный здесь.
До ночи
Открыта дверь
В просторный кабинет.
Солдат, ученый, школьник и рабочий
Идут, идут к нему –
Конца им нет.
И стала площадь Красная
Приемной,
В которой многолюдней
С каждым днем.
Я – не посол заморский.
Я – лишь скромный
Ваш рядовой,
Спешу к Вам на прием.
Вот – иностранцы,
Кажется, арабы.
Быть может,
Их забота привела.
Я уступлю им, потому хотя бы,
Что у меня к Вам
Личные дела.
Не Мавзолей, а штаб здесь.
Тот, в котором
Все доложи – и выполни приказ.
Здесь революций штаб.
И разговоры
Здесь не нужны,
Здесь дорог каждый час...
В открытом Вами в светлом мире этом
Живу не лучше всех –
На радость всем.
Мой путь не гладок –

Ровных тропок нету.
Но я пишу,
Свой хлеб не даром ем.
Пишу о планах наших и дерзаннях
И о руках натруженных пою.
Я честно помню Ваше завещанье.
В долгу пред Вами –
Долг Вам отдаю.
Вы моему народу счастье дали
И к свету солнца вырвали из тьмы.
Я помню, как в алтайских горных далях
Впервые – Ленин – прочитали мы.
Казалось, враз повеселели горы...
Еще ликбез я помню и отца,
Который уезжал учиться в город.
А мать роняла слезы у крыльца.
Ребята в шлемах – помню- под горою
Сходились в шумной праздничной игре.
Ещё я помню:
Старики, настроив топшур,ы,
Пели песнь об Октябре.
И комсомольцы тех времен великих
Несли идеи Ваши, как бойцы.
И у костров
Читали Ваши книги
Отцы орлят тех,
Тех бойцов отцы.
А в годы бурь
и схваток небывалых
Они ушли, народ спасая свой...
Немало спит за Волгой их.
Немало
Тех, кто легли
под снежную Москвой.

Недавно рядом с Вами похоронен
Великой битвы рядовой боец.
Пусть говорят:
Он Неизвестный воин!
А, может, там покоится отец!
Он был солдатом,
Был питомцем Вашим
И верным сыном века своего.
Не отдал он врагу полей и пашен.
Кто б ни был он –
Отцом зову его.
А жизнь идет
через сердца народа.
И мир живет
по ленинским часам...
И вслед за мной –
Другой, смущенно, кто-то
Придет раздумьем
поделиться к Вам.
А мне пора,
Мой дорогой учитель,
Дорог – бессчетно,
Коль не поспешишь –
Останешься на месте...
Разрешите
Мне на прощанье Вам сказать:
Алкыш!
Пусть Ваши мысли,
Землю будоража,
Зовут людей
на подвиг и на труд.
Гул революций,
Трепет флагов Ваших
Пусть имя Ленин
По векам несут.

ЭНРИКО

Энрико – глазастый кубинский мальчишка!
Веселый, как птица, он с солнцем встает.
Со щетками ящик схвативши под мышку,
Бежит по столице и песню поет.

Он чистит ботинки, знакомым кивая,
Полуденный пот отирая с лица.
Он каждую улицу знает в Гаване,
И каждая улица знает юнца.

Вот пачку газет мальчугану вручили,
Когда ж он продаст их – все новости дня,
Все то, что случилось в Панаме и в Чили,
Расскажет он вам, голосишком звеня.

Он занят, Энрико, он вечно при деле,
В столице по-своему он знаменит.
Вы что-то не поняли в речи Фиделя?
Спросите Энрико, он вам объяснит!

Гремит океана гигантская лира,
И солнце играет в зеленой волне...
Известны Энрико все гавани мира,
Он карту рисует углем на стене.

И трудно в такое поверить кому-то –
Он грамоты толком не знает пока!
Лишь выдастся чуть посвободней минута,
Слова на асфальте выводит рука.

Серьезность во взгляде, поджатые губы,
И детские пальцы совсем не слабы.
Уже он умеет писать: «Вива Куба!» –
Как некогда русские: «Мы не рабы».

Энрико не ищет себе передышки,
Он знает, что время торопит взростеть,
Спешит заронить оно в сердце мальчишки
Слова: «Революция», «Родина», «смерть».

Вступаешь ты в жизнь на крутом повороте,
И я тебе счастья желаю стократ,
Как другу – в работе, как птице – в полете,
Энрико, сын века, мой маленький брат!

Перевод И. Фонякова

ТОВАРИЩ АЛЬЕНДЕ

Товарищ Альенде,

как больно свободу

Увидеть сквозь пламени языки...

Товарищ Альенде,

ответьте народу

И твердой рукой отведите штыки.

Товарищ Альенде,

как верили дети,

Что снова досыта попьют молока...

Глупышки,

коварную очередь метит

В горящее сердце фашиста рука...

Антея враги от земли оторвали –

Горит Ла Монеда последний этаж.

О Чили сыны!

Победить вас едва ли –

Ещё далеко не пустой патронташ.

О, гневный Альенде, оружие возьмите,

Стреляйте, стреляйте за веру детей.

Стреляйте, стреляйте, стреляйте – разите

Правдивыми пулями ваших идей.

Последняя пуля –

по пьяным от крови,

Как горды плевков, как само торжество.

Пусть рваным пончо вас фашисты закроют –

Закрыть всю страну им не хватит его.

Перевод А. Жукова

НА АЛЬПИЙСКИХ ЛУГАХ

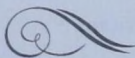
Закат окрасил облака,
В долинах сумрак загустел.
Среди сплетений тальника
Зовет подругу коростель.

Уходят склоны в высоту,
Глядят вершины в синеву.
Туман поплыл на Биик-Ту
Роса присела на траву.

Постой, красавица, постой!
Не торопись к себе на стан.
Давай послушаем с тобой,
О чем в горах кричит куран.

Давай, красавица, вдвоем
Побродим тихо вдоль реки.
Давай цветов с тобой нарвем,
Давай сплетем из них венки.

Запомним далее красоту,
Над пропастью задержим шаг
И на вечернюю звезду
Давай посмотрим просто так!

ИЗ СБОРНИКА «СТИХИ» (1977)

КАУРЫЙ

Унылый хвост – как старая метла,
Все машет равномерно и бесцельно.
Неважны, знать, каурого дела;
Теперь он так... при водовозном деле.

А помнишь, друг,
 возили мы зерно!
С тобой мы тоже фронту помогали.
...Вернуться нужно засветло в село,
Но сумерки, как волки, настигали
В горах,

когда ты выбьешься из сил...
метели, голод – всякое бывало!
Я злился, я налечь просил,
И плоть моя тебя стегала.

И эхо понукало нас двоих,
То ль насмехаясь, то ль жалея.
В глазах твоих, разумных и больших,
Блестели слезы, болью тяжелея.
Скрипело и скрипело колесо,
Дорога не нелюдимая лежала.
Я растирал пшеничный колосок,
И зерна ел,
И засыпал устало.

А ты все шел, и шел, и шел.
Плелись минуты...

годы пролетели!

И хорошо, что встретил, хорошо
Тебя, околицей бродя по цели.
Хочу прощения теперь просить –
Что злобился в отчаянье и страхе.
Годов тех отдаленных волчья сыть
На всех рубцы оставила и знаки.

Глубокая печаль в очах твоих,
Друг мой каурый,
старый работяга.
Длиннеет в поле тень от нас двоих,
Вечерняя уж серебрится влага.

...Табун заржал. Каурого зовут
В луга поречные с собой в ночное.
Он не идет, он остается тут.
Усталый, грустный, все стоит со мною.

Перевод А. Медведева

СТИХИ О ГОРНОМ КОЗЛЕНКЕ, МАТЬ КОТОРОГО Я УБИЛ

Как черт,
попутал азарт нелепый,
Нажал курок я,
и взвился дым —
И, о козленка
споткнувшись слепо,
Косуля пала
к ногам моим.
Меня обнюхав,
козленок блеет,
Лиловым глазом
косит в тайгу.
Он слабоногий
и тонкошей.
Ему навряд ли
Помочь смогу.
Любая мать —
неприкосновенна!
Как
материнское молоко
Смешать посмел я
с кровавой пеной?
Не то велел мне
тайги закон!
...мордашкой кроткой
в тайгу уставясь,
Козленок плачет
и мать зовет.
В его огромных глазах —
усталость

Тоски, холодной,
 Как горный лед.
Зловеще солнце
 В туман садится.
Рудую медной
 горит закат.
Глухая полночь
 поможет скрыться
Тебе, козленок
 меньшей мой брат.
На сердце
 сырый твой взгляд не тает.
Я пред тобою,
 как тать, стою.
Тебя укроют
 леса Алтая.
Но где мне совесть
 лечить свою?

Перевод А. Медведева

ЭТЮД

Луч осени скользнул легко
От перевала к перевалу,
И на леса уже легло
Полудремоты покрывало.

Стада в предчувствии зимы
О травах солнечных вздыхают.
Вздохнем украдкой и мы,
Увидев, как река стихает.

Покрылся дымкой Хан-Алтай...
И журавли тревожно плачут,
Как сотни лет и сотни стай
Назад... природа грусть не прячет.

Бормочут что-то невпопад
Осины перед холодами.
Лист палый – как колоды карт.
Деревья на весну гадают.

Перевод А. Медведева

ПОЭЗИЯ

Старые горы,
 Как мельницы вечные,
Над водопадами...
 Радуги вижу во мгле!
К ним и пойду я
 Тропою бесконечною,
Все-то приметив
 На отчей земле:
Как чолушманские воды
 Гневливые
Бьются в скалу,
 Что надмэнно молчит;
Хвои обветренной
 Дрожь торопливая
В сумрачной чаще
 Меня просквозит.
Ветром мой взор
 Пролетит над долиною —
Там, где блестит
 На курганах полынь...
Дрема глухая,
 Неодолимая.
Холод высот,
 Низовая теплынь.
Тихое пламя
 Костра полуночного
К тихой беседе
 Меня позовет.
Былей пастушеских
 Реки молочные...

Песен пастушеских
Горечь и мед!
В поле бескрайнем
Зарницы летучие
Снова, как орды
Степных кипчаков,
Насмерть сойдутся
Под черными тучами...
Тени ли огнистые
Давних веков,
Сон ли курганов
Иль дума внезапная —
Этих огней быстролетных
Клинка?
Вольтовы дуги
Востока и запада,
Молния
Первой строки!
Гулкие
Над водопадами радуги,
Грозы,
Огни отдаленных костров
Станут
Грядущею песней о радости,
Плотью и кровью
Стихов.

Перевод А. Медведева

ОСЕННИЙ ВЕТЕР

Дуют ветры с монгольских степей,
Ветвь осины свистит, как стрела.
Все длинней перегоны ночей,
Все томительней ветер и мгла.

Утром в воздухе виснет пустом
Долгий крик –
То маралы трубят.
Скорбь ли, радость – тот крик или стон,
Волны эха меж горных громад?

Тяжкий, бронзовый солнечный свет
Озаряет вдали пастухов.
Колея леденеет и след.
Стекленеет вода родников.

Этот ветер с монгольских степей,
Клич марала и бронзовый свет
Так в душе отозвались моей,
Что от грусти спасения нет.
Воспоминание о плакучей ели

В чащобе за околицей села
Был вечный полумрак. И птицы пели.
Средь кедрача там елочка росла...
Я называл ее плакучей елью.

По вечерам все плакала она,
Как будто темноты ночной боялась.
Средь кедров-силачей росла одна
И смутную во мне будила жалость.

Мальчишка бойкий, что я знал тогда
О жалости и грусти в мире этом!
Мне грезились большие города-
Сверкающие, дальние планеты!

Покинул я околицу и ель,
Помчался вдаль, гоним душевной бурей.
Что ж! я попал в десятку прямо, цель –
И глаз уже, как победитель, щурю.

В нарядных залах веселил меня
Вид елок новогодних, звон бокалов.
И жил я шумно, доли не кляня.
А сердце все-таки не забывало

Околицу далекого села
Да и тебя, печальная сестрица!..
И вот я дома. Думам нет числа.
Душа воспоминаньями томится.

От кедров-силачей остались пни.
Я с юностью простился и любовью.
И ты, родная, доли не кляни,
Не плачь, не плачь, – ведь живы мы с тобой.

Теперь я знаю больше во сто крат
О жалости и грусти в мире нашем...
Прощай! Уж звезды первые горят,
Туман плывет с лугов и пашен.

Перевод А. Медведева

В ТАЙГЕ

На Алтае осень –
Ай алтын!
Свежий холод близ реки чудесен.
Светом серебристым, золотым
Переполнены родные веси.

Шорох всюду –
Хлопоты зверьков, –
Беличьи нехитрые заботы.
Много дел до зимних холодов
У людей,
У зверя,
У природы.

А медведей важных
Тянет в сон,
Что ни день сильнее...
А птичьи стаи
Все сильнее тянет горизонт.
К югу наше лето улетает!

У рябины
Пляшут глухари...
Древние, узорчатые танцы!
Драгоценно каждый лист горит
Киноварью,
Пурпуром,
Румянцем.

Скоро, скоро
Ветер, как пастух,

Стадо серых туч погонит в горы.
Прочь грибной повывудется дух,
И пичуг умолкнут разговоры.
Побежит охотничья лыжня
Меж холмов
И валунов угрюмых.
И огонь костра на склоне дня
Будет тих,
Как сказка или дума.
А пока
Последнее тепло
Медленно уходит к поднебесью.
Утром
Кроет нежное стекло
Каждый след у речки в мелколесье.

На незримом стыке
Временном,
В светлые осенние минуты
Чувство Родины,
С которым жизнь живем,
Чище и острее почему-то...

Перевод А. Медведева

ВЕСНА

Встречая солнце раньше всех,
Воркуют голуби на крышах.

Сверкает в поле,

Как лемех,

Последний снег...

У воробьишек –

Сморины;

бусинки-глаза

полны лукавства,

любопытства.

На солнце жмурится коза

И лужу пробует копытцем.

В рубахах красных петухи

Ватагой по двору гуляют.

Они сегодня –

женихи...

В полях

последний снег сверкает!

И тот, кто может петь, –

поет!

Всяк прочий –

Жмурится на солнце.

Девчонка на порог встает

И над соседским

мальчиком

смеется.

Перевод А. Медведева

ТРАВКЕ, КОТОРАЯ ВЫРОСЛА У МОЕГО КРЫЛЬЦА

Я знал, что ты взойдешь над грязью черной,
Пробьешься и обрадуешь сердца,
Как символ жизни, нежной и упорной,
Мой гость желанный, травка у крыльца.
Была зима жестока и сурова,
Кипела выюга, в белый рог трубя...
Но верил я, и ты пришла, и снова
Я, человек, приветствую тебя!
Гляжу на стебельки твои живые,
Как на цветы прекрасные глядим.
Ты – молода. Но думаю впервые:
А вправе ль я считаться молодым?
Да, милая! Видать, необратимо
В живой душе моей, в моей судьбе
Сместилось что-то, если с эту зиму,
Как никогда, грустил я о тебе.
И просятся из сердца, грешным делом,
Совсем сентиментальные слова
О том, что я – не тот уже, не прежний,
Что я подружек ветреных забыл,
Что белый свет и жизни трепет вешний
Люблю, как, может, раньше не любил...
Тебя повсюду скоро станет много,
Вновь по тебе пройдут мои пути,
И ты великодушно, ради бога,
Меня, трава, заранее прости.
Но этот первый островок зеленый –
Как праздник мне! Мгновенья торопя,
Расти, родная!
Сильный,
Умиленный,
Я, человек, приветствую тебя!

Перевод И. Фонякова

ПРОБУЖДЕНИЕ

Я рано проснулся в росистой тайге.
Хвоя в холодных лучах бронзовела.
А рядом – в высокой, цветущей траве –
Песня любви глухариной кипела.

И древняя радость проснулась во мне,
И полумглу оглядел я ленную
Так жадно, как будто вернулся во сне
С дальней планеты на Землю родную.

Перевод А. Медведева

МОЛЧАНЬЕ

И далеко, и высоко
Заката золотеет хмель.
Под тихим, тонким тальником
Подругу кличет коростель.

Дурмана скошенной травы
Не может сумрак превозмочь.
Кармином вспыхнули холмы,
И сразу – ночь.

Постой, родная, не спеши,
Родная, не спеши, постой,-
Побывать с тобою разреши,
Не заслоняй лица рукой.

С тобой мне хорошо теперь.
Молчание мое пойми!
Венок из огоньков прими,
Молчанью моему поверь...

Перевод А. Медведева

ДЕТЯМ АЛТАЯ

Пред вами расстилаются дороги,
в желанные идите города...
Но не забудьте горные отроги,
и свой аил, и мирные стада.

Запомните: восход над головою,
и пахнет утро буланат-травой,
и мощный водопад гремит с вершин,
бросает клочья пенные и искры...
И жеребенок на лугу альпийском
пугливо ржет, оставшийся один.
Не ровен час – болезни вас согнут,
беда заглянет в окна –
не смущайтесь!
К алтайским кедрам, дети, возвращайтесь –
они вам силу прежнюю вернут.

И если после тысячи кручин
вдруг слава закружит на белом свете,
вы и тогда не забывайте, дети,
как в юртах можжевельник наш, арчин,
горит и – дым струится по углам...
И где б, каким вас ни встречали пиром –
не брезгуйте алтайским кислым сыром,
сушеным сыром, – он был пищей вам.
...Вам доверяет отчий край надежды.
Уходят вереницы птичьих стай.
И вам пора. Счастливый путь!
Но прежде –
еще раз оглянитесь на Алтай.

Перевод М. Шлаина

ЛЕБЕДИ

Я вспомнил детскую болезнь свою.
Такой не знали старики урочищ –
То весь дрожу, а то пою, пою,
Да дико так, что мне уж смерть пророчат.

Меня сажает бабка на коня,
Везет к аржану, где с подругой лебедь
В то лето жили, – и кропит меня
Водой волшебной...

И молитвой крепит:
«Скорей летите, лебеди, скорей,
За малое дитя просите небо!
Смотрите, он пылает все сильней,
Кричит в бреду, глаза темны и слепы.
Скорее, лебеди, летите к небу...»

И, распахнув крыла,
Как створы белых врат,
Взлетели лебеди к вечерней сени!
И я уснул... Мой долгий путь назад
Был колыбельным сном выздоровленья.
...Незримо таял времени туман
За годом год над нашими краями.
Давно могильная укрыла тьма
Заступницу мою пред небесами.

И вот сегодня
(Ночь была тиха)
Вернулся старый лебедь с лебедихой.

Кровь темная с ее крыла текла.
Она стонала жалобно и тихо.

И тихо я спросил сквозь ночь и сон:
– Чьей злой рукой в тебя был камень кинут?
Но только стон слышал, только стон.
И, вздрогнув, взгляд я встретил лебединый.

– Спешите, – я сказал им, – в добрый час!
К целебным струям, где вы счастье пили...
А я молитвой попрошу за вас
Все доброе, что есть в подземном мире.

Пусть благодатно отвердеет боль
И рану поскорее затянет.
Тогда земная горькая юдоль
И мне не слишком горькой станет.

И я, певец, о радости спою,
Завидя вас, меж облаков летящих,
Когда застанет осень
Жизнь мою,
Когда зимой повеет ледящей.

И вот сминая полого края,
Что с мрака смертного уже откинут,
– Моя, – вскричу я, – эта песнь, моя! –
Услыша звоны песни лебединой.

Перевод А. Медведева

над смертными ...

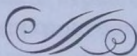
Над нами!

Пока не стал звездой, травой...
Я непокорный, молодой
И ласковый со всеми.
Жучка, былинку сберегу,
Обиды боль перемогу –
Но злобы не посею.

Гори, заря,
 гори, заря,
над синевой земною!
Светай, земля,
Цвети, земля,
Со мной...

И надо мною!

Перевод А. Медведева

**ИЗ КОЛЛЕКТИВНОГО СБОРНИКА
«ПЕСНИ ГОЛУБЫХ ДОЛИН» (1963)**

ВЕТЕРОК

Мой прежний, тихий, нежный ветерок,
Ты в дверь мою опять стучишься робко.
Какие новости принес, дружок?
Куда спешишь,
какой добрался тропкой?
Ты снова прилетел в мои края...
Зайди ко мне, весны желанный вестник!
Ты видишь, что года прошли, а я
И до сих пор свои слагаю песни...
... Я превращусь в седого старика,
Но место здесь, на родине, поэту.
Пусть не даётся иногда строка,
Но только здесь слова наполню светом.

Ты вновь пришел к цветам моих полей...
Зайди ко мне — я счастлив гостя встретить.
Привет тебе, дыханье новых дней!
Привет тебе, мой добрый, грустный ветер!

Перевод Е. Стюарт

КЕДР

Взойдя на горную вершину горделиво,
О чем тоскуешь одиноко, кедр?
И, вглядываясь в даль степных разливов,
Что ищешь там ты зорким оком, кедр?

Во все четыре стороны обозревая землю,
Ты почему не глянешь вниз – в долину,
Где юная березка, ветви вниз подъявля,
Все тянется к тебе, ловля твой взор орлиный?

Туманы синие и даль степная эта
Могли ль тебя сроднить с такою высотой?
И ветры, по всему летающему свету,
Вольны ли так, как средце молодое?

Взойдя на горную вершину горделиво,
О чем тоскуешь одиноко, кедр?
И, вглядывая в даль степных разливов,
Что ищешь там ты зорким оком, кедр?

Перевод А. Смердова

* * *

Обветрен, смугл, стоял я перед вами
И, что с руками делать мне, не знал.
Пол, точно плот, качался под ногами,
Я чувствовал, что неумелым стал.

Но ведь руками этими я смело
Когда-то мог всадить в медведя нож,
А ставшее вдруг неуклюжим тело
Летело – от седла не оторвешь!
И громко, не для комнаты невольно,
Я отвечал, скрывая свой огонь,
И вам сжимал, пожалуй, слишком больно
Я, как у рыси, мягкую ладонь.

Чтоб не разбить мне хрупких безделушек,
Я крался, как охотник, выжидал,
Зато уж в отозвавшуюся душу
Я вторгся, как стремительный обвал!

Перевод Е. Стюарт

МОЕМУ СТАРОМУ АИЛУ

Аил мой старый, здравствуй, друг!
Я вновь явился на свиданье.
Сквозь дымохода узкий круг
Я мир увидел в детстве раним.

Корой древесной я чинил,
Твои бока – прорехи метил.
И ты казался мне, аил,
Прекрасней всех дворцов на свете.

Косые двери, что не день,
Друзей впускали, привечая,
Ты жаждущим давал чегень,
Ты их поил кирпичным чаем.

Лежал казан, чумаз и крут,
Но важен, как Зайсан дородный,
Сушился на зиму курут
Над очагом, теперь холодным.

В дыму ныряла, как челнок.
Там колыбель берестяная,
Над ней мне пела мать родная...
Теперь , аил, ты одинок.

Очаг остыл, но здесь когда то
Варились пища нам, а мать
Мне драгоценные заплаты
К штанам садилась пришивать.

Я в сумерки шайтаном бредил,
Твоих боялся духов злых,
И, дурачок, бежал к соседям
От звона капель дождевых.

Проснусь под душною овчиной,
Бывало, плачу, есть прошу,
И наклонялась мать над сыном
И мне шептала, малышу:

«Спи, на земле гроза...Под кровом
У нас с тобой уютно тут
Вернуться с пастбища коровы,
Большущий принесут курут...»

Отрезав ножницами с силой
Моих волос колючий клочок,
Она клала на стропила:
«На счастье спрятала, сынок...»

Аил родной, за дверью этой
Я голод знал и мерз от вьюг.
Но жизнь ворвалась новым светом,
И я тебя покинул, друг.

Ты не грусти, забытый, тесный,
Что в гости долго сына ждал.
Хоть я и стал теперь известным,
Но злом тебя не поминал.

Дивя детей другого века,
Стоишь ты из последних сил,
А горький дым твой горькой вехой
Навек в груди моей, аил...

Ты удержать меня не волен
Я вновь уйду навстречу дню!
И, если рухнешь ты, без боли,
Как прошлое похороню...

Перевод Е. Стюарт

СКАЛИСТЫЙ БЕРЕГ

Скалистый берег –
До чего он дик!
Он не живет минуты тишиною:
Ревет Катунь, как разъяренный бык,
И в берег бьет рогатою волною.
Повсюду горы...
Но который год,
Былое забывая понемногу,
Наш Чуйский тракт
Сквозь горы вдаль идет
Над старою алтайскою дорогой.
О старая дорога!
Сколько бед,
Разлук, смертей
Тебе пришлось увидеть!
Здесь был забит нагайками мой дед
За то, что смел тебя возненавидеть.
По этому пути издалека
Купцы возили огненную воду,
Чтоб трезвым не был мой народ века
И никогда
Не ведал про свободу.
Но мой народ,
Он выжил в трудный час,
Он сбросил тяжкий груз
Глухих столетий...
И только птицы изредка
Сейчас
Напоминают посвист
Ханской плети.
Ты старая дорога,

Не смогла пробиться дальше:
Не хватило силы,
Когда Уркош, отвесная скала,
У пропасти тебя остановила.
И – замерла...
А над тобою вдаль,
Сквозь горы , над ущельями, –
Вот так-то! –
Советская проходит магистраль,
Которая зовется Чуйским трактом.
Стремительно уходит Чуйский тракт
Туда, где горы поравнялись с небом.
Здесь день и ночь
Стучат машины в такт,
Нагруженные мясом, шерстью, хлебом.
Щебенка под машинками хрустит...
И Чуйский тракт
Уходит вдаль бесстрашно.
Под ним
Дорога старая грустит,
Припоминая свой позор вчерашний.

Перевод В. Сергеева

ВОКЗАЛ

По душе мне шумные вокзалы,
Где угла потише – не найти,
По душе мне шумные вокзалы,
Где сплелись

бессчетные пути!

Здесь я свой – у дальней на пороге,
Словно бы сошлись в кругу семьи,
В доме нашей матери-дороги
Родственники близкие мои.
Вот я вижу стайку молодежи ,
Весело читающей стихи –
Тех, кто завтра, может быть, заложит
Город счастья в голубой степи.
Вот студент, нахохлившись, как птица ,
С книжкой не расстанется никак :
Дальше, после практики, учиться
Едет

на какой-нибудь химфак.

Хоть неделю

стой да комментируй –

Все полно значения вокруг:
Старые, в отставке, командиры
В обществе запасливых супругов.
Скромные

солдаты и матросы —

Взявшие билет

«ДО ЦЕЛИНЫ»...

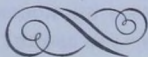
И на миг покажется: вопросы
Мира –

Наконец-то решены !

... Нет, не все в знакомом этом круге

Я таким уж милым нахожу:
Профиль
 предпоследнего ворюги
Изредка
 В толкучке разгляжу.
Разгляжу надменного пижона:
Меж людей,
 Поджав брезгливо рот,
Встал он, будто кукла, наряженный,
И какие, – снова сердце спросит, –
К нам таких заносят поезда?
Впрочем,
 их – приносят и уносит,
Лучшие – приходят навсегда.
Помню, в край наш прибыли ребята,
Вбили первый колышек в траву ...
И от них
 сегодня депутаты
Поезд ждут – на сессию, в Москву.
За окном высоким – вспышки света,
Рельсовые длинные пути ...
Я не зря люблю вокзалы: это
Жизнь – в движение,
Родина – в пути!

Перевод И. Фоякова

**ИЗ КОЛЛЕКТИВНОГО СБОРНИКА
«ПОЭТИЧЕСКИЙ АЛТАЙ» (1967)**

* * *

Вечер черный, сырой, как яма.
За холмом прокричал куран,
У костра копошится мама,
Понудней ставит таган.
Целый день мы косили сено,
Жарко ноет рука моя.
— Сядь-ка, мама, давай степенно
Побеседуем ты да я.
Мама в чашки чай наливает,
Подает: «Не спали язык.
Уморился, сынок? Бывает.
Вижу, ты от косьбы отвык».
Закурила трубку и рядом
Притулилась, глядит в огонь.
Звезды по небу бродят стадом,
На глаза наплывает сонь.
Где конец и начало речи?
Все слова смешались. И вот
Мама дремлет, укутав плечи,
А за речкой кто-то поет.
То ли девушки там, за плесом,
У ночного поют огня?
То ли месяц идет прокосом,
Спотыкаясь и чуть звеня?
— Желтый месяц, и ты с работы?
Ах, о чем ты поешь? Ответь!
И проснулась мама: «Да что ты!

Разве месяц умеет петь?»
Закурила трубку и снова
Задремала. Костер потух.
Кто поет? Не пойму ни слова.
Я сижу, напрягая слух.
То ли девушки там, за плесом,
У ночного поют огня?
То ли месяц идет прокосом,
Спотыкаясь и чуть звеня?

Перевод Л. Мерзликина

* * *

Окно отеля открываю настежь,
Смотрю на город в россыпях огней.
На тротуар, засыпанный в ненастье,
Ложиться тень моя, и вот по ней
Идет толпа и тень не замечает,
Смеется, оживленно говорит.
Толпа, конечно, ничего не знает
О том, что сердце у меня болит.
Оно болит неведомой болезнью,
Здесь не поможет свет рентгенлучей.
Любые порошки ей бесполезны,
Любой хирург бессилен перед ней.
Кружится снег. Спешат куда-то люди.
По жилам кровь толкается гудя.
Я слышу в этом непрерывном гуде,
Любовь непроходящая, тебя.
Я вдаль гляжу твоим единоверцем,
Невольно ищет карандаш рука.
И на листок кардиограммой сердца
Ложится одинокая строка.

Перевод Н. Черкасова

СНЯТСЯ ОТЦЫ

Мне снятся ночами
Тревожные сны.
Как будто отец
Воротился с войны.
Под темною каской
Не видно лица.
Он вместе с друзьями
Стоит у крыльца.
Вот скрипнула дверь,
И заходят в снегу.
Я крикнуть хочу,
Но никак не могу;
Заходят солдаты
И пьют из ведра,
Их губы смертельная
Сушит жара;
Снимают шинели,
Сидят без огня.
— Неужто, отец,
Не узнал ты меня?
Отец поднимает
Пустые глаза.
Луна ли скользнула?
Упала ль слеза?
Нам только ступить
На полшага бы, но
И это пространство
Постичь не дано.
— Отец,
Где ты долго так был?
— На войне.
А тени скользят

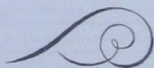
И скользят по стене.
Солдаты, хоть каждый
Продрог и устал,
Листают поэмы,
Что я написал.
Они проверяют,
Достойно ли жил
И крепко храню ли я
Память могил...
За окнами желтый
Качнулся рассвет.
Ах, сны мои, сны –
По тропиночке след!
Мне снова в дорогу,
Туда, где зря.
Мне горы – не горы,
Моря – не моря.
За правое дело
Мне вечно бойцы.
Недаром нам павшие
Снятся отцы...

Перевод Л. Мерзликина

ВЕЧЕРНЯЯ ЗВЕЗДА

Над озером спускался красный вечер.
Закат березы обнимал за плечи.
И луч тянул туда, где одиноко
Стояла ты у одинокой лодки.
Стояла, дали взглядом обнимала,
Мои слова едва ли понимала.
А я спешил, я говорил о мире,
Который городской квартиры шире.
Себя там каждый неустанно ищет,
Там не бывает затхлого затишья.
Но ты молчала.
Лодку у причала
Волна едва заметная качала.
Да первая звезда в воде дрожала,
Все глубже, глубже, глубже погружаясь.
И понял я, моей не будешь милой –
Звезду со дна достать не каждый в силах.

Перевод Г. Володина

СОДЕРЖАНИЕ

I. ПОЭТТИҢ ЛИРИКАЗЫ

«АЛТЫН-КӨЛ» (1958) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Алтайым	3
Ұч мааны.....	4
Кожондо, кожомдо, кожомдо.....	6
Менин книгам	7
Алтын көл	9
Сеге жөнүлү келерим.....	11
Эки жол	13
Эненин кожомы.....	14
Поярканын балдары	15
Сыр ойында кыстарга	16
Арина	17
Ұредү божогон. Жериме Москвадан... ..	19
Школым	22
Жаскыда	23
Чуранам, ойнозон	24
Ойнойлык.....	25
Жылкычы алтай уул билер... ..	27
Туулардын кожомы.....	29
Кожон ло үч сөс.....	30
Күски түнде	32
Көзнөгин алдына	34
Карыган аңчы	35
Туулар... туулар... Чанкыр тууларга.....	37
Жайгы энгирде.....	39
Москванын алдында	40
Баштапкы күкүрт	41
Карыган солдаттын кожомы.....	42
Деревнем	44
Уулчак.....	45

«КЫЗЫЛ ЧЕЧЕК» (1961) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Чолушманда конгоны	47
Той	50
Јарбыныш	51
Туйка санаа	52
Письмо	53
Күс	54
Сеге	55
Кыстын эриккени	56
Кышкы јол	57
Табыжы көп городты	58
Шевченконун сөөгинде	59
Кышкы түнде	60
Айдылбаган сөстөр	62
Јалаңда	64
Көөркийиме барадым	65
Кышкы түн	66
Јайлуда	68

«ЭКИНЧИ ЈҮРҮМ» (1963) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Менин үйем	69
Јебрен өйлөрдөн јер үстінде	71
Мен ишке браадым	75
Лумумбанын көлөткөзи	77
Киосктын јанында	79
Алтай тилиме	81
Кара суу	83
Өзүп келген көк өлөңтө	84
Тандак	86
Јүрүм	87
Куу	89
Күс	91

«ЈОЛ» (1964) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Өскөн јерим керегинде үлгерлер	93
--------------------------------------	----

Эски айыл	94
Энрико	97
Кубинский эне	99
Жаратта тушташ.....	101
Негрито	104
Адалар түжелет.	109

«САНААЛАР» (1967) ДЕП ЖУУНТЫДАН

Санаалар	112
Таң (поэма)	113
Маркстын памятниги.....	126
Прага	128
Түндеги Лондон	131
Отельдинг көзнөгүн кайра ачала.....	133
Плайя Хирон	135
Варадеро	137
Энирги Гавана.....	139
Жаратта	141
«Юмари»	143
Түштүк талада күс	145
Катап ла жыгылдым, ыйлаба, энем.....	147
Ташкент	149
Чөлдө	151
Семафор	152
Түштүк талада түндөрдүн тымыгын.....	154
Роза, роза, роза, чечек... ..	155
Тирсилдеп, тирсилдеп... ..	157
Жеримде эмди кыш келген болор... ..	159
Уулчак.....	161
Служебный уулдар	163
Жас.....	164
Жай	166
Күс	168
Кыш	171

«АДАЛАР ТҮЖЕЛЕТ» (1972) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Кижн	173
Јас	174
Бичиктү кайа	175
Микистинг кожонг	177
Сурак	178
Уйкузы јок түндерде	179
Јрмарка	180
Јебрн түрктн	182
Пастухтын балазы	184
Каргандар	185
Эзеним	186
Самыкла кожо чечеркеп отура	188
Энгирги станцияда	190
Алтай јеримде адалардын сүнези жүрер	191
Аргымак	192
Каткы	194
Чолушманда	195
Јерлик гладиолус	196
Кандый тымык!	197
Баргаа	198
Амыр түндерде айдын көлинде ай эжинет	199
Суранаштын јолында	200
Түш јеримде мен ачу ыйлагам	201
Јарыкты өткөн бу жүрүм	202
Өскөн јерлер сүрекей ыраак	203
Јанмырлу күн...јолдогы теректин	204
Орык јолло катап ла мен	205
Бүгүн эрте мен тайгада ойгондым	206
Тайгада	207
Атомный чакка кирген де болзоос	208
Чечектер ... чечектер... бу өрттий јаланга	209
Кем билер, айса, бу калганчы үлгерим	210
Салкынду күнде ээн јараттан	211
Күркүрөп јаткан аэропорт үстинде	212

Ойгонып келзем, тымык, тымык...	213
Аралдагы көлдө жылдыстар эжинет...	214
Тымык күски кыр бажында	215
Япон мотив аайынча	216
Алтын күстинг кубакай будугын	217
Седег башту Себининг бажына	218
Эрке сенин көзинде эмди	219
Жүрүм жаңыс берилген	220
Амстронг баштаган американский уулдар	222
Кадын бажы	223
Кайкал	224

КӨЧҮРИШТЕРДЕН

Финдлей	225
Карлу, жаашту жалаңда	226
Мени таштап ийген	227
Кожон	228
Кыстын кожоңы	229
Буканын мүүзи	230
Менин тилим	232
Үй улуска	234
Алтайга	236
Баштапкы кар	238

«АМАДУ» (1975) ДЕП ЖУУНТЫДАН

Келер үйеге письмо	240
Нөкөр Альенде	243
Бабырган	246
Калганчы письмо	247
Энелер	250
Поэзия	252

ТАЛАЙ ЖАКАЗЫНДА САНААЛАР

Жоткон	253
Түндеги санаалар	255
Эртен тура талайда	257

Жаратта	258
Латыш кыс	259
Талай	260
Айрылыш	261
Уйку	262

КАРУ ЈЕРИСТИНГ АРУ БАЛАЗЫ

Алтайдын чечегине	263
Алтай кыска	264
Түндеги санаа	265
Амаду	266
Орой тушташ	267
Акту сөс	268
Орой амаду	270
Ыраактан	271
Кышкы јолло	273
Ыраактан ийген эзен	275
Письмо	276

ЧАНКЫР АМАДУ

Кайкалду өй	278
Вл. Луговской	279
Алтын-көлдө	281
Ыраак турлуда	283
Јайгыда	285
Јаскы түнде	287
Салондо	288
Јаскары	290
Азыйданг арткан бистинг кылыгыс	291
Јиит поэтке	292

«МААРКА» (1981) ДЕП ЈУУНТЫДАН

Јылдын өйлөри керегинде кожон	293
Јас	293
Јай	294
Күс	295

Туманду кыш... кар, јашкан.....	297
Ойгонып келзем, тымык, тымык... ..	298
Та кайткам, кайткам, кайткам?	299

II. ЛИРИКА В ПЕРЕВОДЕ

ИЗ ПОЭТИЧЕСКОГО СБОРНИКА «СТИХИ» (1958)

Две дороги.....	300
К новым людям и новым краям.....	302
Пой, певец!.....	304
Отзвенели копыта... ..	305
Алтайский край... ..	306
Первый снег.....	308
Охотник в тайге	310
Бурёнушка	312
Отец	314
Баллада о собаке	316
Зимний вечер.....	318
Спой мне, мама	320
Осенняя ночь	322
Алтайцу Васе	324
Алтайский паренёк	325
Дорога в горах	327
Путь Янара.....	329
Пою в горах.....	331
Вечер в горах	333
Весенний ветер... ..	334
Кукушка	335
Первый гром.....	337
Алтайский сад	339
Голубые просторы... ..	340
Отроги Алтая — моя квартира... ..	342
Маленькому человеку	344
Моя книга.....	347
Я мечтаю, может быть... ..	349

Расставанье	350
Тоска.....	351
Покинутая.....	351
Алтын-кел (Золотое озеро).....	354

ИЗ СБОРНИКА «ЖИВЕЕ ВСЕХ ЖИВЫХ» (1980)

Исповедь.....	356
Не мавзолее, а Смольный здесь	357
Энрико	360
Товарищ Аленде	362
На альпийских лугах	363

ИЗ СБОРНИКА «СТИХИ» (1977)

Каурый	364
Стихи о горном козленке, мать которого я убил.....	366
Этюд.....	368
Поэзия	369
Осенний ветер.....	371
В тайге	373
Весна.....	375
Травке, которая выросла у моего крыльца.....	376
Пробуждение	377
Молчанье.....	378
Детям Алтая	379
Лебеди	380
В час рассвета	382

ИЗ КОЛЛЕКТИВНОГО СБОРНИКА

«ПЕСНИ ГОЛУБЫХ ДОЛИН» (1963)

Ветерок.....	383
Кедр	384
Обветрен, смугл, стоял я перед вами	385
Моему старому аилу	386
Скалистый берег.....	388
Вокзал	390

ИЗ КОЛЛЕКТИВНОГО СБОРНИКА

«ПОЭТИЧЕСКИЙ АЛТАЙ» (1967)

Вечер черный, сырой, как яма.....	392
Окно отеля открываю настежь.....	394
Снятся отцы	395
Вечерняя звезда	397

Лазарь Васильевич Кокышев

ЛИРИКА

Подписано в печать 04.10.2013 г. Формат 84x108^{1/32}.

Печать офсетная. Заказ 8687. Тираж 500 экз.

Отпечатано в ОАО «Горно-Алтайская типография»
г. Горно-Алтайск, пр. Коммунистический, 35.

